

Prolog

Na dlouhých cestách mám nejraději ten intenzivní pocit odevzdanosti, bezbřehé trpělivosti. Nic neuteče, nemůžete nic urychlit a zpravidla ani změnit směr, při takové cestě letadlem to dost dobře nejde. Necháváte se nést, vézt, vést... A úplně nejraději jsem vždycky měla cesty, na které jsem se vydávala sama.

1)

"Myslím, že skončím v Bohnicích nebo v Himalájích," prohlašuju poněkud netaktně před jedním kamarádem, který za sebou kvůli nešťastné náhodě Bohnice má. On jen suše odvětlí: "Mě už zbývají jen ty Himaláje."

2)

Asi o deset let později

Krise. Pracovní, osobní, životní. Stačí si vybrat. Už to není jen pouhá nespokojenost, je to nutkání, neklid. Po několikaletém vztahu se mám sestěhovat s partnerem do společného bydlení. To se může zdát jako krásná věc, ale... jako vždycky jsou nějaká ale. Společné bydlení je dům ve stádiu rekonstrukce, bez teplé vody, topení a rozvedené elektřiny. Zaplat' Pánu Bohu máme dost prodlužovaček a stěhování proběhne na konci května, kdy je hezky a dost času na dodělání topení do zimy. Dočasné nepohodlí je ovšem věc, se kterou se vyrovnávám snadno, ohřívání vody na mytí je legrace a škopek místo sprchy jakbysmet. Horší je to s dalšími ale. Práce, ač na první pohled zajímavá, má pár háčků. Z výplaty sotva zalepím hypotéku, náklady na dojíždění a běžný život. O nějakém šetření třeba na dovolenou nemůže být ani řeč, to minimum, co zbyde, jde do "malty", tedy na rekonstrukci. Což o to, investice do bydlení nikdy nejsou marné. Spíš mi bývá líto, že v práci trávím od předjaří do konce léta mnohem víc, než nějakých osm hodin. V tomhle ročním období to prostě tak je. Jenže mě už to po tolika letech přestává těšit, být zavřená v kanceláři, nově po přestěhování firmy navíc "jen" s klimatizací, bez možnosti otevření okna. Snažit se, snažit se, snažit se. Duší rozhodně nejsem obchodník a část práce spočívá v aktivním nabízení a prodeji, to je pro mě ta stinná stránka. Mnohem radši mám organizování a kontakt s lidmi, když už je vše domluveno a ladí se detail. Jenže firmě se celkově nějak moc nedaří, často (prakticky každý rok při celofiremním hodnocení) slyšíme, jak jsou výsledky špatné, nejsou peníze na toto ani tamto, a zaměstnancům stačí "děkuji". Aspoň, že kromě setkávání se spoustou zajímavých lidí tahle práce přináší i možnost cestování. Británii znám snad lépe než rodnou hroudu a při jedné z cest, konkrétně při návratu domů, se mi v hlavě začala rodit myšlenka...

Partnerství. Pro někoho věc přirozená, pro dalšího nutná, pro jiného fajn a pro mě? V téhle životní fázi vůbec nevím. Jsem tak ráda sama... v individuální dimenzi je mi prostě dobře, je to splynutí se životem, plynutí životem. A má teď nastat změna? Už nebudu tak často doma sama, jako předtím, když za mnou partner jezdil několikrát do týdne? Co s tím? Když jsem si k tomu přidala svůj subjektivní dojem, že onen dotyčný má možná jiné priority, práce na rekonstrukci domu ho asi moc "nenaplňuje" (jinak by tam v předchozích letech mohl trávit mnohem více času, než jen pár hodin o sobotách), začala jsem cítit neklid ještě intenzivněji. Ne, takhle žít nechci. Proč bych měla pokračovat, kvůli komu a čemu? Přemýšlela jsem, ptala se a jedinou odpovědí byl stále častěji se vracějící obraz obrovských, majestátních hor.

3)

Bod zlomu. I tak se dá nazvat rozchod a v případě mém a mého partnera je to označení

Naslouchat tichu

dost trefné. Odhodlávala jsem se, znovu a znovu přemýšlela, snažila se najít vášeň, vroucí lásku, respekt i pochopení. Možná tam vše bylo a já to jen neviděla, možná jsem to vidět nechtěla, nevím. Možná to tam opravdu nebylo a tak jsem se jednoho dne odhodlala. Po dobré večeři v restauraci, po pár skleničkách vína. Když o to teď přemýšlím, nějak jsem to vytěšnila z paměti, vybavuje se jen neurčitá intenzivní hádka a spousta slz. A smutek, všeobjímající smutek. Co bude dál? S bývalým partnerem se i přes napětí a časté hádky pokoušíme najít řešení situace bydlení. Prodat nedokončený dům? Vypadá to jako jediná možnost, ani jeden z nás by celou částku za hypotéku ze své mzdy nebyl schopný splácet. Ujímám se iniciativy, hledám možnosti prodeje. Mezitím se situace v domácnosti trochu uklidňuje a my zjišťujeme, že vedle sebe můžeme žít. Ze strany partnera je to láska, z té mé... Dáváme si termín a limit, do kdy a za kolik bychom dům prodali. Nezdaří se a vše se tak nějak vrací do starých kolejí, dokonce pokračují i práce na rekonstrukci. Je rozvedená elektřina, natřené a namontované radiátory, zapojený plynový kotel. Ale mezi koleje a kola vlaku pronikla ona myšlenka...

Odjedu do Nepálu jako dobrovolník. Do kláštera k mniškám. Ano. Nebo ne, tam bude zima, raději do Indie. Začínám hledat cesty a na internetu nacházím indickou neziskovku, která organizuje dobrovolnickou pomoc v Dharamshale. Není to práce v kláštřech, ale vypadá to dobře. Internetové stránky mají výborně zpracované, přehledné a je tu ke stažení i pár brožur pro zájemce. Hmmm... O cestě pořád přemýšlím, nevím, proč mě napadlo zrovna tohle. Ale mám intenzivní a neodbytný pocit, že takovou cestu podniknout mám. Vlastně se na cestu nijak zvlášť netěším, ani v tuhle chvíli, ani později. Každopádně se pokouším hledat další možnosti a mimo jiné oslovím českou organizaci Most Pro Tibet s prosbou o radu či pomoc. Posílám mail s popisem toho, co jsem našla, prosbou, jestli organizaci znají, můžou doporučit nebo mají jiný tip. Po jejich odpovědi se mi zastaví dech. Sami pár klášterů podporují (to vím) a dobrovolníkům můžou práci zprostředkovat. Ano, v kláštřech. A v Himalájích. Ufff. Věci se začínají dávat do pohybu.

4)

*"Maminko, co je to wi-fi?"
"Wi-fi? No, jak bych ti to vysvětlila... Wi-fi je taková umělá telepatie. Používají to lidé, kteří s telepatii neumí pracovat."*

5)

Přibližně od září 2015 se pomalu začínám chystat na cestu. S teď už kamarády z Mostu Pro Tibet ladíme termín, kvůli podnebním podmínkám se začátek pobytu odhaduje přibližně na duben. Dostávám kontakt na bývalou dobrovolnici Terezu, která mi dává pár tipů k vízu, výuce, cestě a dalším praktickým věcem. Protože se do Indie obecně doporučuje očkování, hledám informace i k němu. Obecně nejsem velký fanda západní medicíny (pokud tedy pominu záležitosti jako sádra na zlomenou nohu) a nakonec, po diskusích s kamarády i jednou paní lékařkou, která sama do Indie jezdila, se rozhoduju proti. Očkovat se nenechávám. Další na seznamu je vízum, a tady nastává malý zádrhel. (Nejen) abych nemusela platit v Čechách zdravotní pojištění, plánuju pobyt na dobu o pár dní přesahující půl roku. Nicméně běžné turistické vízum se dává na 180 dní a obvykle začíná platit dnem vydání. Tak do téhle krabičky se bohužel nevejdu. Hledám další varianty, ptám se bývalých dobrovolníků a píšu mail i na ambasádu. Odpovědi se dost různí. Nakonec to riskuju a žádám přibližně 6 týdnů před odletem o běžné turistické vízum. Pracovníci na ambasádě si vyžádají ještě jedno potvrzení od indické neziskovky a žádost mi hned vrací, že mám přijít až s dalším potvrzením. Při druhé návštěvě se dozvídám, že si musím vyplnit žádost o studijní

vízum (jako důvod návštěvy uvádím studium buddhismu v kláštorech, "výměnou" za výuku angličtiny). Žádost mám podat tak dva týdny před odletem a pak prý vše bude v pořádku. Vzhledem k tomu, že tou dobou už mám dávno koupenou letenku a podanou výpověď v práci je to trochu stresík... A taky mi to poněkud nabourá koncept, že o cestě hodlám říct své rodině až ve chvíli, kdy budu mít vízum v kapse. Ne, že bych čekala nějaké nepříjemnosti, jen si z nějakého důvodu myslím, že by to mohlo být jednodušší. Na poslední chvíli to oznamovat nechci, oznámení tak proběhne necelé tři týdny před odjezdem. Je to překvapení, mají o mě starost (tedy spíš si myslím, že mají starost o můj zdravý rozum), ale nijak zvlášť to nikdo nekomentuje. Vědí, že by to stejně nemělo cenu. Sám partner mi pak prozrazuje, že mu moje máma jednou řekla, že nekomentuje nic, co dělám. V první chvíli mě to hodně zamrzí, ale později mi dochází, že se to dá vysvětlit různě. Třeba tak, že to, co dělám, ji nikdy nijak zvlášť nezajímalo. Vztah s partnerem je střídavě oblačný, o mé cestě se dozvěděl dlouho dopředu jako jeden z prvních, v době naší největší krize. V tu dobu jsme zkoušeli prodat dům zatížený hypotékou a já nepočítala s náklady v ČR po dobu mé nepřítomnosti. Nakonec to dopadá tak, že si s vypětím sil a pomocí rodičů s hypotékou poradí a já jemu a hlavně sobě slibuju, že po návratu udělám maximum pro to, abych mu vše mohla oplatit.

Kdo se o cestě nedozvídá, jsou kolegové v práci. Někdo se občas ptá, co jdu dělat, co mám v plánu, jestli nejdu ke konkurenci. Odpovídám, že si dávám pár dní volna a pak se uvidí. Ano, i čas je relativní pojem a všichni víme, že ne vždycky pár znamená dva. Jednoduše, v bývalé práci není nikdo, s kým bych chtěla cestu sdílet, o kom bych byla přesvědčená, že pro ni bude mít pochopení. V očích všech vidím jen \$.

Přibližně týden před odletem si jdu pro vízum, vše dopadlo dobře. Vízum je na tři vstupy a s platností do 24. 12. 2016. Okamžitě si, i když spíše z legrace, plánuju během pobytu v Indii i cestu do Nepálu a po návratu do ČR další cestu do Indie. Mám zpáteční letenku na konec října, kterou nechci nechat propadnout ani za vysoký poplatek měnit. A taky mám v Čechách závazky, které budu muset, řekněme, vyřešit. Dokupuji poslední nezbytnosti jako léky, drogerii a jídlo na cestu a začínám balit. Je to přeci jen na půl roku, krosnu mám na 75 litrů a kromě osobních věcí povezu i dárky a výukové materiály. Oblečení vše pokud možno staré, které pak budu moct vyhodit. Krosnu nakonec přebaluju třikrát, pár věcí ubírám a dostávám se na 25 kilo. To už se na zádech unést dá.

6)

Cesta

Odlet mám v úterý 5.4. v 10 ráno, zabaleno mám už v neděli předem. V pondělí ještě vyřídím pár úřadů, jdu si zaplavat a domlouvám si přespání v Praze, abych nemusela úterý tak brzy vstávat. Partner to nejdřív těžko rozdýchává, rozpoutá se poslední hádka, ale nakonec uzná, že to má smysl. Ukápnou slzy na obou stranách a já vyrazím na autobus do Prahy. Po pár minutách v autobusu ve mě hrkne. Nevím, kde mám brýle... ráno jsem si vzala čochky s tím, že je večer vyhodím, a brýle měly být v příruční batohu. Ten jsem těsně před odjezdem ale přebalovala a pár věcí vyndala, ale batoh je i tak přeplněný, že v autobuse jej vybalit nemůžu. Pěkně to začíná, jen co je pravda. Hned po příjezdu do Prahy naklušu na wc v obchodním centru a brýle v batohu najdu, ze srdce mi padá obrovský balvan. Nemusím se vracet.

Poslední noc v Praze... Jdu brzy spát. Myslím na partnera, ke kterému jsem v posledních měsících měla řekněme problematický vztah a překvapivě se mi po něm zasteskne. Vidím ho, jak sedí v kuchyni a pláče. Je to zvláštní, spíš bych si myslela, že raději půjde do hospody zapít žal. Usínám, spím tak nějak dobře. Snad je to tím, že jsem na dobrém místě, útočiště mi poskytl člověk, který mě v cestě hodně podporoval a nakonec i trochu záviděl.

Tenhle Mistr z rodu Šamanů je vlastně poslední člověk, se kterým se v Čechách loučím.

Ráno pouštím telefon a přichází mi smutná sms od přítele. Přečetl vše, co jsem mu za předchozích pár týdnů psala do sešitu. Psala, neřekla, buď pro to, že mě nenechal, nebo zrovna nebyl po ruce nebo jsem byla příliš zbabělá mu to říct. Tedy mimo jiné i to, že se v partnerství jako takovém necítím dobře a aby si zkusil najít někoho jiného. Na výběr by měl. Do odletu si vyměníme ještě pár sms a pak se komunikace zasekne. V tuhle chvíli jen Bůh ví, co bude, až se vrátím.

7)

Na letišti ještě úspěšně vyřizuji poslední nutnost, kterou jsem jaksi úplně odignorovala - dobíjecí kupon na telefon. Krosnu balím do igelitové folie a nechávám se odbavit. Zbývající čas na letišti uteče rychle a už sedím v letadle směr Istabul, kde mě čeká dalších šest hodin čekání. Spolu se mnou cestuje dalších sotva dvacet pasažérů, všichni máme "k dispozici" minimálně deset sedadel. Je to zvláštní, dosud jsem nic podobného nezažila. Samotný vzlet se mnou začloumá silně, rozbrečím se štěstím. Prvně v životě. Zvláštní mi nakonec přijde celá cesta. Do hlavy se mi vkládá spousta myšlenek. Myslím na partnera a uvědomuju si, že mu nemůžu bránit v tom, aby mě miloval, nemůžu uhýbat před jeho láskou. Protože čím víc se snažím vymanit, tím víc se tím nechávám spoutávat. Na jeho straně je však nutnost přijmout to, že jsem se změnila, jak mi během posledních pár měsíců vyčítal. Jako kdyby bylo v mých silách změnit se zpátky, vrátit vodu v řece.

Kdo nebo co nastavuje vzorce, podle kterých řadíme věci do souvislostí? My sami v sobě, kolektivní vědomí nebo ještě někdo či něco jiného? A co se stane, když tyto vzorce porušíme?

8)

V Istanbulu mě přivítá mezinárodně univerzální letiště. Kupuju si vodu a chvíli se toulám, marně hledám, kde bych se napíchla na wi-fi. Turci na to dlabou, jak brzy zjišťuju. Wi-fi nenalezeno, tak si sedám do kavárny. Čas trávím střídavě sepisováním všelijakých rádoby filozofických úvah, které mě napadají, a pozorováním lidí. Brzy se otevře gate k letadlu do Dillí a přesouvám do haly. Tady si ještě chvíli povídám se starší Francouzku, která prozrazuje, že v Čechách prožila asi 4 roky, a s roztomilým přízvukem dodává "Mluvim hezky česky." Obě se tomu zasmějeme.

9)

Nasedám do letadla směr Dillí. Vedle mě sedí starší pán, kterého vůbec nedokážu nikam zařadit, tváří se zároveň nepřístupně a trochu zvědavě, pozoruje lidi kolem. Za chvíli mi podává ruku a představuje se. Eyal, z Izraele. V Indii už byl mockrát, jezdí tam pracovně. Vida, do Izraele často jezdí má nejlepší kamarádka, přijde mi to jako dobré znamení. Pouštíme se do řeči a během skoro sedmihodinového letu probereme kde co. Rodinu, práci, víru, Bibli jako praktickou knihu pro život... spát se během letu moc nedá, skoro celou dobu kousek od nás střídavě pláče a křičí asi dvouletá holčička. Nakonec přijde řeč i na ubytování v Dillí. Mám přes Coachsrfing domluvený nocleh u jedné Indky, ale moc netuším, jak to budu hledat, a za taxi se mi moc utrácet nechce. Přemýšlím, jestli to mám vůbec zkoušet, přeci jen je to Indie. Eyal mi nabízí, ať jedu taxíkem s ním do hotelu a když se mi to nebude líbit nebo to bude na mě moc drahé, můžu jet na předem domluvené místo. Nakonec přijímám.

Přílet do Dillí je brzy ráno, kolem páté hodiny. Projdeme imigrační kontrolou a

vyzvedáváme zavazadla. Nevím proč, ale místo na taxi, jak bylo v plánu, nakonec jdeme na metro. Vida, i tím metrem se svezu, jak jsen chtěla. Linka z letiště je nová, vede až do centra a v tuhle hodinu prakticky prázdná. A oproti třeba pražskému metru má to indické hned několik rozdílů: před vstupem do prostoru musíte projít bezpečnostní kontrolou podobnou těm letištním, zvlášť jsou fronty pro muže a pro ženy (u kterých obsluhují též ženy a u nichž jsou také mnohem kratší fronty). V některých vagónech jsou pro nás poněkud legrační nápisy typu "Prosíme pasažéry, aby si nesedali na zem", nebo tu mají vagóny vyhrazené pouze ženám. Ani se nedivím, ve špičce je metro opravdu hodně narvané a není neobvyklé, že si prostě musíte počkat na další spoj. A ne každému je příjemná těsná fyzická blízkost dalších lidí, nemluvě o možném obtěžování. Ale nepřipadá mi, že by se lidé konkrétně v metru indickém nějak lišili od lidí v metru v Praze nebo Londýně, jeden mladík mě dokonce při jedné z dalších cest pouští sednout. Od metra do hotelu je to kousek, ale kvůli zavazadlům si přeci jen bereme motorikšu. Vidím první krásy čurající přímo na ulici a o chvíli později v hustém provozu i chudáka slona.

Hotel vypadá solidně, mají tu wifi (nepřijela jsem se náhodou do Indie odstříhnout od života v Čechách?) a pokoj usmlouvám za dobrou cenu. Je rozhodnuto. Eyal má pokoj jen na jednu noc, druhý den večer odlétá za dalšími obchodními schůzkami na druhý konec Indie. I já mám přesun naplánovaný na druhý den večer. Abychom nemuseli každý platit den a půl, bereme zatím jeden pokoj s tím, že do druhého se přihlásím až odpoledne a druhý den ráno přesuneme všechny věci ke mě, tedy dvě samotné rezervace na 24 hodin. Je to zvláštní, jak se věci dějí. V pokoji mě Eyal vyzývá, ať si klidně lehnu do postele, stejně za chvíli odchází na schůzku. Vděčně přijímám, i když (raději po jeho odchodu) si ještě dávám sprchu. Trochu se prospím, napíšu pár přátelům a hlavně mé kontaktní osobě v Indii, mnichovi Pemovi, který je zrovna on-line na facebooku. Prima, nemusím mu volat, jak jsme byli domluveni. Eyalovi na papír sepišu pár tipů na zajímavá místa v mém oblíbeném Irsku, kam se v létě chystá. On mezitím přichází, tak to ještě trochu probereme a pak mě bere ven na oběd.

10)

Indie, Dillí.

Do fotky atmosféru nevtěsnáte, natož do slov. Všechno je tisíckrát intenzivnější, téměř neskutečné, musí se to zažít. Z celkem čistého a pohodlného hotelu vyjdete na ulici a za prvním rohem spatříte polorozbořenou barabiznu, kde přesto evidentně stále žijí lidé, překročíte první hromadu odpadků a proniknete do jiné dimenze. Vůbec nechápu, jak se tady někdo může orientovat. Být tu sama, nezahnu za první roh, okamžitě bych se ztratila. Procházíme pár úzkých, temných a opravdu hodně špinavých uliček a dostáváme se na Main Bazaar, jakousi obchodní třídu. I tady jsou některé domy na spadnutí, všude visí zmeť elektrických drátů. Projdeme kolem pár obchůdků a vcházíme do bistra. Po dobrém obědě se vracíme zpět a znovu procházíme hustým indickým provozem. Při přecházení silnice, kdy prostě do provozu musíte vejít, protože byste se jinak nedočkali, mě napadá - *pokud do situace vejdete s respektem, situace vás s respektem přijme*. Po návratu do hotelu se stěhuju o pár dveří dál. Večer má Eyal domluvenou večeři u známého v restauraci a zve mě, ať se připojím. Prý je to hodně duchovně zaměřený pán. Ok, dáváme si sraz před sedmou u výtahu.

Cestou z hotelu jedeme kousek rikšou, přeplněným metrem a pak je to ještě kus pěšky. Myslím na všechny, kteří mi kladli a kladou na srdce, ať na sebe dávám pozor. A já, v absolutní důvěře, tu putuju s cizím chlápkem přes půl Dillí, abych našla...

Dávat na sebe pozor se dá vyložit různě. Bud' absolutní důvěrou a odevzdáním nebo paralyzujícím strachem a uzavřeností před lidmi a situacemi, které nám mohou pomoci.

Gándhího??? Ta fyzická podoba je naprosto neuvěřitelná. Mr Alva, majitel restaurace a Eyalův blízký přítel, s námi usedá ke stolu. S Eyalem jsem sice už v letadle probrala své

vegetariánství, ale na jeho dotaz, jestli jím ryby, nemůžu říct ne. Hody začínají. Mladí a neskutečně milí číšníci nám postupně přinesou snad pět chodů. Eyal s Mr Alvou během večere střídavě probírají jakési obchodní věci, se mnou moje dobrovolnictví a průběžně si všichni kontrolujeme mobily... Po posledním a největším chodu ještě dostávám malý dezert, který ze slušnosti odmítnout nemůžu, ač už mi jídlo leze i ušima, a Mr Alva mě zve, ať se ještě před návratem domů přijedu podívat. Od jednoho z kamarádů mi přichází zpráva, že absolutní důvěra v sebe, to je splnutí s vesmírem, cesta k osvícení. Jestli se dá k osvícení projít, tak ano. A jak jsem tušila, tentokrát neplatí nic ani Eyal, který dosud vyřizoval skoro všechno a na mé námitky typu "teď jsem s placením na řadě já" jen přimhouřil oči a mávl rukou. Znovu si říkám, že tohohle pána mi seslalo samo nebe.

Proč se vědomě či nevědomě zabýváme takovou spoustou věcí? Není to jen zástěrka, nástroj k odpoutání pozornosti, abychom nepřišli na něco, na co přijít nemáme? Není všechno jen o tom, jakou realitu si sami vytvoříme?

11)

Druhý den ráno stěhujeme věci do mého pokoje a já Eyalovi dávám dárek, krém z Manufaktury, který jsem původně vezla pro holčinu, u které jsem měla bydlet. Den předem si stěžoval, že má pořád suchou kůži, tak snad se mu bude hodit. Na rovinu říkám, že to byl dárek pro někoho jiného, ale že to jednak nechci brát do hor a že bych krém ráda dala právě jemu. Vypadá, že ho to potěšilo. Jdeme na snídani, pak ještě jednou na Main bazaar. Eyal mi na památku kupuje náhrdelník. Pak dostávám ještě jeden dárek, od místního řezbáře, kde Eyal kupuje pár razítek. Je to tetování hennou na předloktí, stylizovaná květina a dvě ryby, prý pro štěstí.

Po návratu do hotelu oba balíme a loučíme se. S vděkem a téměř se slzami v očích za všechno děkuju, slibuju, že se z hor ozvu a že bych byla moc ráda, pokud bychom mohli zůstat v kontaktu. V Čechách Eyal byl, ale pokud bude nít ještě někdy cestu, ráda se o něj a o jeho rodinu u nás postarám.

Do odjezdu mého autobusu zbývají ještě asi dvě hodiny, které trávím v hotelovém lobby. Částečně pozorováním cvrkotu na ulici, částečně ještě na mailu, messengeru a whatsappu s kamarády. Další spojení bude nejisté. Přemýšlím, jestli si kvůli krosně mám na cestu z hotelu vzít rikšu a jdu se zeptat jednoho z hotelových zaměstnanců. Odpovídá, že je to na zastávku kousek a dá se to dojít i s batohem (zhruba vím, kde to je), ale pokud budu chtít, někoho se mnou pošle. Za chvíli si začínám sbírat věci a hotelový personál zpozorní. Přichází ke mě portýr, který mě den předtím pomáhal se stěhováním a ještě mi přinesl misku s ovocem a sušenkami. A já neměla žádné drobné, abych se mu odměnila a dost mě to mrzelo. Teď už to po pomoci s odnosem krosny na zastávku můžu napravit.

Při čekání na autobus pomyslím, že od téhle chvíle už se opravdu musím spolehnout jen sama na sebe. Ale vzápětí si uvědomím, že se vůbec sama necítím, stále cítím respekt a důvěru. Jsou se mnou, jdou se mnou a já s nimi. A také mám požehnání a podporu starých i nových přátel a hennovou malůvku na ruce.

12)

Do autobusu se mnou na první zastávce nasedá ještě asi deset lidí, z toho další dva Evropané. Pohodlí nic moc, jsem zhýčkaná... trvá mi další asi tři hodiny, než najdu tu správnou polohu. Nakonec to vyřeším podložním zadnice dekou, která je k dispozici na přikrytí.

Na komunikaci lámanou angličtinou během dalšího pobytu mě "připravuje" spolusedící mladý Ind, který se se mnou snaží bavit. Jsem unavená a mám "zavřeno", tak odpovídám jen krátce a snad zdvořile. Mladík už si pak povídá jen s kamarády a já se můžu

ponořit do sebe. Cesta z Dillí do Manali, mého prvního působiště, trvá téměř šestnáct hodin. Spát mi nejde, tak si беру sluchátka a pouštím své oblíbené Coldplay. Kolem jedné ráno začínám cítit "změnu", zřejmě jsme sjeli z dálnice a blížíme se k horám. Zatačka střídá zatačku a řidič se s tím rozhodně nemazlí, autobus se kývá ze strany na stranu. Takhle to pokračuje další asi čtyři hodiny. Kam se hrabe celá Matějská... K ránu zastavujeme na jakémisi odpočívadle, jsem ráda, že se můžu projít. Už jsme v horách, je tu o poznání chladněji. Začíná svítat, výhledy do krajiny jsou dechberoucí. Pokračujeme dál a já se nemůžu vynadívat, zkusím mobilem dělat i pár fotek, ale za moc nestojí.

Konečně Manali. Autobus vjíždí na rozbahněné parkoviště, ke kterému se okamžitě seběhne snad dvacet místních mužů různého věku a vystupujícím okamžitě začínají nabízet odvoz. Pár nabídek odmítám. Měla bych zavolat mnišce z kláštera, kam mám dorazit, ale zase - nechce se mi utrácet za telefonování z české simky. S jedním z taxikářů se domlouvám, že mnišce zavolá. Číslo vytáčí a telefon mi dává, mniška radí, ať si vezmu taxi a tak se nechávám odvézt. Nejdřív ke špatnému klášteru, jak vzápětí zjistím, ale na druhý pokus to klapne. Jsem tu.

13)

Na kraji silnice stojí mniška a menší, vyhublý chlapík s širokým úsměvem. Taxi zastavuje, platím a vydávám se k nim. Mniška mne vítá, chlapík bere krosnu a po cestě vystlané snad slepičím peřím mě vedou ke klášteru. Pár domků, malý chrám a ještě menší stúpa. V jednom z domečků je pro mě připravený pokoj. Tedy spíš krcálek asi tak 2 x 1,5 metru. Podél jedné stěny postel, ve zdi u čela postele výklenek se třemi policemi a na zemi ještě cosi mezi regálem a konferenčním stolem. Tak tady jógu určitě cvičit nebudu, pomyslím si, ale kvůli tomu tady přece nejsem. Později ještě zjistím, že pokojíček tak trochu sdílím s kuchařem Tenzinem, který bydlí vedle. Příčka oddělující obě místnosti končí asi půl metru od stropu. Ráno i večer slýchám chrastění mály a recitování manter, se kterými nejspíš vstává a usíná.

Mladá mniška Sangmo mi ukáže, kde co je, a domlouváme se na první výuku. Dnes si ještě odpočinu a začnu zítra. Budu učit 9 mnichů od 16 do 26 let, pak jejich učitele Wangchuka a se Sangmo budeme mít konverzaci, angličtinu studovala na univerzitě. V tomhle klášteře mnichy učí tibetštinu a nejspíš je to pro ni jen dočasná stanice, stejně jako pro mě. Vybalím pár věcí a Tenzin, poslední ze zaměstnanců - kuchař - co mi pomáhal s krosnou, mi přináší kýbl s horkou vodou. Do "koupelny" pokračuju sama :-). Sestává se z temné, vybetonované komůrky s tureckým, byť splachovacím záchodem a kohoutkem se studenou vodou, necelý metr nad zemí. A jak ještě týž večer zjistím, i z jednoho obrovského pavouka. Jelikož mi další dny teplou vodu na mytí už nikdo nenabízí, začínám s otužováním. No co, když se chce, zvládnout se dá všechno.

Po obědě jdeme se Sangmo na krátkou procházku a konečně zjistím, odkud ke klášteru přichází příšerný smrad. Asi dvě stě metrů od kláštera je skládka, kam se podle Sangmo svážejí odpadky hlavně z místního trhu. Na mou otázku, co se s odpadky děje, jen pokrčí rameny. Přebírají se, něco snad jde na recyklaci. Vlastně je to asi jedno. Tady je to jen ve větší koncentraci, bordel se stejně válí všude kolem. Podél silnice, ve svahu k řece, kolem domů, prostě kam se podíváte. Indie.

Po návratu si jdu k sobě odpočinout, ale během pár minut přichází Sangmo a podává mi svůj telefon. Volá mnich Pema, styčný důstojník Mostu Pro Tibet, který mi vše pomáhal organizovat. Hlásím se a slyším plynulou češtinou: "Ahoój, jak se máš?" Začnu se nahlas smát, tohle jsem opravdu nečekala. Říkám, že jsem dorazila v pořádku, a domlouváme se, co dál. Ve Spiti, kde bych měla učit nejdelší část mého pobytu, je ještě zima. Oproti Manali je to o dalších cca 1500 metrů výš. Domlouváme se, že se přesunu přibližně začátkem května.

Později se jdu ještě sama projít do města. Vidím to, co mi ráno při cestě taxikem uniklo -

naprosto zubožené slumy, chatrče poskládané z pár kousků černých, promaštěných prken, s plachtou zatěžkanou pár kusy kamení místo střechy, z drátů visí pár kusů zapraného oblečení. Něco podobného už jsme na fotkách viděli asi všichni, ale být přímo u toho je o moc silnější kafe... Na jedné straně se tu staví nové a nové hotely pro turisty, na druhé straně je neskutečná bída. Vzpomenu si na bezdomovce v Praze, ti se aspoň mohou občas někde umýt, najíst a dostanou čisté oblečení, teoreticky mají i šanci se ze situace dostat. Tihle lidé těžko. Myslím na ně, když večer ulehám, zabalená do teplého spacáku, s plným žaludkem a večerním setkáním s pavoukem na wc. Ne, že bych začala pavouky milovat, ale snad začínám silněji vnímat pokoru, pro kterou jsem si sem přijela.

První noc spím jako dřevo, budí mě až ranní cinkot zvonku, budiček pro studenty. Snídám u Sangmo pokoji a povídáme si, vypráví mi o kolegovi Trinleym, uprchlíkovi z Tibetu, a dalších svých blízkých a známých. Někteří, co se už narodili v Indii, se do Tibetu jeli podívat, a raději se vrátili. Nemohli by tam žít... I na návštěvu jiného města potřebovali povolení, je tam zakázáno mluvit o Jeho Svatosťi Dalajlamovi, mají strach z odposlouchávání, které je tam běžné. Raději stáčíme hovor na výuku, ptám se, jestli si chce témata ke konverzaci vybírat sama nebo jestli je mám vybírat já. Nakonec se ukáže, že je to stejně jedno, bavíme se pořád o všem. Připadá mi, že jí v mužské společnosti ženská energie trochu chybí, že jí moje dočasná návštěva přišla vhod.

Chystám se na první hodinu s Wangchukem a jak vzápětí zjistím, bude to pro oba hodně náročné. Po pár otázkách typu Jak se jmenuješ, kolik ti je atd vidím, že neumí skoro nic, takže to začínám brát od začátku, od abecedy. Probíráme písmenka, Wangchuk je zkouší psát a ke každému vymýšlíme jednoduché slovo. Zaseknu se u "i", přemýšlím, nic mě nenapadá. Najednou se Wangchukovi rozsvítí oči a dává najevo, že ví. Iphone... Jojo, bude to legrace.

První lekce s mniškou je úplně jiná, aspoň trochu anglicky umí skoro všichni. Abych zjistila, jak na tom jsou celkově, dávám jim otázky, které si napíšu a pak je přečtou. Psaná forma jim jde, mluvená o něco méně. A vypadá to, že se i dost stydí, tak se snažím vysvětlit, že tohle není žádná soutěž, že bych byla ráda, abychom pracovali společně, protože jedině tak to bude přínos pro všechny. Sangmo mi později prozrazuje, že ani na jejích hodinách moc nemluví, sama neví proč. Nechávám je, aby se mě každý také na něco zeptal, přichází celkem zajímavé dotazy. Proč jsem tady, proč by se měli učit anglicky, kde jsem cestovala. Nakonec vybírám pár slov z probrané hodiny a dávám jim za "domácí" úkol napsat ke každému slovu větu. Když úkoly druhý den kontroluju, nestačím se divit. Jedním ze slov bylo knowledge, tedy vědomost. A v jednom ze sešitů stojí: Vědomost je mocná zbraň, kterou používáme, abychom změnili svět. Jestli to měl mnišek ze své hlavy, klobouk dolů. A i kdyby ne, snad z něj bude moudrý člověk.

14)

Jak velký je svět? Podle jakého měřítka bychom mohli velikost posoudit?

15)

"Oni spolu nemluví."

"Jak, nemluví? Jakože jsou na sebe naštvaní?"

"Ne, to ne, ale neumí se spolu bavit, umí si spolu jen psát."

"To nechápu. Trochu divný, ne?"

"Jo. Myslím, že právě proto se oni moc nechápu navzájem. A pak to tam takhle vypadá."

16)

V Manali už jsem víc jak týden a čas plyne. Během prvních dní se všechno pomalu usazuje, tak nějak přirozeně. Od pondělí do soboty nakonec učím jen Wangchuka a mnišky jen o víkendu. Mají toho hodně, jejich den začíná budíčkem o páté ráno a končí kolem osmé, během dne mají asi tak hodinu volného času. Zbytek zabere studium, memorování a ranní a večerní obřad. První lekce s Wangchukem jsou hodně náročné, ale výuka ho hodně baví, dělá výrazné pokroky a to mě opravdu hodně motivuje. Pravdou je, že příprava mi zabere mnohem víc času, než samotných devadesát minut výuky. Nemáme učebnici, všechno včetně veškerých cvičení tedy píšu a kreslím. Výuka s mnišky je zase víc o zábavě, trochu si na mě zvykli a už se tolik nestydí. Jelikož mám pobyt naplánovaný na kratší dobu a jejich znalosti jsou různé, lekce zaměřuji spíše na rozšíření slovní zásoby a snažím se je různými hrami rozmluvit, než abych tu hrotila nějakou gramatiku. Snad je to baví, dávají pozor a hodně spolupracují. Konverzace s mniškou jsou spíše nahodilé, někdy jí není dobře, pak zas prší a tak na procházku nejdeme, a "doma" se jí bavit moc nechce. Ale pořád platí, že společně jíme, u ní v pokoji, a během toho jednoho týdne už jsme si stačily vymyslet pár zábavných hlášek (počasí se nemůže rozhodnout, jestli má pršet nebo ne), které si pak často připomínáme. K jídlu je víceméně pořád to samé - ráno pšeničné placky buď nasucho pečené či smažené, nebo jakési uzlíčky podobné našim knedlíkům, ovšem vařené v páře, a čaj - tibetský, slaný. Párkrát si ho dávám, ale pak si ho, ač mi celkem chutná, raději odpouštím. Mám už několik dní průjem a nezabírá nic. K obědu je rýže se zeleninou na x způsobů, na můj vkus málo ochucené, ale porce jsou velké, doma bych to měla často i na dvakrát. Večeři si dám jen první den, kdy jsem unavená po cestě, pak se z nich "odhlašuju". Jednak jsou na mě trochu pozdě, jednak nemám hlad. Zvláštní, doma jsem na jídlo myslela, kudy jsem chodila.

Snad první či druhou noc se mi zdá zvláštní sen - bavím se s Sangmo o internetu a ona mi říká, že tady internet má. Ale že já ho přece nepotřebuju, tak není proč ho zařizovat... budím se lehce "vystreslá", i když o nic moc nejde, byl to zvláštně nepříjemný sen. K internetu se nakonec dostávám hned v neděli následující po příjezdu v jedné z místních kaváren a po pár dnech i skrze indickou sim kartu. Takže nemusím do města a připojit se jen občas, ale ve spojení, sice jen se dvěma nejbližšími přáteli, jsem prakticky pořád. Ne, že bychom plkali o tom, jaké je kde zrovna počasí, řešíme celkem zásadní osobní věci. Po pár dnech si to sama v sobě musím srovnat, uvědomím si, že se na to příliš upínám, že bych se takhle z toho nejspíš brzy zbláznila, a také že mi uniká dění v prostoru kolem mě. Ale právě to mi nakonec stačí, uvědomit si to. Takže fajn, vracím se k sobě a do aktuálního místa.

Co se velmi příjemně usazuje je určitá forma bezstarostnosti. Mám postaráno o jídlo, o nocleh, střídám pár kusů jednoduchého oblečení a na make up ani nevzpomenu. Stejně jako třeba na předpověď počasí nebo zprávy z domova či ze světa. Většinu dní ani netuším, kolikátého vlastně je. *Kolik toho vlastně opravdu nutně potřebujeme vědět, používat, mít? A jak dobře dokážeme nebo dokonce chceme informace zpracovávat?*

Denní rytmus je dost jednoduchý. Ráno před snídaní si obvykle dám pár kol kolem naší stúpy, po snídani kratičkou procházku do jabloňového sadu v kopci nad klášterem, pak chvilka jógy (na rozbitém betonu naší verandy), delší meditace obvykle venku, výuka s Wangchukem a příprava na jeho další lekci, procházka do města (pokud nutně něco potřebuju) nebo znovu do přírody (pokud je hezky a mám potřebu pohybu a pobytu venku, což obvykle platí vše) a pak konverzační procházka se Sangmo. Každý den je stejný a přitom jiný, zážitkem, setkáním s novým člověkem nebo nalezením nového místa.

Nemůžu se nabažit pohledu na hory, každý den mi připadají jiné... snad je to tím, že na vrcholcích postupně odtává sníh, snad je to jinými mraky, jinými slunečními paprsky. Po odpolední procházce se Sangmo se chodím mýt, dokud je teplo (přes den je podle oficiálních údajů kolem šestnácti, na sluníčku ale minimálně dvacet) a hlavně, v koupelně denní světlo (jiné tam není, ale zvládnout se to dá i s baterkou). Studená voda mi nakonec nevadí, je po horkých dnech osvěžující. V noci tu ovšem teploty klesají k nule, během dalšího týdne k pěti stupňům. Zima mi není, ráno většinou vyběhám rovnou v sandálech. Nejspíš do sebe během dne nějak vždycky nakumuluju teplo...

17)

Nikdy nemáme tak málo života, abychom jej nemohli sdílet.

Simple life, jednoduchý život. To byla moje častá odpověď na dotaz, co mě vedlo k cestě do kláštera. Ne vždycky jsem chtěla nebo mohla vyprávět celý příběh a touhle zkratkou se to trochu dalo nahradit nebo snad i zamaskovat, možná samotné před sebou. Dochází mi, že jsem tam, kde jsem chtěla být, začínám se otevírat lidem a energiím, které tady proudí. A často se mi, ani nevím proč, chce plakat. Radostí, dojetím, úlevou, smutkem, když mi něco sevře srdce... Občas si vzpomenu na některé z kamarádů v Čechách, kteří mě a mou cestu měli za zdroj inspirace, tvrdili, že by to sami nedokázali. Ale co je tady k dokazování? A komu? Na to mi zatím nikdo neodpověděl. V tuhle chvíli mi spíš připadá, že bude mnohem těžší dokázat se vrátit. V určitých pohledech je tady na naše poměry sice velký diskomfort, hlavně ten hygienický, ale jinak je tady život mnohem klidnější, vyrovnanější, řekla bych že v té základní formě. *Jen tak být. Spočinout v přítomném okamžiku. Nadechnout, vydechnout a pak se buď nechat vláčet proudem nebo zapojit vlastní síly a zvolit směr pohybu.*

Cítím a snad i mám podporu většiny lidí, se kterými se tu setkávám. Ať už je to energický láma, pod kterého spadá náš klášter a se kterým se, ač umí anglicky jen pár slov, prakticky pořád musím smát, nebo malíř buddhistických obrazů, jež u nás momentálně pracuje. O něco klidnější, přesto stejně charismatický pán kolem padesátky. Ten je mi nakonec velkou pomocí při návštěvě místní policie kvůli registraci dlouhodobého víza. Prvně jsem na policii šla sama, oficír mi nejspíš moc nerozuměl a poslal mě do sousedního většího města. Když to pak říkám v klášteře, mniška Sangmo jen mávne rukou, že je jen potřeba, aby mi na policii někdo pomohl, že se mnou někoho pošle. Jde tedy pan Malíř (jelikož jsem jeho práci viděla, nemůžu jinak než s velkým M, protože doteď nevím, jak se jmenuje...). Snaží se úředníkovi vysvětlit, že jen potřebuju registraci. Ten si stále neví rady a tak kamsi volá. Odpovídá je, že se za mě musí někdo oficiálně zaručit - Malíř kývá že ano, že to může být on - a také že mám přijít později odpoledne, že dorazí úředníkův nadřízený. Na další návštěvu policie jdu sama, s nadřízeným se naštěstí anglicky domluvím. Chce po mě kopii pasu a víza, sám si to obstarat nemůže. Ve městě si kopii vyřídím, donesu na policii a mám za to, že pro tuto chvíli je vše vyřízeno, doma však ještě zjistím, že Malíř si obstaral hlavičkový papír našeho kláštera, na který se za mě upíše. Sama jsem výtvarník, ač, amatér. Že by dobré znamení, potvrzení správnosti cesty? Nebylo té pověrčivosti už dost?

V mlhavém obzoru, za temnými mraky, vidím vycházející slunce. Je to letní slunce, slunce, které má sílu. Mraky, i temné mraky, jsou potřeba. Přinášejí chladivý, příjemný stín a vláhu, ze které stejně jako ze

slunce žijeme. Nic není dobré, nic není špatné. K životu potřebujeme obě strany, abychom našli vyrovnanost, abychom si více vážili toho, čeho máme v danou chvíli méně.

Se Sangmo se začínáme čím dál víc přátelit. Ochotněji odpovídá na mé, někdy trochu všetečné, otázky kolem buddhismu a života v klášteře. Některé věci snad sama neví (jako třeba když se více ptám na její kolegy učitele či kuchaře - na jednu stranu je evidentní, že se všichni mají moc rádi a mají k sobě úctu, ale není vidět, že by se spolu někdy víc bavili), někdy se jí asi odpovídat nechce, ale po pár dnech možná zjišťuje, že nejsem úplně hloupá Evropanka, která o jejich kultuře nemá ponětí, a odpovídá stále více a více otevřeněji.

18)

Je tady můj druhý víkend v klášteře. Sobotu trávím částečně na "osobní" procházce, částečně přípravou na výuku a na pak na ještě jedné, delší procházce se Sangmo a Wangchukem. Jdeme do přírody, přes jabloňový sad do kopcovitých lesů. Ač se prakticky celou cestu baví spolu a já jim nerozumím ani slovo, je mi s nimi tak dobře. Večer se pak od našeho lámy, který se vřdycky objeví jen tak mimochodem a zase zmizí, dozvídám, že druhý den přijede do svého letního sídla kousek odsud rinpoče. Sangmo ani Wangchuk jej přivítat nejdou, oba mají důležité věci na vyřízení, tak nakonec vyrážíme s našimi studenty, kuchařem a Malířem. Jedeme místním autobusem, který by u nás mohl být v provozu tak před padesáti lety. Jízdné od nových cestujících po každé zastávce vybírá řidičův parťák, prodírá se mezi sedačkami s namačkanými cestujícími. Sedačkami, na které se vejdou dvě seschlé indické babičky nebo naše Helenka Růžičková, možná po redukční dietě. Mniši mě berou do party a u revizora hlásí, že patřím k nim, máme hromadnou jízdenku a tak nemusím nic platit.

Přijíždíme na místo a mniši s místními dokončují přípravy na přivítání. Na indické poměry je to velmi malá akce, je tu tak padesát lidí. Na chodník se malují buddhistické symboly, pak se cesta posype okvětními lístky, všude to nádherně voní. Do příjezdu rinpočeho zbývá ještě dost času a tak si sedáme na připravené plastové židle. Naši mniši vytahují mobily, které mohou používat právě jen o víkendech. Někteří evidentně hrají hry, jiní si nejspíš píšou s kamarády. Jeden z nich zničeho nic zarapuje "Baby, I'm a superman!", zbytek se na sebe překvapěně otočí a všichni se rozesmějeme. Čekáme velmi vzácného a váženého člověka, ale žádné napětí tu nepanuje. Od jednoho z našich mnichů také dostávám bílou hedvábnou stuhu. Pozoruju starší mnichy z místního kláštera a říkám si, jakou mají sílu, jestli je právě na bedrech jejich a jim podobných držet rovnováhu tohoto světa. Někdo dostává echo, že už je rinpoče poblíž, a tak se přesouváme ze židliček na trávník ke vchodu do sídla. Půjčuju si od Malíře zapálenou vonnou tyčinku, že mu ji hned vrátím, ale on už ji zpět nechce, můžu si ji nechat.

Dorazil rinpoče. Rychle si stoupáme do řady podél chodníku, většina před sebou drží bílou stuhu. Rinpoče je velmi mladý, je mu tak sedmnáct nebo osmáct let. Doprovází ho několik lámů, on sám se pozorně rozhlíží kolem a občas někomu pokyne. Prochází kolem mě a náš lama mu cosi zašeptá. Rinpoče ke mě přistoupí, vezme mou stuhu a položí mi ji kolem krku. O něčem podobném jsem nikdy snad ani nesnila, možná tohle je to potvrzení správnosti mé cesty.

Průvod vchází do domu a my ostatní se vracíme zpátky na plastové židličky. Místní mladíci roznášejí kelímky a rozlévají limonádu, po nich pak mladé ženy nabízejí slaný tibetský čaj a v mističkách vynikající

sladkou rýži s rozinkami a oříšky. Dávám pozor, abych si čajem nepolila svou bílou stuhu ... abych si ji vzápětí propálila vonnou tyčinkou, kterou stále držím. Pár lidí odchází, Malíř se mě ptá, jestli chci ještě vidět rinpočeho. Kývám, že ano, tak jdeme. Vzápětí se mě ještě ptá, jestli mám s sebou peníze. Kolik? Asi tak sto rupií. Na naše asi třicet korun... Před vchodem do malé místnosti ještě dostáváme útržek červené látky s uzlíkem, po jednom přistoupíme k rinpočemu a pokloníme se, přijímáme útočiště... Všechno proběhne tak rychle, ani se nestačím rozhlédnout a jsem venku. I tak to bylo dost silné. Zpátky jedeme zase místním autobusem, nechávám na sebe otevřeným okýnkem proudit vítr a v sobě doznívat události a usazovat sílu.

19)

Myšlenka je silnější než přání.

20)

Nejlépe je mi tady brzy ráno. Rána v sobě mají lehkost, odpoutanost, čistou svobodu nové cesty. Jak jsem chtěla, těšila se a stále těším do ženského kláštera, tak zjišťuju, jak je mi tady v tom mužském dobře, neskutečně dobře. Ti mladí mniši jsou moc fajn, stále hodně zdvořilí, ale už si na mě trochu zvykli. Někteří jsou trochu vyjukaní (přijde mi, že pořád, ne jen ze mě), z některých číší život a jeden je tak trochu Milarepa... do domácího úkolu na zadání Koho bys chtěl potkat a proč mi napsal, že by chtěl potkat svého nepřítele, aby ho mohl zabít. Když jsem si to na hodině přečetla, vytřeštila jsem na něj oči, ale pak jsme se tomu se Sangmo dost nasmály. Říkala, že je s ním velká legrace, že podobné věci píše i na jejích hodinách tibetštiny. No a všichni ti kluci jsou samozřejmě mnohem, mnohem dál než já. Ranní recitování manter a posléze ozvěny z půdžy z pidichrámků naproti domku, kde spím, mě příjemně budí. Stejně tak večerní recitování, kdy já obvykle v křesílku na verandě připravuju výuku na další dny, píšu nebo čtu, je hodně zajímavá "kulisa". No a náš domeček - jak jsem už psala, pokoj tak trochu sdílím s kuchařem, příčka není až ke stropu. Ale jednak tam ani jeden netrávíme moc času a za druhé mi to vůbec nepřijde zvláštní, natož nepohodlné, i když jsem dřív podobné situace snášela špatně. Tenzin je většinou celý den v kuchyni, přijde večer před devátou, zachrastí málou a úplně jiným hlasem než obvykle pronese pár manter, zhasne a jde spát. Z druhé strany ode mne bydlí učitel Wangchuk a i s ním mám pokoj trochu propojený, čímsi jako dřevěnou nikou. Z mé strany jsou regály, z jeho nevím, vevnitř jsem nebyla. Tak jsem tu, mezi dvěma čistými dušemi.

Stejný den, kdy mě ráno napadají tyhle věci, se odpoledne dostaví chmury. Poslala jsem pár emailů, pár fotek a nikdo neodpovídá. Všichni na mě dlabou. Co tady takhle budu půl roku dělat? A cos čekala, holka? Že si z tebe všichni sednou na zadek a kdykoli se ozveš, vyskočí radostí a budou ti hned odepisovat zpátky? Kdepak, všichni mají svoje životy, svoje starosti. Ale - ani když jsem byla v Čechách, zdaleka jsem stále nebyla se všemi blízkými a známými v kontaktu, ať bydleli nebo pracovali za rohem nebo o sto kilometrů dál. Vlastně je to úplně stejné. Jdu do jabloňového sadu a chmury se rozplynou, pomínou jako pomine vše. Klášter je krásné místo pro život.

21)

Překážky bystří naše smysly a podněcují kreativitu.

22)

Další týden se mě Sangmo před procházkou ptá, jestli nechci "take a bath", tedy po česku dát si koupel. Ptám se, jestli myslí v té naší koupelně, jestli mi něco neuniklo. Kýve hlavou, že ano, že než vyrazíme, ona si koupel dá a že mi aspoň ukáže, jak si když tak můžu ohřát vodu. Když to pak vidím, okamžitě jsem rozhodnutá zůstat u studené. Jakýsi kvádřík, který se ponoří do kýble s vodou, z kvádříku vedou dva kabely k dalšímu kvádříku s čudlíky a z toho vede kabel do zásuvky. Neboli ponorný ohřívač. Elekřiny se bojím jako čert kříže, tohle není nic pro mě. Znovu si uvědomím, jak je pro Evropany tenhle život plný kontrastů. Na jedné straně nové chytré telefony, tablety a počítače, které tu má kde kdo včetně Sangmo, na druhé straně z našeho pohledu dost tristní hygiena. Mytí občas, koupelnu se zelenou plísní bych spíš přirovnala k vězeňské kobce osmnáctého století.

Během procházek se Sangmo se většinou bavíme jen tak, o běžném životě, zvycích a rozdílech kultur. Sangmo začne škytat a tak říkám, že v Čechách máme za to, že při škytavce na nás někdo myslí (druhou variantu s pomluvami si nechávám pro sebe). No a ona na to, že to samé říkají oni. Jindy se ptám, jestli je na buddhismu něco, co jí samotné přijde zvlášť zajímavé nebo co by ráda vyzdvihla. Zmiňuje vřelost, karmu a přístup k dennímu životu. Tak tohle máme společné minimálně my dvě spolu.

23)

Varování první (?)

Při jednom ze samotných procházek vyrazím do nedalekého lesa na kopci. Je tam odtud nádherný výhled do krajiny, jeden by tam vydržel sedět a koukat snad celé dny. Tentokrát se chci dostat ještě o něco výš, tak se po jehličí mimo stezku vyhrabu k velkému balvanu. Chvilí sedím, koukám, přemýšlím. Pak se opřu o balvan a zkouším se opatrně sesunout zpátky na pěšinu. Je po dešti, svah je prudký a ...balvan pode mnou povolí a skutálí se ze svahu. A já po zadku za ním, naštěstí jen kus a odnese to jen odřená ruka. Kalhoty od hlíny druhý den vyperu (v kýbli, aby bylo jasno, pračku tu nemáme) a pouštím to z hlavy.

Varování druhé

Vzpomenu si na to až obden, kdy se do lesa vydávám znovu. Na kraji lesa u posledních domů procházím kolem dítěte, tak 3-4 roky, a když jsem ho minula, něco zavolalo. Nevím, jestli na mě, ale přišlo mi, že mi říká, ať tam nechodím. Šla jsem a nahoře v lese jsem pak potkala tři mladé "místňáky" s nůšemi se suchou trávou na zádech, koukali tak zvláštně. Nechtěla jsem se bát, ale bylo mi jasné, že bych se nejspíš neubráníla. Šla jsem ještě kousek dál, oni se sebrali a šli dolů. Tak jsem tam chvíli seděla na kameni, říkala si, že oni mezitím sejdou. Pak jsem se zvedla, že půjdu zpátky a oni seděli jen o kus dál, nůše sundané. Vytáhla jsem málu, usmála se na ně a šla dál. Mále dobře nebylo, bylo v ní napětí, jako kdyby říkala, že mě nemůže ochránit před vším. Takže do lesa už opravdu sama ne. Slibuju, že na sebe opravdu začnu dávat pozor.

Nevím, jestli to bylo tím, že mi les příliš připomínal domov, nebo jestli se nemám na věci dívat z tak velké výšky.

Další den se ke mě při ranní procházce do nedalekého jabloňového sadu připojí náš klášterní Alík. Tedy nevím, čím je, jen ho u nás vídám poměrně často. Dnes se zřejmě cítí osamělý nebo nechce, abych se cítila osamělá já. Usedám na kámen, Alík se usadí nejdřív vedle, pak sleze, asi ho moje meditace nebaví. Pak se zas ke mě vrátí, opře se mi o záda a v klidu čeká, než se sama zvednu. Společně se vracíme do kláštera, Alík se kamsi vypaří. Odpoledne si potřebuju ve městě vyřídit pár věcí a znovu se vydávám k sadu, přes který vede příjemnější cesta. Po pár metrech zjistím, že mám opět doprovod. Chvilími na Alíka mluvím česky, chvílemi anglicky, jemu je to asi jedno. Cestou je potřeba překonat pár kamenných zídek, ale to mého společníka vůbec nemůže odradit. Za sadem začíná první ulice, kde se stejně jako v celém městě potuluje spousta dalších psů. Ti jsou pro Alíka mnohem nepříjemnější překážkou, cizího psa se snaží ze svého teritoria vyhnat štěkáním i útoky. Nenechá se, je to až dojemné, jak vedle mě řápná. Přemýšlím, co budu dělat ve městě, potřebuju dokoupit data, do papírnictví, a v centru je spousta dalších psů... Nakonec se Alík sám zastavuje na kraji rušné silnice, aut (a lidí) se zřejmě bojí víc než psů.

24)

Podzim 2015, Irsko

Na podzim roku 2015 vyrážím částečně pracovně a částečně soukromě na necelé tři týdny do Irska. Soukromou částí je účast na jazykovém kurzu. I když jsem angličtinu pár let studovala, strávila nějaký čas v zahraničí a denně ji používám v práci, není od věci připomenout si školní lavice. Mezi spolužáky i spolubydlícími najdu pár přátel, přesto většinu volného času trávím sama. Stejně tak jako jeden z víkendů, kdy vyrážím na západní pobřeží do menšího městečka Clifden. Celá tahle oblast je nádherná, krajina připomíná scény z Pána prstenů. V neděli ještě trávím pár hodin v mé oblíbené Galway. V centru jsou trhy, na kraji u moře probíhá ústřicový festival. V záplavě lidí míjím buddhistickou mnišku.

25)

Jak moc se u jednotlivců liší vnímání a zpracovávání stejných informací? Je to jen rozdílný úhel pohledu, jiná předchozí zkušenost nebo ještě něco jiného?

26)

Minulý pátek byl úplněk a tak jsem si na víkend naplánovala půst. Poprvé na dva dny za sebou, sama jsem byla zvědavá, jestli a jak to vydržím, jestli si nakonec ve své komůrce na tajňačku neschroupu aspoň Studentskou pečeť... S kuchařem jsem domluvená, ať se mnou nepočítá. Nakonec se jako největší nepřítel ukáže být zima. Prakticky celou sobotu proprší, teplotu odhaduju tak na max deset stupňů a jak později následující týden zjistím, v noci teploty klesají k mínus třem. Dopoledne odučím devadesátiminutovku s Wangchukem a šedesátiminutovku s mniškou a zbytek dne trávím v několika vrstvách oblečení a ve spacáku čtením, spaním, psaním. O hladu nevím, pohyb prakticky žádný a na jednodenní půsty jsem zvyklá. Akorát vzhledem k vnějším podmínkám jdu večer prvně spát "na prase", myju si jen nohy... nechci riskovat nastydnutí. "Koupelna" nemá kromě světla samozřejmě ani topení, stejně tak jako můj pokojíček. A dvoumilimetrová "ventilační" mezera mezi rámem a oknem nad mou postelí není v dané situaci příliš nápomocná. Nedělní ráno vypadá, alespoň co se týče počasí, mnohem slibněji. Ovšem fyzická slabost je neúprosná, připadám si jak hadrová panenka. Chvilí zvažuju pro a proti,

výmluvy proti půstu nakonec zvítězí. Ze zásob vytahuju čokoládovou Corny, odučím mnišky a v poledne jdu pokorně poprosit o oběd... Rýže se zeleninou je vynikající. Odpoledne se vydávám do centra města, dá se tu připojit na wifi zdarma a občas tak můž ušetřit pár dat. Je krásně slunečno, teplo a v centru míjím několik zmrzlinářů a taky stánků s místními sladkostmi, které jsem zatím neochutnala. Nejdřív podlehnu čokoládové zmrzce (která ovšem chutná jako voda obarvená kakaem) a pak si u dvou stánků kupuju i místní sladkosti. Dobré, velmi, velmi sladké. Soudím, že jednou v životě mi to stačilo, výhledově nikdy více... tak to bychom měli ke dvoudennímu půstu. Ještě pořád jsem jen obyčejný člověk s touhami a chvílemi i slabou vůlí.

27)

K čemu jsou dobré touhy? Přijde mi, že všem svým touhám se tady můžu jen smát. Dala bych si po obědě kávu? Večer sprchu nebo dokonce vanu s teplou vodou, když je venku chladněji? Strouhanou mrkev, kterou jsem byla zvyklá snídat po půstech? Čerstvé ovoce, jogurt? Nic z toho mi zatím ale nechybí nijak výrazně, jen si na to občas prostě vzpomenu, abych naopak zjistila, bez všeho se dokážu obejít. Někdy je to zábavné i zajímavé pozorovat... Ano, spoustu věcí bych si mohla koupit, ale stále ještě jsem na začátku a peněz s sebou moc nemám (a ani je nechci vzhledem k další situaci po návratu do Čech utratit). A prioritami zůstávají zážitky, nikoli ukojení tužeb a chutí. Po prvotním utrácení si stanovuji měsíční rozpočet na 300 rupií měsíčně. O jídlo a nocleh mám postaráno, na občasný výlet, data a kredit by to mohlo stačit.

Podobně relativní jako touhy jsou tu i priority. Mám si tu Studentskou dát dnes nebo si ji ještě chvíli nechat, když si nějaký čas jinou nekoupím? Vítězí tady a teď, čokoláda ve mě mizí během jednoho odpoledne. Je chladněji, ale chci se jít večer umýt? V tom případě se jdu ještě proběhnout, abych se zahřála a rozproudila si krev, aby mi po mytí nebyla zima...

28)

Jak mě v Indii (určitě ne poprvé ani naposledy) ošidili, a jak jsem ušetřila deset rupií.

Během druhého týdne kupuju v maličkém, ale velmi příjemném knihkupectví pár pohledů. Ptám se prodavače, kolik asi stojí posláni do Evropy. Prý dvacet rupií pohled. Ok, pošta je hned vedle. Na poště mě nechají téměř patnáct minut čekat, pan poštovník má hodně práce s nadepisováním nějakých balíčků. Pak si ode mne bere pohledy a spočítá cenu - dvacet rupií za jeden. Chci vidět známky, ale odvěti jen - neboj, pohledy pošleme. Další týden jdu poslat druhou várku pohledů, na poště tentokrát obsluhuje jiný úředník. Chci známky do Evropy, tak mi je skrze okénko podává a vysvětluje, jak je mám nalepit - jsou různé nominální hodnoty. A vychází to na patnáct rupií za pohled. Tak jen doufám, že dorazí obě skupiny mých pozdravů. O pár dní později si jdu do obchodu koupit kartáč na nohy, který jsem si s sebou nevezla, a vzhledem k všudypřítomnému prachu (a chůzi v sandálech) už mám nohy úplně černé, jen tak umýt je prostě nejde. V jednom z obchůdků si vyberu kartáček a chci platit. Kartáček je za dvacku, já mám jen desetirupijku a pětistovku. Pan prodavač mávne rukou, bere si deset a říká, že zbytek mu dám příště. Smlouvat jsem v plánu neměla... Vida. Třeba mi takhle bude vycházet plán na stanovený rozpočet.

29)

Výuka Wangchuka mě baví a těší čím dál víc. Za tři týdny udělal neuvěřitelný pokrok. Když si vzpomenu na naše první dny, kdy sotva dokázal napsat pár písmen a teď dává dohromady první věty, když vidím jeho popsaný sešit, kam si několikrát přepisuje všechno, co jsme spolu probrali, neskutečně mě to motivuje. Zkraje jsem vůbec netušila, co a hlavně jak ho budu učit, když se nedomluvíme, ale cesta se našla. Wangchuk má naštěstí ve svém Iphonu stažený slovník a já s sebou velký výkladový, který jsem si pro sebe přejmenovala na kouzelnou knihu. Na každý den připravuju jeden nebo víc A4 listů s novými slovy a slovník je při vymýšlení vzorových vět pro použití daného slova opravdu hodně nápomocný. Když mě nic nenapadá, otevřu kouzelnou knihu a prostě se s ní poradím. Příprava listů je tak trochu i zábava, snažím se, aby věty dávaly jasný smysl a Wangchuk si slovo nebo gramatický jev mohl lépe zapamatovat. Jednou takhle probíráme sloveso Muset, včetně tvorby otázky a kladné a záporné odpovědi. Po mé vzorové větě "You must give me your money. / Musíš mi dát své peníze." se na mě Wangchuk smutně podívá, zakroučí hlavou a odpoví: "No..." Pak se oba nahlas rozesmějeme. Zábavná je i výuka s mníšky. Na prosbu Sangmo pro ně dvakrát připravuju lekci zaměřenou na ekologii. To bych se nenadála, že budu v Indii dělat osvětu o třídění a recyklaci, ale už je to tak. Do úvodu výuky si půjčuji větu Dalajlámy: Na této planetě jsme jen návštěvníky. Kluky snad téma baví, celkem živě diskutují a zajímají se, co a jak jde recyklovat a co můžou dělat pro to, aby planetě trochu ulehčili.

30)

Nedojdete k pravdě skrz víru, ale skrz vlastní zkušenost, vlastní realizaci.
(Osho, Jóga: věda o duši)

31)

Během třetího týdne konečně přečtu jednu z knih, které jsem si s sebou vzala. Už mě trochu pouští neklid a potřeba být neustále v pohybu, navíc mě ta kniha zaujme takovým způsobem, že si v ní začnu podrthávat věty a celé pasáže. A to i přesto, že už jsem jí jednou četla. Jen to bylo při cestách do a z práce, takže mi spousta věcí unikala. Teď přispěje i k uvědomění si toho, že mám jedinečnou šanci toho přečíst spousta, jedinečnou příležitost ke studiu. Tištěných knih mám s sebou pár, stažených v tabletu několik desítek. Dočtení téhle jedné bylo jako když dovádíte v moři a jakoby mimoděk se dostanete do velké hloubky, kde už nestačíte. Chvíli se v tom plácáte, lapáte po dechu. A pak přijde velká vlna a ta vás vyplivne na břeh. Sedíte na zadku, koukáte. A můžete zůstat sedět nebo se vrátit do moře. Jen na kraj, smočít prsty u nohou. Nebo vědomě a s bdělostí postupně zacházet do větších hloubek a za větším dobrodružstvím.

32)

Když vám někdo vidí až na dno duše, nezbyvá, než být upřímný.

33)

Časy se mění

Jednoho dne dostáváme k obědu od kuchaře Tenzina i banán. Sangmo mi vysvětluje, že ho o to poprosila - tedy spíše ho poprosila o to, aby občas studentům přilepšil ovocem či vejcem, protože jsou hodně vytížení studiem a potřebují energii, a my se tak trochu svezeme s nimi. Zhruba o týden později dostávám od Wangchuka granátové jablíčko, z výslužky, co se studenty přivezli z obřadu konaného na počest rinpočehova dědečka. Jindy se Sangmo podělí o sladký vodní meloun, pak zas dostáváme od Tenzina další banán nebo kousek cukrového melounu. Tak přeci ovoce dorazilo, a je opravdu vítané...

34)

Výlety

Během jedné odpolední procházky Sangmo vymyslí, že bychom o víkendu mohly navštívit buď její kamarádka v nedalekém klášteře nebo pár jejích příbuzných v přibližně třicet kilometrů vzdáleném městečku. Souhlasím a říkám, že se s lidmi setkávám ráda a budu vděčná za jakýkoli výlet, s doprovodem je to přeci jen o něčem jiném. První výlet se koná ke kamarádce. Klášter je výrazně větší, než ten náš, a je určen jen pro mnišky. Vlastně to ani není klášter v pravém slova smyslu, jsou to jednotlivé domky vystavěné v prudkém kopci a obklopující chrám a stúpu. Je tu nádherný klid, ticho, voní tu lesy... Sangmina kamarádka mniška se též jmenuje Sangmo a i když neumí ani slovo anglicky, vůbec to nevadí. "Moje" Sangmo občas něco přeloží, po většinu času si holky povídají spolu a já si prostě vychutnávám spočinutí v přítomnosti. S lidmi, co možná znají podstatu života a na místě, jehož sílu nelze popsat. Jdeme se projít ke chrámu a ke stúpě, odkud je úchvatný výhled do údolí s říčkou, děláme pár fotek a vracíme se do Sangmina domečku. Během chvilky pro nás připraví výbornou zeleninovou polévku, ale sama nejí, nabídne jen nám. Pak mě "má" Sangmo jde vyprovodit na autobus. Domů se vracím sama, má dočasná sestra zůstává přes noc až do neděle. Já si pak v neděli dopoledne dělám pěší výlet do jednoho z kopců nad městem, sice po silnici, ale i tak to stojí za to. Je tu klid, jen pár novějších hotelů a opět nádherné výhledy. Hor se prostě nemůžu nabažit a napadá mě, že bych svou fotogalerii měla přejmenovat z India 2106 na Hory z 1000 a 1 pohledů.

Další víkend se opravdu vydáváme k příbuzným, konkrétně k Sangmině tetě, která žije u svého syna s jeho rodinou, tedy již dospělým synem a jeho rodinou... Sangmo mi o nich předem pár věcí vypráví, ale v tom, kdo je kdo, se moc neorientuju, rodina je řekněme rozvětvená. V sobotu po obědě vyrážíme na bus a jedeme necelou třičtvrtě hodinku. Není to daleko, ale cesta je dost členitá a staví se často, něco jako naše MHD. Po cestě si (opět) užívám výhledy do okolí a hlavně nekonečné, pulsující a do srdce se vpíjející místní songy, které řidič hlasitě pouští z repráků. Během cesty ještě Sangmo vyřizuje telefonát - volá jí bratranec a ptá se, co nám mají uvařit. Připomene mi to české rodiny a naší starostlivost, Sangmo bratrance uklidní, že nepotřebujeme žádnou zvláštní péči. Po výstupu z autobusu přejdeme most přes divokou řeku a stoupáme do prudkého kopce. Je to jakási zkratka, něco jako přestupní stanice. Dostáváme se o pár desítek metrů výš na další silnici, kde nasedáme do dalšího autobusu a pokračujeme sotva deset minut. Jsme na místě. Malé a klidné městečko je kouzelné a s Manali, touto dobou už přeplněným turisty, se nedá srovnat. Přicházíme k domku Sangmina bratrance, kde se nejdříve zdravíme se Sangminou tetou - minimálně sedmdesátiletou babičkou, sedící na dvorku na zemi a spřádající ovčí rouno. Uvnitř domu nás vítá rozesmátá žena, bratrancova manželka - Sangmo zjednodušeně říká švagrová. Domek je nejspíš dost starý a ne moc udržovaný, ale lidé žijící v něm vše vynahrazují.

Dostáváme čaj a nastává podobná situace jako před týdnem - jen tak sedím a pozoruju dění kolem. Postupně se objevují a zase mizí další členové rodiny, tedy snacha Sangminy švagrové se dvěma malými holčičkami, asi tři a šest let, její manžel (tedy syn Sangmina bratrance) a pán domu, tedy samotný Sangmin bratranec. Holčičkám jsme přivezli čokoládky a banány, ale obě se za celou dobu mé návštěvy opravdu hodně stydí a pokradmu mě chvílemi pozorují. Později odpoledne se jdeme projít do místního kláštera, tentokrát mužského (i se školou pro malé mníšky, které vidíme dovádět na hřišti) a také poměrně velkého. Opět stříhám další sérii fotek a konečně mám i jednu se Sangmo, jak sedíme na prahu chrámu. Tak trochu jako sestry. Po návratu mi Sangmo nabízí, jestli se nechci osvěžit, za což jsem ráda. A jak správně tuším, mám na výběr buď z venkovního kohoutku, u kterého později vidím mladou maminku prát prádlo, nebo koupelny tak trochu ve "stylu" té naší klášterní. Maličké stavení pár kroků od domu za jedněmi dveřmi skrývá turecký záchod (tentokrát nespachovací) a za druhými prostor (nevím, jak jinak to nazvat) s kohoutkem se studenou vodou. Obě místnůstky mají sotva metr čtvereční a do výšky tak metr a půl, musím si dávat sakra velký pozor na hlavu. A modlím se, abych na wc nemusela v noci, potmě. Tak jsem si začala vážit naší klášterní koupelny, sice s plísní, ale za to opravdu prostorné a se splachovacím, byť stále tureckým záchodem.

Zbytek dne trávíme převážně v obýváku, tedy v místnosti, do které se vstoupilo rovnou zvenčí. Je to jednoduchá místnost s podlahou z hladkého betonu, se třemi žíněnkami a na nich koberečky, s jedním velkým kobercem uprostřed, tedy z materiálu trochu jako plastové koupelnové předložky a s skřínkou v koutě, na které stojí televize. Omšelé stěny kdysi dávno vymalované barvou připomínající naši neotíratelnou nemocniční zelenou, místy s obrázky nejspíš od dětí, ve stropě zeje díra - na kouř z ohně, který se tu rozděloval nebo možná stále rozděluje v chladnějších obdobích. Jsem tady trochu jako Sangmin stín, nikdo si mě nijak zvlášť nevšímá (což ovšem kvituju s povděkem) - když tedy pomínu veškeré pohoštění. Radši pozoruju, vnímám. Je to stejné jako u nás. Rodina se odpoledne nebo navečer sejde u televize, ženy uvaří jídlo, postarají se o rodinu a jde se spát. Ovšem co stálo za to, byla naprosto vynikající večeře. Rýže s domácí zeleninou, s mátovou omáčkou, domácím máslem a domácím lassí, a samozřejmě domácími chlebovými plackami. Dostávám ohromnou porci a chtě nechtě musím odmítnout nabídku na přidavek, ač by oči v hodování pokračovaly. Kromě mě všichni jedí rukou, já si na rýži s omáčkou takhle netroufám. Asi by to nedopadlo dobře ani pro mě, ani pro okolí. Po večeři ještě chvíli koukáme střídavě na kriket a na indickou telenovelu a pán domu, nejvážnější ze všech členů rodiny, se jako jediný se mnou lámanou angličtinou trochu pokouší bavit. O jídle, jaké jíme u nás, o sportech, které jsou u nás oblíbené. Je to milé, trocha pozornosti mi neuškodí. Jde se spát, Sangmo mě vede do jednoho z pokojů. Nejspíš pro tuto noc někomu budu spát v posteli. Sama pak odchází jinam, ač bychom se tady do velké manželské postele vešly obě. Postel je ovšem opravdu hodně tvrdá, Sangmo už s ní má zkušenosti z předchozích návštěv a raději volí jinou variantu. V pokoji je kromě velké manželské postele ještě malý gauč, dvě křesílka a malá plechová skříňka. Víc se nevejde. Strop je i tady nizoučko, dosáhnu na něj lehce pokrčenou rukou. Neumytá, jak už to tady chodí, nicméně s plným žaludkem a taky příšernou žízní (vodu jsem po dvou pohárcích lassí raději z praktických a taktických důvodů odmítla) jdu spát. Vzpomenu si na svou pevnou postel v klášteře, se kterou jsem po prvních pár týdnech splýnula tak, že obvykle lehnu a spím. Tady si tak trochu připadám jak na operačním stole, o pohodlí může být řeč jen ve spojení s příjemnou příkrývkou. Ale nakonec spím dobře. Ráno se budím před šestou, rodina už je vzhůru, hlasy jsou slyšet ze všech stran. Po chvílce se vykutálím i já a jdu se ven umýt. Je krásně teplo,

vypadá to na další fajn den. Sangmo ovšem nikde, tak se vracím do ložnice a čekám, trávím čas tichým rozjímáním. Pak se Sangmo objeví a jdeme si na chvíli sednout ven, švagrová nám přináší vynikající horké mléko. Všichni už pilně pracují, jinak to tady nejde. Přes den je na práci, hlavně tedy na zahradách a polích, příliš teplo. Na chvíli se se Sangmo ještě vracíme do ložnice a povídáme, na snídani je brzy. Později se opět přesuneme ven, do jakési venkovní kuchyňky. V přístřešku za domem je maličké ohniště s plotnou, u které sedí na zemi paní domácí a peče placky ke snídani. Z mouky a vařených brambor, stejně, jako děláme u nás. A zase jsou s domácím máslem a výborným čajem s kardamonem. Vypravím si řadu anonymních snídaní ze služebních cest, kdy jsem si různých hotelech mohla vybrat a nabrat, co jsem si jen mohla přát. Tahle snídaně se ovšem na žebříčku z cest staví do prvních pozic. Jak z kulinářského pohledu, ale hlavně díky vlídné a stále se smějící Sangmině švagrové. Po snídani ještě chvíli posedíme a pak se pomalu chystáme k odchodu, bude nás vyzvedávat jeden známý mnich a výlet bude pokračovat. Od švagrové dostávám na rozloučenou dárek - teplé ponožky pletené z domácí vlny. Ještě zamáváme Sangmině tetě, sedící na trávě kousek od domu a pasoucí ovečku.

Pema - mnich manažer

S mnichem Pemou máme sraz u kláštera, kde jsme se byly předchozí den projít, ale díky jeho lehké nedochvilnosti si děláme procházku o něco delší. I když je teprve dopoledne, slunce už pěkně praží, tak si za městem sedáme na kraj silnice do stínu pod stromy a čekáme, naštěstí jen pár minut. Přijíždí bílé terénní auto a já se konečně potkávám s naším styčným důstojníkem, mnichem Pemou Samdupem. Pema mimo jiné spravuje místní neziskovku Sapan Foundation a po emailu mi pomáhal vyřizovat a ladit celý pobyt. Přijel z Dillí, tedy asi osm set kilometrů, dnes nás bere na výlet a večer se zase do Dillí vrací, aby druhý den dopoledne odletěl do Bhútánu vyzvednout a doprovodit rinpočeho. V autě s ním je i Wangchuk, naše partička z kláštera je tedy skoro kompletní. Kuchař Tenzin protentokrát nechť promine... Jedeme do Nagaru, vzdáleného slabou půlhodinku cesty. Zase se kochám výhledy do krajiny, doprovázenými podobnou hudbou jako včera v autobusu. Pema s námi chvílemi povídá, chvílemi vyřizuje pracovní telefonáty, ač je neděle. V Nagaru přijíždíme k areálu Roerichovy nadace, který sestává z několika dřevěných budov s expozicemi o práci původem ruského malíře, cestovatele a myslitele Nicholase Roericha a také jeho dvou synů. Vystupujeme z auta a Pema u malé budky kupuje vstupenky. Prodavač na něj vzápětí mává, Pema jeden z lístků vrací, dává pokladnímu další peníze a dostává lístek jiný. Ač tuším, o co jde, přesto se ptám. Ano, vstupné pro mne - bílou turistku - je dražší. O sto procent. Takhle se pěkně vrací kolonizace. Nicméně celý areál je nádherný, galerie s obrazy i další budovy s fotkami Roerichovy rodiny, z expedic z kraje dvacátého století a s předměty z Roerichových výprav jsou výborně nainstalované i udržované, navíc obklopené zahradami s květinami a jak jinak, jsou odsud opět báječné výhledy do okolí. Po cestě domů se ještě zastavíme na výborný oběd v indické restauraci. Pemovu nabídku na pizzu jsem zdvořile odmítla s tím, že se klidně můžeme najíst i doma, v klášteře, ať se zařídí, jak potřebuje sám. V Manali Pema ještě nakupuje do obchodu nadace několik vlněných šál a konečně se vracíme domů. Můžu mu předat jednak úřední zprávy, které kolegové raději nechtěli posílat poštou a také dárečky, které pro něj mám nachystané. Zapisníky z Papelote, čtyřbarevnou propisku a klasickou českou verzatilku. Má radost, já mu na oplátku upřímně děkuju za báječný výlet. Pema se balí na cestu do Bhútánu a já skvělý víkend končím vydrhnutím celé fyzické schránky teplou vodou - po

měsíci pobytu. V našem klášteře není ani noha, všichni studenti jsou ve městě, kde dnes vykonávali půdžu, a tak je plný rezervoár s horkou vodou ze solárního ohřivače.

35)

Mind, idea, situation. Remind, repeat, practise. V hlavě mi během procházky jako ozvěna (nebo mantra) zní dalších pár slov, které bych chtěla Wangchuka naučit.

36)

Jak jsem (ne)zabila pavouka.

V Manali už jsem pět týdnů a přesun do Spiti začínám počítat na hodiny. Zatím v sobě nemám nějaký zásadní pocit změny, na to mi dosud pobyt přijde příliš krátký. První dva týdny jsem se rozkoukávala, zkoumala, usazovala, užívala si pobyt venku, co to šlo. Teprve později, po pár přečtených knihách se začínám dostávat do sebe, do nitra. Uvědomuju si, že ač se mi domů zatím rozhodně nechce, na trvalo bych v podobných podmínkách nejspíš žít nechtěla. Ale pořád se mě drží už předodjezdový názor, že pobyt v klášteře bych na západě zavedla jako povinnou vojenskou službu. Víím, že by to nebylo pro každého - takže právě proto. Po pár týdnech, kdy si dost naivně myslím, jak jsem se zklidnila, se rozbálí další příběh, po kterém zapřemýšlím, co všechno budu muset ještě překonat. A že to tedy byl dost tristní příběh, spousta lidí by nad tím mávla rukou.

Od prvních dvou dnů, kdy jsem se snažila v naší koupelně střídavě ignorovat a "sprchou" ze džbánu zahánět obrovského pavouka, pořád čekám, jestli se ještě objeví. Nevím, jestli jsem ho studenou vodou otráвила natolik, že raději ze svého úkrytu moc nevyběhá, nebo jestli se někam neodstěhoval. Třeba do mého pokoje... To si takhle jednou po páté ráno odběhnete na wc (páč prostě musíte) s tím, že to poté ještě na chvíli zalomíte. Do snídaně daleko, tak jak jinak. A po návratu do pokoje zjistíte, že máte spolubydličího. Poněkud, ehm, nevídaného. Vyjekla jsem a na chvíli zkoprněla, pak běžela do kuchyně za kuchařem, který už chystal snídani. Než jsme se vrátili, pavouk pryč. Tenzin jen pokrčil rameny, nejspíš ani nepobral, o co mi šlo, proč ho tahám k sobě do pokoje. Anglicky umí sotva pár slov (tomorrow morning je u něj prostě kdykoli později, třeba i dnes večer) a můj rychlý náčrt na papír ho nezaujal, takže odešel zpátky do kuchyně. Nicméně já při bližším prozkoumání pavouka objevila, jen se trochu schoval. Utíkala jsem pro Tenzina znova, ať si myslí, že jsem blázen nebo hysterka, bylo mi to fuk. V kuchyni už byl jeden ze studentů, který aspoň Tenzinovi vysvětlil, o co jde. Šel se mnou, vybavil se lopatkou a rákosovým smetákem a chvíli bylo z mého pokoje slyšet chrastění. Raději jsem čekala na verandě, tohle nebylo nic pro mě a beztak bych byla houby platná. No, Tenzin samozřejmě vyšel bez pavouka. Říká: "This..." a ukazuje pod mou postel. Správně chápu, že tam pavouk zalezl. Chvíli ještě sedím na verandě, ale co nadělám, jdu dovnitř. Na nějaké další spaní není ani pomyslení. Zapálím si vonnou tyčinku, otevřu knížku a pak si uvědomím, že mám v tom samém koutě za krosnou boty a ponožky. Krosnu pomalu odtáhnu, pavouk nikde. Boty a ponožky přitáhnu smetákem a vynesu na verandu. Přemýšlím, že jestli mi ta příšera vleze do báglu, nejspíš se pomínu. No, za chvíli se skutečně objeví, na zdi pár centimetrů nad zemí. Odbíhat pro pomoc a riskovat, že se vetřelec zase schová, rozhodně nechci. Takže ho naprosto nebudhisticky přímáčku dnem krosny ke zdi. Pak drahnou chvíli sbírám odvahu nejdřív krosnu vůbec

odtáhnout, na zdi flek není. Později mrknu na dno báglu, tam taky ne. Takže stačil utéct. Prima. Nezabila jsem ho, asi jsem i trochu ráda, začíná mi to celé být dost k smíchu. Jen nevím, jak si poradím, pokud se objeví znovu. Do skleničky, jako předchozí návštěvnici ještětku, ho rozhodně chytat nebudu. Nic kloudného mě nenapadne, takže to odkládám k ledu.

37)

Sami v sobě máme hledat schopnost poradit si. Nechť však nikdo nepochybuje, že bude-li toho třeba, dostane se mu plné pomoci.

(Evžen Štekl, Síla moudrosti / učení Františka Drtíkova)

38)

Sangmo zahradnice

Nějak se nám tu přemnožily housenky. Jsou všude. Malé, tenké, velké a vypasené. V trávě vidět nejsou (kolik jsme jich asi rozšlápli...), zato na verandě - na zemi, na zdech, na dveřích, na závěsech, v našich pokojích, v koupelně vidět jsou. Každý den je několikrát nabíráme na lopatku a vyhošťujeme ven. Ptám se Sangmo, jestli je tady v takovém množství měli i vloni, nic podobného jsem nikde neviděla. Kroutí hlavou, že ne. A pak dodá, že už jí snědly veškerou kapustu, co si pěstuje na záhonku před svým domkem. Že sice prodávají nějaký sprej, ale že ho používat nechce a že housenky nechá, ať si udělají párty. Nadhodím, jestli se tady ty housenky nepřemnožily právě díky tomu, že tu mají spoustu potravy, ale Sangmo kroutí hlavou, že to určitě ne. Víc se jí přesvědčovat nesnažím. Pravděpodobnost nerovná se pravda.

39)

Domácí úkol pro všechny čtenáře: Osm veršů o transformaci myslí.

40)

Odjezd z Manali

V polovině pátého týdne se u nás v klášteře objevil mnich, který mě má do Spiti doprovodit. Anglicky prý (podle Pemy) neumí, tak mi zatím pomáhá Sangmo, pak to asi bude o dost zajímavější. Samozřejmě chci vědět, jak bude vše zorganizované, kdy pojedeme a tak. Dotazy svádím na to, že musím dát vědět policii, kvůli dlouhodobému vízu - při registraci mě žádali, abych přišla dát vědět, až se budu přesouvat. Mnich však ještě potřebuje cosi vyřídit v Mandi, vzdáleného od Manali asi tři hodiny cesty, a neví, který den se vrátí, a že na policii tedy zatím chodit nemám, vyřídíme to později. Ok, nějakou výuku mám nachystanou, něco ještě připravím. Od Sangmo se aspoň snažím opatrně vyzjistit, jak cesta bussem může probíhat. Nechci, aby si myslela, že odsud spěchám. Spíš naopak, nějak se mi ani nikam nechce. Takže autobus z Manali vyjíždí kolem půl dvanácté dopoledne, do Reckong Peo (místa, kde bych si měla zařídit permit na vstup do hraniční oblasti Spiti) přijíždí druhý den kolem páté ráno. A vyřízení permitu prý chvíli trvá, asi tam den či dva pobydeme. A taky je prý dobré, že autobus jede přes noc, cesta je dost

nebezpečná, takže je lepší to nevidět. Dalším spojem se do Spiti pokračuje asi dvěstěpadesát kilometrů, i když Sangminy odhady už jsem se naučila brát s rezervou. Takže na cestu počítám zhruba týden. Vše bude, tak jak má. Ve čtvrtek balím krosnu a po ruce nechávám jen nejnnutnější věci.

Odjezd se nakonec uskuteční až v pondělí, takže v Manali trávím ještě celý víkend. Na sobotu si Sangmo naplánovala malování pokoje a natření nábytku a studenti vymalování učebny a natření regálů na učebnice. Dopoledne se na chvíli připojím, natírání čekokoli jsem vždycky měla za příjemný relax. Odpoledne vyrazím ohlásit na policii (tedy skrze ně Úřadu pro registraci cizinců), že se přesouvám do Spiti a trávím poslední chvíle ve větším klášteře u centra Manali. Je tu plno, areálem prochází spousta turistů. Podobně jako tomu bylo v klášteře, který jsme se Sangmo navštívily během víkendu u jejího bratrance. Kláštery tady nejsou izolované jednotky, naopak. Fungují v symbióze s běžnou společností, jsou otevřené všem a lidé si sem chodí pro inspiraci, pro klid, pro útěchu a určitě pro spoustu dalšího, to sama těžko můžu posoudit. Velká část klášterů je "živa" z podpory běžného lidu, nikoli z nějakých dotací. Lidé, tedy podle toho, jak mohu dosud soudit, přispívají rádi. Mniši a mnišky mají ve velké úctě, ale zároveň je považují za naprosto normální část života. A když si jdete koupit chleba nebo si zavoláte instalatéra, taky vám přijde naprosto samozřejmé a normální, že zaplatíte. I u nás, v malém klášteře zhruba tři kilometry od města se občas někdo objevil a třeba i podpořil malým příspěvkem, místní Nepálci si k nám na trávník téměř denně přicházejí sníst oběd. Kolik západních - o českých nemluvě - turistů se zajde při dovolené podívat do kostela?

V neděli po snídani se jdu podívat k Beasu - divoké řece, co protéká za silnicí pod klášteřem. Je to správná horská řeka s mohutným a hypnotizujícím proudem, dalo by se tu sedět snad navěky. A to i přes to, že za zády mám hlavní tah Dillí - Manali s poměrně rušným provozem. Chodidla nořím do ledové vody a pohled do peřejí, pak seberu pár maličkých kamínků a jdu zpátky. Pak už jen trocha čtení, trocha psaní a vybarvování mandalek k čakrám. Prostě neděle. A u toho všeho přemýšlím, že jsem zatím nijak zvlášť nepronikla do místní kultury, prakticky ani neznám žádného "Manalce". Se Sangmo jsme se většinou bavily dost obecně, o zvycích ani moc ne. Ona sama mi ani moc zvědavá nepřišla, spoustu věcí nevěděla. Po jejím ročním pobytu v Manali teprve se mnou objevovala místa k procházkám, k mým dotazům na místa v okolí jen krčila rameny, že tam nebyla. Uvidíme, jestli to ve Spiti bude jiné, ráda bych se dozvěděla víc. Vzpomenu si, jak jsem zkraje pobytu myslela na to, že bych ji ráda vzala do Evropy a ukázala jí spoustu míst. Ale nejsem si jistá, jestli by o to stála. Možná by ji zaujaly některé památky nebo botanické zahrady, protože má ráda kytky. Určitě by nestála o naše utrápené a kyselé tváře a nešťastné a smutné duše, natož o náš životní styl.

V pondělí, po pár hodinách spánku (mysl se nejspíš na cestu vydala v předstihu, spát moc nešlo), vstávám kolem půl šesté. Ranní hygiena, pár koleček s mantrami kolem stúpy a kláštera, snídane, loučení se studenty, kteří dnes mají místo výuky půdzu, finální balení a poslední psaní všeho, co se mi honí hlavou. Od Wangchuka dostávám na rozloučenou knížku od Jeho Svatosti Dalajlamy o soucitu a bílou stuhu - khatag, od Sangmo zápisník z Bhútánu. Měla bych se tady ještě před návratem do Čech minimálně na pár dní či týdnů ještě zastavit, ale i tak je jejich pozornost moc příjemná. Vyrazím směr Spiti.

41)

Potkají se dva známí a začnou se bavit o dětech. Jeden se ptá: "Tak co ten tvůj mladý, pořád je bez práce?" "Ne, už ne, on teď medituje." "Medituje? Co to je?" "Nevím, ale pořád je to lepší, než kdyby jen seděl a nic nedělal."

Meditace je práce. Jen výsledek není měřitelný, porovnatelný. A nedá se za něj nic koupit. Pokud ovšem výsledku dosáhnete, vyměníte jej naprosto automaticky a dobrovolně za... dosadte si sami.

42)

Cesta do Spiti

Jako je dobré a špatné, černé a bílé, den a noc, taková byla zatím první část cesty do Spiti Valley, do kláštera poblíž městečka Kaza. Z Manali vyrážíme s mnichem Nawangem v pondělí dopoledne o půl jedenácté, na Indii překvapivě podle plánu. Čeká nás přibližně hodinu a půl dlouhá cesta do Kullu, třicet minut pauza a pak dalším busem do Reckong Peo. Ovšem kvalita autobusů je dost ubohá. Jsou špinavé, zaprášené, s potrhanými sedadly. Oproti turistickým spojům třeba na trasách z Dillí opravdu zásadní rozdíl. Nawang po cestě pořád třímá knihu, která by se mu určitě vešla do splasklého batohu a kterou já nejdřív (dokud si nepřečtu celý název) považuju za tibetsko-anglický slovník, později zjistím, že je to učebnice angličtiny. Zjišťuju, že pár slov umí, na naší domluvu to bohatě stačí a já svůj papírek s několika vypsányými tibetskými slovíčky ani nepotřebuju.

Cesta z Kullu je plná zážitků, "stihneme" toho opravdu hodně. Odřít jiné auto, to když se nám nepodaří vytočit se v křižovatce, projet horským tunelem - s indickým troubením a předjížděním a s kvalitou místních silnic to byla opravdu velká psina, nebo navštívit servisní stanici pro autobusy, v mých očích něco mezi muzeem a vrakovištěm. Mě osobně se na jedné z čůracích a občerstvovacích pauz podaří šlápnout do čerstvě nalitého betonu a zanechat tak po sobě stopu na indickém chodníku slávy. Tentokrát chybí v autobuse hudba, ale pořád je na co koukat. Vesnice, městečka, příroda a konečně příjezd k horám, teď už doopravdy. Silničkou zakrojenou do strmého svahu chvílemi klesáme a chvílemi stoupáme. Pod námi v údolí říčka, naproti, snad pár desítek metrů, další štíty. Nejkrásnější pohled se naskytne, když se dostaneme až na hřeben a je vidět na obě strany. Pak se zase jako housenka suneme dolů, cestující spíše přibývají a tím pádem ubývá i pohodlí. S Nawangem máme místenky na trojsedadlo, ale i s dalším cestujícím se sem nějak nevejdeme a tak pár hodin cesty trávím v lehkém předklonu, chvílemi opřená o sedadlo přede mnou. Jestli budeme takhle sardinkoidně cestovat až do konečné destinace, potěš pánbu. Při zastávce na večeri jen tak mimochodem zjistím, že jsem v autobuse jediná žena. Evropská princezna s vyholenou hlavou a smradlavýma nohama, a Nawang, můj mnišský bodyguard. Chvilí poté ovšem přistoupí Indka, jen tak nalehko bez zavazadel, a to mi dává lehkou naději, že by pár cestujících přeci jen mohlo vystoupit, my s Nawangem budeme mít trojsedadlo zase jen pro sebe a budu se moct zase opřít. Za chvíli se tak naštěstí stane. Silnice tady v horách chvílemi připomínají spíš polňačky, s autobusem a jeho nákladem do drncá a hází na všechny strany, ale cesta mě pořád ještě baví. Setmělo se, ve stráních se rozsvítla světla. Někde jen pár, jinde několik desítek, připomene mi to Karafiátovy Broučky. Spát se mi zatím nechce, i ve tmě je výhled krásný. S přibývajícím časem světla ve stráních pomalu mizí, na nebi se objevily hvězdy a Měsíc. Zalesněné kopce vystřídaly horské masivy, silnice teď připomíná spíš tankodrom. A jde do tuhého. Nevyspala, už se nedokážu rozhodnout, jestli je v

poskakujícím autobuse být lepší opřená nebo ne, jestli se držet a koukat do tmy nebo všechno nechat být. Cesta z Dillí do Manali byla proti tomu jízda na labutích, tohle už je pořádná atrakce. Podél "silnice" hromady kamení, prach je cítit i ve vzduchu v autobusu. Většina osazenstva včetně Nawanga spí, já nechápu. Asi jsou zvyklí a náš pan řidič nejzvyklejší, prostě nějaké pohodlí nebo kodrcání autobusu neřeší. Nikdy v životě bych nepomyslela, že budu něco podobného dobrovolně podstupovat a napadne mě, jak se dostanu zpátky domů. Stejně, jako ses dostala tam, osle, odpovím sama sobě. Kolem jedné ráno děláme pauzu a já se prodavače jízdenek ptám, kdy bychom asi v Reckongu měli být. Prý tak kolem čtvrté, to ještě o něco dřív, než říkala Sangmo. Co tam v tuhle hodinu budeme s Nawangem dělat, netuším. Už jsem opravdu hodně unavená a tak se mi i přes mocné kodrcání podaří na chvíli usnout. Právě když o chvíli později otevřu oči, autobus zastavuje a Nawang potvrzuje, že vystupujeme. Rychle sbíráme batohy, já ze zadní části autobusu vytahuju krosnu, ze které si jeden spolucestující udělal polštář a musím ho budít, a ospalí se vypořádáme z autobusu, konduntor mi ještě rychle podává zapomenutou šálu. Pak Nawang cosi zvolá a začne na rozjíždějící se autobus bušit. Ten zastavuje, Nawang nastupuje zpátky dovnitř a já, protože nevím, co se děje, s těžkou krosnou na zádech za ním. V kapse sedadla zapoměl telefon, bylo to o fous. Vylézáme zpátky ven a já se pro změnu rozhlížím po svém menším batohu, který předtím Nawang bral. Jen ho položil na zem a teď mi ho ukazuje. Všechno máme, uť, smějeme se. A jak se ukáže, jdeme hledat hotel. Ve čtyři ráno, v potměšilém, zaprášeném indickém městečku. Obcházíme pár domů, snažíme se dobouchat, Nawang několikrát někam telefonuje. Pořád nic. Nakonec se vracíme k prvnímu místu, kde se mezitím podařilo vzbudit domácí jiným dvěma turistům, kteří přijeli taxíkem. Všichni čekáme, jestli se pro nás najdou postele, trvá to snad půl hodiny. Mladý, anglicky mluvící pár pan domácí nejdřív pouští posadit se k sobě do ložnice, která je hned na kraji chodby. Já si sedám na zem a pak kvůli mě domácí budí snad syna, snad pomocníka, v pokoji naproti. Je mi to nepříjemné a snažím se omlouvat, on to nějak neřeší. Na chvíli si lehnu do jeho postele, pak na mě volají, že připravili jiný pokoj. S těžkou krosnou šplhám do schodů, v dalším patře jsou otevřené jedny dveře a v místnosti se svítí. Pan domácí to tady ještě vylepší vystříkáním voňavého spreje a můžu se ubytovat. Pěkné. Podlaha smeták, natož kýbl s vodou neviděla určitě pár měsíců, stejně tak jako povlečení na posteli pračku. Do stejné kategorie spadá i koupelna, kde je ovšem "evropská" mísa a sprcha. Zajásám... otočím kohoutkem u umyvadla a voda nikde. Otočím kohoutkem u sprchy a voda nikde. "Umyju" se vlhčeným ubrouskem a jdu spát, nic jiného stejně nezbyvá. Ráno mě kromě mísících se zvuků z okolních pokojů budí i zvuk vody a vzápětí zvonek. Ano, nechala jsem otevřené kohoutky a voda byla na noc jen zavřená, teď začala téct a hotelový zaměstnanec mě přišel upozornit. Teď se tedy aspoň můžu umýt. Po pěti týdnech sprchaaaaaa... Paráda. Venku na chodbě potkávám pana domácího a ten mě zve na snídani, jdu omrknout jídelniček. V malé jídelně v přízemí hotelu sedí tři mladí kluci evropského vzhledu a jeden se se mnou hned dává do řeči. Jsou z Izraele a také se dosud chtějí pokračovat do Spiti, a ani oni zatím nemají permity. V téhle restauraci jsou jen na snídani, jinak bydlí jinde. Vyměňujeme si pár informací, popovídáme, pak přijde Nawang a dozvídám se, že mi s permitem pomůže nějaký jeho známý, v deset hodin se s ním sejdem. Izraelci mají info, že permit má být kolem čtyřech stovek, za hotel dávám skoro šest set rupií. S tímhle jsem moc nepočítala, loňská dobrovolnice měla díky jiné cestě situaci jinou, ale co se dá dělat. I tohle je Indie. V deset vyrážíme s Nawangem do centra městečka, které za denního světla působí mnohem příjemněji, a hlavně jsou opět vidět štíty hor. Vyřízení permitu nakonec trvá asi hodinu, během které se několikrát přesuneme z jednoho úřadu na další, abychom se poté vrátili na začátek, dostali permity, zpátky pasy a každý opravdu zaplatil čtyři sta

rupií. Kromě naší čtyřky z hotelu je tu ještě pár Rakušanů, tři Němci, rinpoče (který jako Tibeťan nemá pas a tudíž také potřebuje permit) a Argentinec Franko. S tím se pak během dne potkáme ještě několikrát, chystal se na další cestu pokračovat stopem, ale rozhodl se zůstat ještě jednu noc. Nakonec se ubytuje ve stejném hotelu, protože je levnější, než byl jeho předchozí, jdeme na zmzlinu a chvíli vyměňujeme cestovatelské zkušenosti. Je vystudovaný architekt, ale život tráví cestováním a různými pracemi podle toho, kde zrovna je. Na pobyt v Indii si vydělal v Austrálii, a takhle prakticky objíždí celou zeměkouli. Z Reckongu zítra vyráží stejným směrem jako já a Izraelci, naše partička má zas o jednoho člena víc. Autobus do Spiti odjíždí zítra ráno v půl osmé, cesta má trvat asi tak šest nebo sedm hodin. Při psaní tohoto cestopisného deníku teď sedím na tvrdé hotelové posteli, z chodby je pořád něco slyšet a mě se na chvíli poprvé opravdově zachce domů. Uvidíme, jak bude cesta pokračovat. Autobus do Kazy má odjíždět druhý den v půl osmé, to mi ještě přijde Nawang potvrdit, a že se sejdeme venku. Nařizuju budíka na šestou a nechávám se uspat pár písničkami z mobilu, je poměrně brzy a v hotelu je pořád rušno. Ráno mě budí bušení na dveře. Vystřelím z postele, vyděšená, že jsem zaspala. Za dveřmi Nawang a cosi se mi snaží vysvětlit. Asi že jde koupit jízdenky na autobus a ať dorazím na zastávku kousek od hotelu později, ve tři čtvrtě na sedm. Ptám se, jestli myslí zastávku u manikhorla, na které jsme včera koukali, prý ano. V ruce drží telefon, tak ještě kontroluju čas - je čtvrt na šest, času dost, trochu se mi ulevilo. Tak ještě sprcha (voda teče), zabalit příruční batoh, rozloučení s milým panem domácím (špinavý pokoj jsem mu odpustila, za to, jak se o nás postaral a s pár věcmi i pomohl) a pomalu na zastávku, krosna má pořád kolem pětadvaceti kil a chci tam být včas. Na zastávce schroupnu pár sušenek a odolávám čaji od prodavače o kus dál. Ani ne tak kvůli penězům jako kvůli hygieně, potíže by se mi na cestě nehodily. Za chvíli mrknu na hodinky, je tři čtvrtě. Minutu sem minutu tam neřeším, koukám kolem a čekám. V sedm lehce znervózním, i když do odjezdu autobusu zbývá ještě čas. Nawang nikde, tak se ještě vydám zpátky k hotelu, je to kousek. Ale zaměstnanci jen krčí rameny a říkají, že my friend is gone. Kamarád je fuč. Vracím se na zastávku a začínám plašit. Napíšu sms Pemovi, za chvíli zkontroluju, má vypnutý telefon. Sms přeposílám Sangmo do Manali, ale velkou pomoc nečekám, pochybuju, že má na Nawanga číslo. Čas běží, už je skoro čtvrt na osm. Rozhodnu se, že se prostě do Kazy nějakým způsobem vydám sama, nechci platit za další noc v hotelu. Udělám krok k jednomu z policistů stojících u zastávky, chci se zeptat na autobus do Kazy. A přede mnou Nawang a ukazuje mi, ať nastoupím do jednoho z přeplněných autobusů, co tu právě zastavily. Konduktor nekompromisně vyžaduje krosnu na střechu, tak tam Nawang ještě vylézá a těžkou krosnu tahá nahoru, přezkami připíná ke konstrukci nosiče a pak nasedáme. Máme zarezerovaná sedadla, ostatní cestující ve snaze získat alespoň trochu pohodlí a tolik se nemačkat vystrkují z okýnek autobusu různé části těla. Jsou tady i všichni čtyři kluci, tři Izraelci a Argentinec Franko. Během zastávky na snídani a při kontrole permitů ještě prohodíme pár slov, pak už jim jen zamávám z okýnka. Nakonec se všichni rozhodli vystoupit dřív, až do Kazy nejedou. Dnešní cesta chvílemi připomíná tu předchozí, tedy minimálně co se týče "kvality" silnice, ale odpočatá kodrcání snáším daleko lépe a hlavně se nemůžu vynadávat. Hory, hory, hory. A zase hory. Nahoru a dolů, po prašné cestě, občas zastavíme a čekáme, až bagr odsune právě spadané kamení. Můj dojem, že komunikace je široká tak akorát pro motorku, je mylný. I předjíždět se tu dá, i dva autobusy se nad propastí vyhnou. A ten náš je ten vnější a když vystrčím hlavu z okýnka, koukám stovky metrů hluboko. Cvakám spouští o sto šest, po cestě dělám snad stovku fotek. Všechno to tady na první pohled vypadá neuvěřitelně pustě, ale cestující vystupují a nastupují, odkud se tu vzali nebo kam mají namířeno těžko hádám. Cesta je místy i asfaltová, občas mineme buldozer nebo bagr. Asi nechci znát příběhy těch, kteří

tyhle silnice pod ostrými paprsky himalájského slunce, desítky kilometrů od nejbližší civilizace, budují. A až po deseti hodinách cesty, v podvečer kolem půl šesté, se konečně blížíme ke Kaze. Trochu se těším na jídlo, po cestě jsem obědvala opět jen máslové sušenky. Pořád vycházely na polovinu nejlevnějšího jídla v dhabě a kromě toho jsou dobré. Po dvou a půl dnech cestování horami v indických autobusech mám jemného kamenného prachu plný nos, oči i oblečení a je mi to úplně jedno. Jednou se možná umyju. Kaza je konečná, z autobusu se vysype zbytek cestujících a my s Nawangem přeseďme do klášterního džípu k rozesmátému mnichovi, mému budoucímu kolegovi. Ještě zastávka na policii kvůli registraci víza a permitu a jede se domů.

43)

Cestování je samo o sobě brutální. Nutí vás důvěřovat cizincům, přicházíte o pohodlí domova a blízkost přátel. Neustále ztrácíte rovnováhu. Nic není vaše, jen kromě těch nejzákladnějších věcí - vzduchu, spánku, snů, moře a oblohy - tedy toho, co směřuje k věčnosti nebo co si pod tím vším dokážeme představit.

Cesare Pavese

44)

Spiti - láska na první pohled

Jsem tu. Klášter je nový, ještě ani není dokončený, ale už se tady tyčí skoro třímetrová zlatavá socha stojícího Buddhy. Ještě vstřícněji než samotný kolega na autobusovém nádraží mě přivítají mnišky. Sotva si odložím krosnu u sebe v pokoji, už mám - sotva hodinu před společnou večeří - nachystanou omeletu. Vyptávají se, jaká byla cesta, jak se mi Kaza líbí, jestli mi můžou nějak pomoci, ať hned řeknu. Ano, tady jsem opravdu doma. A Manali promine, je tady i o dost větší komfort. Zápaďan se ve mě nezapře, takže když zjistím, že do koupelny vede teplá voda ze solárního ohříváče, wc je s naší klasickou mísou a nemusí se k němu venkem, a pokoj mám asi tak třikrát větší, s velkým stolem a navíc s dveřmi oddělenou úložnou prostorou s regálem, kam si můžu rozložit svých pár věcí, mysl i tělo jásají. Vybalit věci mi ani netrvá, jen musím druhý den batoh i krosnu a oblečení zbavit nánosu prachu. Původní barvu už stejně asi nic mít nebude, co se dá dělat. S kolegou učitelem se domlouváme, že ve čtvrtek si ještě odpočinu a učit začnu v pátek. Kvůli různým úrovním znalosti budou dvě skupinky, jedna větší s deseti mniškami a jedna malá, se dvěma mladšími.

První večer v Kaze usínám sladce, abych se sotva po pár hodinách probudila s tlačení žaludku. Nacpat se omeletou a pak si dát ještě večeří nebyl úplně dobrý nápad, ale po cestě jsem měla hlad a odmítnout večeří prostě nešlo. Je sotva půl čtvrté, spát mi za žádnou cenu nejde, příště si to jídlo opravdu dvakrát rozmyslím. Nutit se do spánku násilím nelze, ale únava je silnější a tak si přeci jen ještě na chvíli zdřímnu. U snídaně vidím, že se pár mnišek opravdu hodně stydí, zato další mě opět začínají neuvěřitelně opečovávat. Jak se ti spalo? Nebyla ti zima? Nebudeš chtít ještě jednu deku? Chceš přidat jídlo? Jak se ti líbí pokoj? Víme, že je skromný, ale snažily jsme se ho zařídit co nejlépe, jak jsme mohly. Nemáme ti ještě udělat vajíčka? Ještě trochu čaje? Nejsi moc unavená? Asi jo, vid'. Jsme moc rády, že jsi tady, opravdu. Jak jsme se dozvěděly, že přijede další učitelka, hned jsme se začaly těšit. Anglicky teda moc

neumíme. Neva, odpovídám, kvůli tomu jsem tady, pomůžu vám. Později se holky vyptávají i na ložskou dobrovolnici a mé kolegy z Mostu pro Tibet, jak se mají a co dělají, tak vyřizuju pozdravy z Čech. Když tenhle organismus vidím, přijdou mi živější a zároveň semknutější komunita než kluci mniši v Manali. A jsem ráda, že s nimi budu jíst v nové prostorné kuchyni, i s panem učitelem. V Manali jedli kluci s kuchařem nebo venku, my se Sangmo a někdy i s Wangchukem zvlášť u nás na verandě, přišlo mi to až skoro formálně oddělené. Tady kuchař není, holky si vaří samy. Střídají se ve dvojicích vždycky po dvou dnech a hned zkraje odhaduju, že jídlo tu bude pestřejší. A taky tu při jídle kolem stolu průběžně putuje kelímek s ostrou kořenící směsí a talířek s čerstvými chilli papričkami, mňam. V pátek proběhne první seznamovací hodina, stud některých snad trochu opadl. Pár otázkami zjišťuju, jak na tom holky jsou a připravuju hrubý plán. Ony samy mě pak později u večeře hodně překvapí, když si chtějí domluvit další hodinu konverzace večer po půl desáté. Začínají v pět ráno meditací, přes den mají jen pár chvil volna. Poslední položkou v povinném programu je večerní samostudium od půl deváté do půl desáté a pak se ještě chtějí bavit anglicky. Neuvěřitelné. Těmhle holkám důležitost znalosti cizích jazyků vysvětlovat nemusím. A moje cesta začíná dostávat další rozměr a čím dál tím hlubší smysl.

45)

Užitek cestování spočívá v tom, že představy konfrontujeme s realitou a místo přemýšlení o tom, jaké by věci mohly být, je vidíme skutečně takové, jaké jsou.

Samuel Johnson

46)

Kaza leží ve výšce přibližně 3500 m. n. m. Vzduch je řídký, ale fyzická forma mé existence vše snáší poměrně dost dobře. Obvyklé nevolnosti se mi naštěstí vyhnou, jen s dechem při chůzi do kopců je to horší. Holt budu muset zkraje chodit jen po rovině, pak se uvidí. Trochu nepříjemné je to, že po ránu smrkám krev a když se chci po ránu vykuklit z vyhřáté deky, často mě bolí celý člověk, ale na svaly a kosti platí pár pozdravů slunci, pak je zas dobře. Oproti Manali tady i večeřím. Jednak holky dobře vaří, chci s nimi trávit čas a prostě mám hlad. Tělo nejspíš budu ještě chvíli potřebovat a šidit ho nechci. Víc než zdravotní komplikace mě tu zaskočí ty technické. Že tady nebude příliš fungovat internet, přestože mě v Manali vybavili jinou simkou, která by tu fungovat měla, bych snad i čekala. Maily a zprávy se sice odesílají a přicházejí nahodile, ale nepodaří se mi otevřít jediné internetové stránky. Práce na korekturách a článcích a oslovení zahraničních jazykovek kvůli možnému poskytnutí výukových materiálů a nalákání dalších dobrovolníků pro Sapan Foundation, kterou jsme s Pemou nakousli, se tak odsouvá na neurčito, tedy předběžně do Pemova příjezdu někdy v červnu. Přímo v Kaze se snad dá připojit na wifi, ale zatím to hrotit nebudu. Vzdušnou čarou je to z kláštera do města kousek, ovšem je tu drobná komplikace v podobě pár desítek metrů širokého říčního koryta, které obě místa dělí. A most je dost stranou, takže pěší výlet odhaduju tak na dvě hodky jednu cestu. Výrazněji nepříjemnější je prakticky neustále vypnutý proud. Baterka v tabletu vydrží něco málo přes hodinu, takže o nějakém delším čtení stažených knih nemůže být řeč. No nic, zatím co číst mám, knihu od Wangchuka jsem ještě neotevřela, teď je na řadě jedna jógová, pak můžu dělat spoustu dalších věcí. Naučit se sanskrt, cvičit, kreslit, chodit ven a číst už přečtené. A nějaký čas taky zabere příprava výuky, na dovolené tu nejsem.

47)

Svět je kniha a ti, kdo necestují, přečtou jen jednu stránku.

Sv. Augustýn

48)

Párty na počest Buddhových narozenin se vydařila. Počasí nám přálo a dorazil i rinpoče. Vyrážíme v sobotu ráno, lehce po sedmé. Část osazenstva v minibusu, zbytek klášterním džípem. Na místo jsou to tři hodiny cesty stejným směrem jako zpátky do Reckongu. Tentokrát mám ze sedadla spolujezdce ještě lepší výhled než z autobusu, je to paráda. Před desátou jsme na místě, přijíždíme na parkoviště pod nádherným novým chrámem. Už je tu dost aut a hlavně lidí a jeden z pořadatelů se s našimi mniškami vítá a ukazuje, že máme pokračovat dál. Stojí tu pár pultíků, kde se všem příchozím vydává jídlo. Zadarmo. Smažené a pečené placky, zeleninové směsi, vařená vejce. Dostáváme plné polystyrenové talíře a přesuneme se kousek dál, abysme se usadily a snídani sluply. Pěkně na špinavý asfalt, zadky i talířky, ve stoje tady nikdo nejí. Pak se po silnici vydáme k chrámu, stejně jako desítky dalších lidí. U vchodu stojí pár policistů, nevím, jestli pro bezpečnost vzácných hostů, pro pořádek nebo pro formu. Na prostranství před chrámem je ohraničený prostor, kde se bude později konat program, naproti chrámu, jednoduše opět na zemi, jsou místa pro diváky. Široko daleko jsem tu jediná bílá a o chvíli později, usazená na plastové židličky pod přístřeškem VIP zóny, mezi několika desítkami mnichů a mnišek, i jediná civilistka. Začátek programu je věnován řečníkům, od pohledu se trochu nudí i ti, kteří jim na rozdíl ode mě rozumí. Asi aby nám čekání na zábavnější část programu lépe uteklo, obsluha nám průběžně přináší limonádu, sušenky, čaj, sušené ovoce, vodu, místní sladkosti. A taky přicházejí mladé ženy v krásných místních krojích a každému připnou medailonek s logem akce a kolem krk přehodí kathag, během pár dní už mám tedy ve sbírce tři. Om. So ham. Řečníci se po chvíli přeci jen vypovídají a zábava začne. Na prostranství se průběžně střídají zpěváci a zpěvačky z různých částí Himalájí s tradičními zpěvy a tanci, dojde i na hluboce mystické a uhrančivé mnišské představení v maskách. Kromě účinkujících fotím i všechno kolem - maličké mnišky se špuntovkami, větší mnichy chystající hudební nástroje na další část představení nebo jednoho ze starších mnichů, který vytáhl růžovou selfie tyčku a fotí tady sám sebe. Před druhou se zvedáme, že zajdeme na oběd. Hlad tedy nemám, ale s holkama jdu. Při prodírání davem mě chytají za ruku, kolem pasu, za triko, abych se jim neztratila. Je to příjemné a legrační zároveň, bránit se tomu rozhodně nechci. Oběd si zase dáváme na parkovišti, teď kuchaři přidali do repertoáru ještě rýži, další zeleninové omáčky a jako dezert vynikající mléčno-kokosovou kaši. Po obědě ještě chvíli koukneme na další část představení, ale protože je velké horko a domů je to daleko, na konec nečekáme. Po cestě mi kolega učitel chce ukázat ještě jeden chrám, přibližně tisíc let starý. Tohle místo snad ani popsat nejde, je jedno z nejmagičtějších, kde jsem se kdy ocitla a pokud to půjde, určitě se sem chci vrátit na delší prohlídku. Teď jen rychle projdeme sešeřelým hliněným stavením s poklady nesmírné hodnoty - freskami a sochami, v kanceláři vrchního mnicha si dáme čaj a sušenky a vyrážíme domů. V autě pak slyším - Alena, you are very lucky, zažít takovouhle akci. Kývu hlavou, že ano, a že si toho moc vážím. Lucky man, dodává Tanpa. Lucky girl, tiše ho opravím. Lucky mana od Verve si pak pustím na dobrou noc.

49)

Nevykládej o tom, jaké máš vzdělání. Řekni mi, kolik míst jsi navštívil.

Mohammed

50)

A čas zase běží jako splašený. V Kaze jsem přes týden a nijak zvlášť mi to nepřijde. Všechno se podobě jako v Manali krásně usadilo a na pohodlnější život se samozřejmě zvyká lépe. A výuka se rozeběhla celkem dobře, holky se stydí čím dál méně. Večerní konverzační lekci jsme nakonec přesunuly na odpolední čajovou pauzu v půl čtvrté, z jednoho prostého důvodu - večer (občas) jde na rozdíl od odpoledních hodin elektrina a já můžu trochu pracovat s tabletem. Psát, číst, třídit fotky. Holkám snad posunutí nevadí, stejně toho moc nenapovídají, spíš se jen občas zeptají na nějaké slovíčko a nebo mi položí záludnou otázku. Třeba co je to ego (že to slyšely ve filmu) nebo jestli se mi líbí život ve svazku s mužem a kdy se budu vdávat, že by mi moc přály, abych našla svou spřízněnou duši. Všechny důvody k cestě ani celý můj příběh neznají, na podrobné vysvětlování nemám sílu a ony by to stejně asi těžko chápaly. Výuka samotná probíhá ve třech hodinách. Jednu hodinu učím Tanpu, tedy svého kolegu a jejich pana učitele. To je spíš o konverzaci a občasném vysvětlení gramatiky. Tanpa má celkem solidní slovní zásobu, ale jazyk prakticky neumí používat. Jak to většinou je, když nemáme příležitost k procvičení. Mnišky jsou na výuku rozdělené na dvě skupiny, jednu větší a jednu malou. Ve větší jsou ty starší, věkově od 20 do 29 let a angličtinu mají mírně pokročilou. Rozvrh je takový, že jeden den máme konverzaci, druhý nová slovíčka, pak dva dny gramatiku a procvičování, další den hry a naposledy opakování celého týdne. Učíme se šest dní, celodenní volno je tu jen v pondělí (půldenní v neděli). Během prvního týdne strávím většinu volného času právě přípravou plánu, tedy rozvržením gramatiky, kterou bych chtěla s holkami probrat, konverzačních témat a rozdělením různých nakopírovaných materiálů, které jsem přivezla, do jednotlivých týdnů. V druhé skupince mám zkraje jen dvě, později tři studentky. Jednu sedmnáctiletou, která krásně kreslí a při výuce hodně pomáhá vysvětlovat spolužačkám, pak patnáctiletou čertici, která vypadá na deset a mentální schopnosti má tak na úrovni první třídy, a pak nejspíš autistku Thinley. Pro tyhle holčiny nemá moc smysl plán výuky připravovat, spíš si hrajeme a hodně se smějeme. S míčkem, pár obrázky pexesa a slovesem *to have* si vystačíme celou hodinu, hodně taky zařazuju počty. Během prvního týdne zatím jen do deseti. Pomáháme si prsty, kostkami domina nebo kamínky, čertici to stejně hlava moc nebere. Má z dřívějšíka jen namemorované anglické číslovky, ale praxe je marná. Thinley se do výuky zapojí až koncem prvního týdne, do kláštera přišla jen o pár dní dřív než já a tak ji nechali chvíli rozkoukat. Jak je stará netuším, nevím to ani kolega učitel. Snad dvanáct, snad sedmnáct, tady se to těžko odhaduje. Má velké tmavé oči, moc toho nenamluví a ve tváři má neustále zadumaný, až zachmuřený výraz. Usměje se málokdy a já ji mám ze všech nejradši. Výuka ji baví jen pokud dostane nějaký úkol. Když píšou na tabuli spolužačky, Thinley si vezme sešit a propisku a za pár vteřin mi ukazuje celou stránku popsanou abecedou nebo číslicemi. Co mě samotnou překvapuje je to, že si během prvního týdne celkem snadno zapamatuju jména téměř všech mnišek. Nejspíš je to tím, že každá je úplně jiná a jména mají celkem jednoduchá. Tashi, Tzing, Sangmo, Lhamo, Butith... a ony mne oslovují různě, nejčastěji nun nebo sister, jen ne jménem, ač ho znají. Technicky vzato, mniška nejsem a nejspíš nebudu, ale tady mě to baví.

Taky už jsem se byla podívat přímo v Kaze a na část obou cest se mi podařilo chytit stopa, takže jsem výletem ani nestrávila tolik času. Kaza je maličká a oproti Manali výrazně klidnější a řekla bych i přátelštější, nebo spíš méně anonymní. Lidé na ulici, včetně mladých slečen, mne zdraví, v pár obchodech se se mnou prodavači dávají do řeči. Když prozradím, že jsem gela (učitelka) z kláštera Gowang, hned odhadnou, že jsem z Čech a ptají se na našeho kamaráda mnicha Pemu, jeden pán se zajímá i o mé kolegy z Mostu pro Tibet. Jo, Češi neziskovku Sapan Foundation podporují, to je tady známo. Pro mě je možná dobře, že je to do Kazy z kláštera daleko, nebude mě táhnout trávit tam čas jen tak jako v Manali. Tady vstávám ráno kolem čtvrt na šest, ranní hygiena, pár pozdravů slunci. Od šesti hodinová púdža, v osm snídaně, v jednu oběd. Po obědě půl - až třičtvrtěhodinová zažívací procházka, kromě dopolední a odpolední výuky příprava lekcí na další dny, čtení, cvičení. Kolega mi prozradil, že tu mají i pár knih v angličtině, takže tak jsem si jich hned asi šest vybrala a sama jsem zvědavá, jestli je do podzimu zvládnou přechíst. Zatím mi nepřijde, že bych toho stíhala tolik, co bych si sama přála. Ještěže to mám do práce kousek, učebna sousedí přímo s mým pokojem. Večeře jsem nakonec i tady odhlásila, žaludek se vzepřel. Že prý po dlouhých cestách doplnit energii je fajn, ale dál že už to není potřeba, že si přes noc taky chce odpočinout. A že pokud bude potřeba, ozve se. Chápu ho, večeře je až v osm a spát až tak pozdě nechodím.

Oči samy sebe nevidí.

Buddha

50)

Jedno odpoledne, během lekce s malou skupinkou, se v učebně zastaví jedna ze starších mnišek s tím, že mají hosta a tak nebude konverzace. Mladší mnišky mne ale po hodině stejně "odtáhnou" do kuchyně, kde se vždycky o odpolední pauze scházíme. Obklopený staršími holkami tu sedí příjemně působící postarší pán v evropském obleku a cosi vykládá, ony jen tiše sedí nebo se občas zasmějí. Pak padne pozornost na mě, pán se mě celkem slušnou angličtinou začne vyptávat odkud jsem, co v klášteře dělám, jak se mi tu líbí. A že z Čech zná Martinu Navrátilovou. A jestli taky praktikuju a kdo je můj mistr. Tak odpovídám, že mistra zatím nemám, že jsem žádného zatím nepotkala, nenašla. Pán odpovídá, že je důležité mít mistra, ale já se nechci ptát, jak se mistr hledá, trochu mi to přijde jako hledání živé vody. Nakonec mě zve, ať se někdy zastavím, že bydlí kousek od našeho kláštera a že mě mnišky doprovodí. Děkuji a kývu, že ano, ráda. Po jeho odchodu mi holky prozradí, že je to místní král, tedy král celé oblasti Spiti. A že bychom k němu mohly vyrazit hned tuhle neděli. Jsme v Indii, takže plán neberu moc definitivně. Když tak se holkám časem připomenu, beztak bych si na audienci u vrchnosti měla nejspíš pořídit nějaké slušnější oblečení. V zapraných kapsáčích se mi chodit nechce. Nakonec k panu králi přeci jen v neděli vyrazíme. Když se vrátím z odpolední procházky, Tanpa se mne ptá, jestli se chci ke králi podívat, že má cestu kolem a vzal by nás. Kromě mě jede ještě Tashi, mniška, která díky své sestře - učitelce angličtiny - mluví anglicky velmi dobře, a klášterní stavební dozor, tedy dozor-mnich. Autem je to sotva deset minut a vesnička je to malá. Zastavíme u jednoho stavení a naši mniši jdou dovnitř, po chvíli vcházíme i my s Tashi. Dům je velký, prostý, s hliněnou udusanou podlahou. Teprve v obývací, do kterého se dostaneme dlouhou chodbou, je tenké a místy nakrabacené lino. I zařízení je jednoduché, pár křesel a matrací na sezení, stolky a jeden větší stůl s klasickými židlemi. Podle všeho bychom v evropské hierarchické terminologii spíš užili některý z nižších titulů, ale tady prostě říkají king, takže tak i

překládám. Pan král nás všechny mile přivítal, je rád, že jsme dorazili a nabídne obligátní sušenky a čaj. Chvilí povídá s mužskou částí naší výpravy, ta se pak zvedne a odchází do vesnice cosi vyřizovat. Zůstáváme s Tashi a králem sami a přes hodinu se bavíme o všem možném. Od různosti jazyků v Indii a Evropě, zemědělství, sportu až po víru a náboženství. Pan král se tady snaží prosadit myšlenku na to, že mnichy a mnišky více zapojí do běžného života. Tedy konkrétně do péče o nemocné či staré lidi, nebo opuštěné děti. Jednoduše o ty, kteří to velmi potřebují a sami si pomoci nemohou. Je v kontaktu s několika Evropany, kteří do Indie jezdí a mohou mu pomoci s vyškolením, další zkušenosti mohou místní získat v Kerale, kde prý podobných center už funguje několik. Je to zajímavé, vidět věci zase z jiného úhlu. Nakonec mi ještě půjčuje pár knih o buddhismu a pro mnišky dvě jednoduché učebnice angličtiny. Určitě se zase brzy uvidíme.

51)

Líbí se mi naslouchat tichu. Nejen když se někdy v noci vzbudím, ale i během dne. Ticho je tady absolutní, nekonečné, pohlcující a všeprostopující zároveň. Uvnitř svého pokoje často neslyším ani zedníky pracující na druhém křídle kláštera. Venku při procházkách mne někdy doprovází vítr, občas ptáček zazpívá. Žádné hlasy, hluky, šumy. Žádná auta, sirény, cinkot tramvají, letadla.

52)

Internet v Kaze

Druhé pondělí mého pobytu jsme se vydali do Kazy hromadně, klášterním terénním autem. Kromě Tanpy, mnicha - stavebního dozoru a mne ještě pár mnišek. Konečně jsem si pořádně vyzkoušela místní způsob přepravy. V autě se čtyřmi místy pro spolujezdce nás včetně Tanpy, který řídí, jede devět. Na předním místě vedle řidiče sedí dva vedle sebe a vzadu jsme usazeni ve dvou vrstvách, podle sebe soudím, že o něco pohodlnější je spíše spodní vrstva. Naštěstí je to kousek, v Kaze jsme za pár minut. Je něco po desáté dopoledne a teprve po příjezdu do Kazy se dozvídám, že návrat zpět je plánovaný až na čtvrtou odpoledne. Nevadí, zkusím se někde napíchnout na wifi, dojdu si prohlídnout chrám v místním mužském klášteře a když tak se vydám domů pěšky dřív. Napojení na internet se tady ukáže být velkou legrací. Nejdřív jdu do fotostudia, kde jsem se připojila posledně a snad se mi podařilo odeslat pár mailů z běžného prohlížeče, než vypli proud a byl konec. Pán mi rovnou hlásí, že připojení není, tak hledám jinde. Nejdřív zkusím elektroobchod, kde se stránky načítají ještě pomaleji než přes mou sim, aby se pak úplně stejně objevila hláška, že jsem offline. No nic, jdu to zkusit jinač. V dalším obchodě sedí na lavici asi padesátiletý Evropan (?) s tabletem, prodavač mi prozrazuje heslo a taky se zkouším připojit. Nejde to nikomu. Prodavač hlásí, že stahoval jakési přílohy, a že teď už by to mohlo fungovat. Čekání si krátíme hovorem, pán je ze Švýcarska a s manželkou je tady na dovolené, objíždějí kláštery. Později ho přijde paní vyzvednout, vidím, že je původem místní. Ještě chvíli povídáme a pán to nakonec vzdává. Ovšem ani po jeho odchodu, tedy o jednu snahu o připojení méně, stále nic nefunguje. Loučím se a vyrazím hledat další možnost, ve městě jsem zahlídla ještě jednu ceduli s nápisem wi-fi na dveřích. Když do obchodu dojdu, prodavač hlásí, že vypnuli proud. A jak je tady obvyklé, nejspíš nepůjde až do večera. No connection available, co se dá dělat. Mě to ovšem přivádí zpět k myšlence, že bude přeci jen lepší si alespoň jednou za čas pár dat koupit a mít tak alespoň občasně spojení. Ač funguje prakticky jen v noci,

během dne vyjímečně. Ještě uvidím, jestli mi něco poradí Pema, který má do Spiti dorazit někdy během června. Teď vyrážím na podrobnější prohlídku Kazy, během které zvládnu i jeden dobrý skutek. To když izraelského mladíka doprovodím ke kavárně, kterou hledá. Jestli je v Indii krátce, nedivím se, že se neorientuje ani v pidi Kaze. Pak obhlídnu pár obchůdků s místními tradičními oděvy a příštích pár měsíců budu přemýšlet, jestli si něco koupit (oblečení je to nádherné) nebo ne (protože bych ho v Čechách nejspíš neměla kam nosit a akorát by mi viselo ve skříni) a vydávám se k chrámu. Mezitím potkávám naše mnišky a domlouváme se na odpoledne. Mají ještě nějaké vyřizování, tak jim říkám, že se možná vydám pěšky domů sama dřív, až do odpoledne se mi čekat nechce. A taky je lákavá vidina oběda doma, na utrácení budu mít určitě ještě příležitostí dost a zrovna za jídlo mi to přijde trochu zbytečné. Ani nic sladkého si tentokrát nekoupím. A pak, přímo před chrámem, potkávám naše klášterní auto. Kolega říká, že sice ještě potřebuje dokoupit nějakou zeleninu, ale pak jede domů a pro mnišky pojedje odpoledne znova, takže pokud chci, může mě vzít rovnou. Dojednáno, jdu si prohlídnout klášter a za chvíli se sejdem. Klášter je zavřený, ale prohlídka stojí za to i z venku. Je velký, nádherně vybarvený a s ochozem z mramorových desek. Kolem proběhnou tři malí mnišci, možná tak pět až sedm let. Zavolají na mě *hello* a tak sahám do batohu a dávám každému hašlerku. Když pak scházím ze schodů a chystám se jít pryč, volají na mne znovu. U velkých dveří stojí starší mnich a pouští mě dovnitř. Děkuju a představuju se, prohodíme pár slov. Tenhle klášter, stejně jako ten náš, částečně podporuje Pemova Sapan Foundation. Chrám je nádherný i uvnitř, chystám se fotit a mnišci mne hned upozorňují, že no flash, jen bez blesku. Odejít se mi nechce, i když vím, že zrovna sem budu mít ještě spoustu příležitostí se podívat. Před branou kláštera na mne projíždějícího auta mává pan král, za chvíli přijíždí Tanpa a nabírá mě. Po cestě domů si říkám, že mě snad vzdálenost do Kazy odnaučí touhy po dobrotách. Z kláštera nejde jen tak vyběhnout do obchodu, pěšky je to výlet na půl dne. Ne, že bych neustále myslela na jídlo, to zdaleka ne, ale občas na něco chuť dostanu. A tou chutí, nebo myšlenkou, to taky skončí, jak jinak. Po návratu domů si dáváme rýži a zbylé momos z předchozího dne, tentokrát navíc usmažené. Jsou výborné, určitě je budu muset doma vyzkoušet. Taky už mám vymyšleno, co mniškám uvařím, neboť jedním z konverzačních témat je samozřejmě jídlo a ony se mne už několikrát ptaly na mé oblíbené. No, jím všechno, asi nemám vysloveně jedno jídlo nejoblíbenější, tedy kromě čokolády... tahle odpověď je baví. Volba, co holkám připravit, nebyla úplně jednoduchá. Chtěla jsem vybrat něco, co by se alespoň trochu lišilo od jejich jídel a zároveň aby to neskončilo fiaskem, vzhledem k technickým podmínkám v kuchyni a rozdílným surovinám. Nejdřív jsem pomýšlela na ovocné knedlíky, ale knedlíkový expert vůbec nejsem a taky tady není moc možností čím knedlíky naplnit, banány by asi nebyly nejlepší volbou. Kromě toho jsou knedlíky dost podobné místním timos. V kuchyni nemáme troubu, jen plynové vařiče, takže ani nemůžu upéct nic sladkého. Takže volba nakonec padla na smažený květák a štouchané brambory s cibulkou. Strouhanku si vyrobím z toustového chleba, vše ostatní běžně používáme. K večeru se jdu umýt a stejně jako s chutí na sladké mě napadne, že mám před sebou ještě pár měsíců, kdy se normálně, tedy po našem, neumyju. Já, kachna, která by ve vodě dokázala strávit půl dne. Na rozdíl od Manali tu tedy alespoň teče teplá voda, pokud ji někdo přede mnou ze zásobníku nevyčerpá. Kohoutek je sice přibližně stejně vysoko jako v manalské koupelně, tedy asi tak ve výši pasu, ale aspoň je trubkou vyvedený víc do prostoru a ne při zdi, můžu se pod něj trochu poskládat, a polohy a pohyby při mytí už tak nepřipomínají křížence indické tanečnice a jogína. Myslím, že sprchy a vany si po návratu budu ze západních vymožeností cenit nejvíc. Po mytí je čas na knihy, přečtu pár stránek od Šantidévy z jeho knihy o Bódhisattvě a o tom, že fyzické tělo je důležité, ale mysl je potřeba zkrotit, odpoutat od tužeb. Za chvíli

na dveře klepe Tanpa a v ruce drží tašku. Jsou v ní dvě velká balení domácích sušenek z nové pekárny v Kaze. Chci jít nabídnout mniškám a říkám, že my dva si dáme spolu zítra při výuce, ale on kroutí hlavou že ne, že jsou jen pro mne. Prý abych neměla hlad, když nechodím na večere. A že až je sním, mám mu říct a on mi koupí zase. No, dnes jsem si opět chtěla večeri po vydatném obědě odpustit, ale nemůžu. Asi by mi to mohlo být jedno, ale nechci, aby to vypadalo, že jsem se naprala sušenkami a tím pádem večeri nepotřebovala. Tak nevím, jak si tady budu krotit chutě.

53)

Lidé začali být opatrní a zároveň vynalézaví, nebude to s nimi tak jednoduché. To jsme neměli připustit. Dali jsme jim očkování, nezabralo. Ale zbraně nebudou potřeba, stačí strach. Pak zase budou lépe kontrolovatelní. Pokud ne, přidáme hladomor. A v krajním případě jim připravíme blahobyť. Tomu neodolají ani ti nejsilnější.

Ale: Síla vědomí je nekonečná.

54)

"Dobrý den, vzala bych si prosím dva kousky červené hmoty a jeden kousek hnědé. Ta modrá je prosím s jakou příchutí?"

"S dobrou."

"Tak tu chci taky, jeden kousek stačí. A pak ještě pět oranžových kuliček s letní příchutí."

55)

Někdy je to zvláštní, nemít si jen tak s někým popovídat, natož v rodném jazyce. A to jsem skoro denně přes internet v kontaktu s kamarády z Čech. Poslat zprávu, za pár minut nebo hodin (podle toho, jestli mám zrovna data, jak zrovna internet/elektrina funguje a jestli mám dobitý tablet) přijmout reakci nebo naopak není stejné. Nakonec ale stejně nevím, co bych komu řekla, kdyby se tu objevil. Na druhou stranu, dost lidí včetně mé rodiny o mém relativně snadném přístupu na email netuší. Sama nevím, jak tohle vlastně myslím. Na rodinu si vzpomenu často, ale potřebu být v kontaktu nemám. Je to podobné, jako když jsme bydleli kousek od sebe a vídali se párkrát do měsíce, jednou za čas. Krom bezpočtu zahraničních pobytu kratších, absolvovaných v posledních letech, mám za sebou dva roční, v dobách, kdy internet zdaleka nebyl tak rozšířený, a na podobné pocity si vůbec nevzpomínám. Stárnu a taky je to tady jiné. Menší a uzavřená komunita, sic v tom nejlepší slova smyslu. Mám tady třináct mladších sester a jednoho velkého bratra. Sestry o mě pečují jak nejlépe dovedou, nemůžu si stěžovat ani kdybych chtěla. Zvou mě k sobě do pokojů, do horního patra kláštera, kam přes den jde mnohem víc slunce. Ale mě se tam nijak zvlášť nechce, mám svůj pokoj ráda a na stole k přečtení hromadu knih. Kromě toho, nevím jak to popsat jinak, jsou prostě holky v přesile. Když je jich víc pohromadě, baví se spolu spitštinou. Jinak se myslím snaží moc, angličtina je baví a chtějí se naučit. Tak občas prohodíme větu o tom, že dnes je hezky, včera foukal silný vítr a že v sobotu budou dělat velkou púdžu, ať se přijdu podívat, nebo se mě snaží naučit pár slov v jejich jazyce. Když se pokouším o delší konverzaci, často mi nerozumí, takže si víc vysvětlujeme než se ve skutečnosti bavíme. Aspoň se snad něco naučí. To samé je s Tanpou, kterého ovšem mimo výuku vidím minimálně, má hodně práce a vyřizování s provozem a

dostavbou kláštera. Při výuce také vidím, že i přes velkou slovní zásobu v angličtině plave. Sušenky nakonec chroupeme při hodinách společně, dobré jídlo je jedním ze společných témat. A během společného jídla, kdy se všichni scházíme v kuchyni, se nemluví. Tedy pokud jde zrovna elektrika, sledují se indické telenovely prokládané reklamami na auta, zubní pasty a sladké limonády. Doma jsem televizi nějaký čas před odjezdem neměla a předtím jsem občas shlédla maximálně tak předpověď počasí. Inu, odříkaného chleba největší krajíc.

Podobně jako v Manali i ve Spiti mám v pokojíku spolubydlící, jen mě naštěstí tolik neděsí. Černé, asi třicetimetrové broučky průběžně vyhošťuju, ale stále se vrací. Asi se jim u mě líbí, tak je na pár dní nechávám vyhrát a bydlet ve své šatničce. Taky se přišla podívat myška, ochutnala pár sušenek od Tanpy a zase odešla. Nebýt prokousaného sáčku a nahryzaných kousků dobrot, ani bych o ní nevěděla. Asi to bude znít lakomě, ale jsem docela ráda, že jsem den předtím snědla poslední oříškovou tyčinku z Čech. Sušenky od Tanpy raději věším na konzoli závěsu a asi je budeme muset rychle sníst nebo je odnesu mniškám do kuchyně. A pro Tanpu důvod, aby mi nic dalšího nekupoval. Když myška dorazí podruhé, v šatně ji nacytím. Je maličká, s očima jako korálky a roztomilá, ale chytit se nedá. Jdu se poradit za Tanpou do kuchyně, kde po večeři sedí se Sonamem, naším mnichem stavbyvedoucím. Oba se zvedají a jde se na lov. Když pak Tanpa svítí baterkou pod regál v mé šatně a posléze chystá chytací (nikoli zabíjecí) pastičku a moc mu to nejde, prvně vidím Sonama upřímně se smát. Do teď jsem ho potkávala s téměř s kamennou tváří, jen občas nepatrný náznak úsměvu. Myška se do drátěné klíčky chytí během chvilky, odnáším ji ven. Druhý den pak na mě Tanpa venku volá, jdu blíž a vidím ho, jak myšce do vězení strká zrníčka vařené rýže. Prý ji pustí později. A pastičku si odnese k sobě do pokoje, protože v noci taky slyšel nějaké chroupání. V hodině angličtiny mi pak říká, že zvířátka typu hadi, ještěrky a myši moc rád nemá, že se jich trochu bojí. Na výuku mám připravenou slovní zásobu týkající se kriminality, krádeže, vězení, krmení a pouštění na svobodu. No, myš mi přišla ukrást sušenky, zloděje jsme chytili do vězení, ale nenechali ho o hladu a pak mu dali svobodu. Tanpa se baví. Do kuchyně taky každé ráno přilétá vrabčák. Sebere pár drobků od snídaně, poskočí a stejnou cestou, tedy otevřenými dveřmi, odletí zpátky ven.

56)

Jak jsem sama sobě nasadila vysokou laťku

Je tady první hodina, na kterou mám naplánované hry. Jednu jednoduchou křížovku a aktivitu, kdy holky na papírek napíší otázku, papírky dáme do pytlíku a ony si budou losovat a odpovídat. Chci je trochu rozmluvit, ale zatím jsem s nimi nic podobného nedělala a tak vůbec netuším, jak to bude fungovat. Zkraje hodiny na tabuli nakreslím mřížku a vysvětluju princip křížovky, neznají jej. Nakonec, když se jim jednoduchou tajenku (buddhism) podaří vyluštit, jsou naprosto ohromené a ptají se mne, jak jsem to vymyslela. Nevymyslela, v Evropě je to hodně populární, odpovídám. Všechny si nakonec křížovku přepisují do sešitů. Před druhou aktivitou jim řeknu jen to, ať prostě napíší jakoukoli otázku tak, aby ji ostatní neviděly, a papírek mi dají. Nevím, jestli některé tušily, že na otázky budou později odpovídat, každopádně legrace to byla. Proč je nebe modré nebo co je to život. Připomíná jim to jejich oblíbený "předmět", debatu, kdy jsou rozdělené do dvojic, jedna klade otázky a druhá odpovídá. Dáváme si ještě dvě kola a holky se snaží psát zábavnější a zábavnější otázky. V prvním kole jsem na jednu velmi jednoduchou otázku odpověděla i já, abych jim ukázala, jak budeme pokračovat, teď už jen

pozoruju, jak je to baví a přemýšlím, jaké hry pro ně budu vymýšlet další čtyři měsíce. Před koncem hodiny záludný dotaz nemine ani mne. Bez papírku, prostě se mě zeptají. Co je pro mě v tomto životě nejdůležitější a proč. My mind, odpovídám. Mysl. Je jako pes. Pokouše, ohlídá, navede na cestu. Není snad pes nejlepší přítel člověka?

Odpoledne holky připravují Mahakala púdžu. Je na několik hodin a dělají ji pravidelně každý měsíc. Kromě toho, že je delší než ty obvyklé ranní, je i nějak intenzivnější, objímající. Vůbec netuším, co mě každé ráno nutí vstávat na ty "obyčejné" obřady, hodinu poslouchat něco, čemu přinejmenším lingvisticky vůbec nerozumím a kdy se po většinu času snažím najít tu správnou polohu k sezení, protože má pravá noha prostě po ránu odmítá setrvat zalomená v tureckém sedu. A pak zažiju púdžu trochu jinou, a některé věci zase dostanou jiný rozměr. Na část obřadu se přijde podívat i část Sonamovy rodiny. Pár žen různého věku a jeden muž, všichni, jak jinak, milí a příjemní. Vedle mne usedá starší mohutná žena, Sonamova maminka. Směje se a párkrát zopakuje oukej, oukej. Směju se a odpovídám jangpo, jangpo (dobré, dobré). Tak jsme si popovídaly. O přestávce nám služba z kuchyně kromě čaje přinese i mísu se smaženými timos, velká dobrota. Timos, kousky tužšího kynutého těsta vařené v páře jsou tu jedno z tradičních jídel, akorát druhý den, podobně jako naše knedlíky, už za moc nestojí. Tak je natrhají na kousky a usmaží.

57)

Když vám během bouřky na auto spadne strom, budete vinit vítr nebo strom?

58)

Ve snaze jít dál možná ztrácím část toho, co jsem dosud na cestách nasbírala. Vztahy, vzpomínky a památky, myšlenky. Už nechci utíkat. Chci jít pomaleji a občas se otočit, abych nezapomněla, kudy jsem vlastně šla, kde a s kým jsem byla. Abych si zapamatovala, kudy a s kým příště chodit mám nebo nemám.

59)

Středa, 8. 6. 2016

Dnes jsou to tři týdny, co jsem ve Spiti, a dva měsíce a tři dny, co jsem v Indii. Mám přibližně tisícovku fotek a v hlavě prázdnou. Klid zatím stále pramení z mé přirozené flegmatiké nátury a z toho, že tu mám mnohem menší zodpovědnosti. Není o nic zásadnější než před odjezdem. Mysl je stále roztěkaná, při všech formách cvičení se chová jako rozdováděné štěně. Mám ještě čtyři měsíce na to, pokusit se ji zkrotit. Na pomoc přichází srdce, které snad už má jasno, knihy, které čtu (zdaleka ne tak rychle, jak bych si představovala) a setkávání s místními lidmi. Už si vůbec neuvědomuju, že se z vnějšku liším, přestože se na mě občas někdo zvědavě zadívá. Pocity jsou tak nějak vynulované, radost se rozplyne stejně jako smutek, možná tohle je začátek klidu. Přede mnou jsou už jen dvě třetiny pobytu a mě občas napadne, co budu dělat po návratu. Jak a čím se budu živit, kde budu bydlet a jak hodně budu mimo. A taky jak se sama vyrovnám se svými nekompromisními a sobeckými rozhodnutími a jak zvládnou následné reakce. Plány nedělám, za roh nevidím, jsou to jen takové pokusy, jestli náhodou nezahlednu ukazatel směru. Každý den si uvědomuju, jak je tady život jiný, nejen kontrasty, ale i izolací. Místo za kulturou chodím do

hor, sama. Jsou každý den jiné. Stačí trochu jiné mraky, jiné stíny a vypadají jinak. Stačí trochu jiný úhel pohledu a všechno vypadá jinak. Nebo se mi to zdá?

60)

Púdža jako rehabilitace fyzického těla a nejspíš i něčeho dalšího.

Při jedné konverzační hodině se mnišek ptám, proč během ranního obřadu dělají poklony jen tři nejmladší mnišky. První půl hodinu dvě, druhou jedna. Všechny tři by se stejně mezi stolečky malé modlitební místnůstky nevešly. Holky můj dotaz velmi rozesměje, ale vzápětí mi situaci vyvětlí. Tyhle tři ještě prostě neznají všechny mantry a motlitby a pokud by zůstaly bez dozoru ve svých pokojích, nejspíš by dělaly vylomeniny. Takže jim starší mnišky vymyslely tenhle program. Fajn, říkám. Mantry a texty taky neznám, takže bych poklony dělat mohla taky. Všechny starší mnišky už doporučený počet (tedy sto tisíc) mají za sebou z předchozích studií, takže místo v jedné půl hodině během púdži je volné. Nevím, jestli mě berou vážně a některé můj nástup druhý den ráno asi trochu překvapil, sama jsem se zkraje musela smát. Ale jak se ukázalo, poklony zdaleka nejsou příjemné jen pro fyzické tělo, tedy hlavně pravou nohu, která si v pohybu libuje mnohem více než v klidném sedu, ale i pro duši a mysl. Prostě meditace v pohybu. Maximální soustředění, probuzení všech forem existence a zároveň nastartování pokory pro celý den. Je třeba zabít ego, zdroj touhy a připoutanosti. Touha po lásce a sjednocení je možná také projevem lásky samotné, nicméně pořád zůstává touhou. Touha po pozornosti je připoutanost ega k lásce. Co z toho, když jeden člen rodiny odignoruje poslané fotky, dotaz na další členy rodiny a v podstatě celý email a píše jen o sobě, druhý neměl čas podívat se na link s fotkami poslaný před měsícem, což se dozvídám oklikou přes dalšího. I nejvyšší vrcholky Himalájí jsou ve své pustotě a nevlídnosti krásné. Přestávám hledat důvod, proč jsem tady, přestává to být důležité. Jsem tu, abych učila potomky tibetských uprchlíků angličtinu a za to málo, co tady dávám, dostávám zpět několikanásobně víc.

61)

Mnišky angličtina evidentně baví, ve volném čase některé dokonce vymýšlejí a do svých sešitů píší věty, sešity mi pak nosí ke kontrole. Ve skupině je jich i pár, které by samy angličtinu chtěly učit. V hodinách jsou ovšem někdy nezkratné jak banda pubertáků, ač je jim všem přes dvacet. V malé učebně občas sotva slyším sama sebe, to když některé něčemu neporozumí a začnou se dohadovat s ostatními, další je pak začnou napomínat, aby byly zticha. Co bych u nich nečekala, je velká soutěživost. Na další sobotu mám připravené obrázky. Jeden tým dostane obrázek, ke kterému každá řekne jednu větu. Je to věc či zvíře, je to malé, tady v klášteře to nemáme atd. Druhá skupina hádá, pro nápovědu může ještě klást ano/ne otázky. Holky se začínají rozmlouvat ještě víc než při předchozí hravé sobotě, je radost na ně koukat. A taky legrace vidět, jak jsou do hry zapálené. Nehrajeme na body, prostě jen tak. Nakonec oba týmy stejně vždycky předmět na obrázku uhádly. Pexeso se tady ukazuje jako univerzální výuková pomůcka. Ve skupině starších mnišek poslouží ke hram, s mladšími mniškami se učíme pojmenovávat zvířata, rostliny, jídlo, předměty denní potřeby, barvy. Během prvních třech týdnů pořád dokola, teprve koncem třetího týdne jsme se dopracovaly k tomu, při psaní rozlišovat jednotlivá slova a nepsat všechno jedním vrzem. Ale i tyhle mazlíky angličtina baví a i mimo hodiny se si mnou snaží povídat nebo aspoň

opakovat, co jsme v hodině probraly. Největší legrace je ovšem při hodinách s Tanpou. Probíráme gramatiku. Říkám - je tu pár pravidel a hodně výjimek, exceptions. Víš, co je to exception? ptám se ho pro jistotu. Jo, vím, kýve hlavou. To je když se přijde do hotelu a tam stojí paní za pultem. Ne, to je reception, odpovídám a Tanpa se směje. Zamyslí se a znovu říká, že už asi ví. To je když třeba studenti ve škole namalují obrázky, ty se pak pověsí na zdi a lidi se na to přijdou podívat. Ne, to je exhibition, odpovídám a Tanpa se začne řehat tak, že se musím smát taky. Dostáváme se zpátky k exception, pokouším se to vysvětlit na příkladu. Jsem tady v klášteře s mniškama, ale mniška nejsem, jsem exception. Tanpa se mě naprosto vážně zeptá - a já jsem teda taky výjimka? Nesedět, dostane mě tím dotazem do kolen. Ano, jsi, odpovídám, ale pro jistotu ho prosím, aby se podíval do slovníku v telefonu, abychom mohli pokračovat dál. Ale student je to poctivý, všechna podobná slova si píše do sešitu, aby si je zapamatoval.

62)

Co dělám, když je mi smutno? Co bych dělala. Pláču, objímám sebe sama a poslouchám Boogie Street od Leonarda Cohena. Bud' vše najednou nebo v rozličném pořadí. Cítím, že dojde i na dva filmy, které mám s sebou, a které zatím uložené na flashce čekají na svůj čas. Čistá duše a Velká cesta malého pána. Dnes jsem byla v Kaze a v jednom obchodě jsem si vyhlédla tradiční halenu. Jen jsem s sebou neměla dost peněz, tak mi pan prodavač nabídl, že mi ji schová, a vezmu si ji příště. Taky mi ukázal, jak se hraje na zpívající misky, prý se mám zastavit pokaždé, když budu v Kaze, bude mne učit. Při cestě zpět do kláštera jsem naskočila k živelnému chlápku do malého nákladáčku. Serpentýny řezal tak, že jsem se až trochu bála, ale bylo to veselé. Menší kus cesty mi ušetřil, větší kus zbyl na nohy. K obědu byly kuros s vynikajícím dipem ze sedlého mléka a čerstvého chilli. Po našem langoše, jen o něco tenčí a uprostřed dvakrát proříznuté, prosmaží se tak hezky do křupava. U večeře na mě Tanpa mluvil spitšinou. Schválně, občas to dělá. Já koukala a mnišky se smály. Asi bych se měla spitšinu začít učit, zatím umím sotva pozdravit a poděkovat. A taky názvy jídel. Chybí mi zelená a tak si na plochu tabletu nastavuju fotku stébel trávy. Do trávy bych si lehla, ale skoro žádná tady neroste.

Pain is inevitable, suffering is optional, stojí na ceduli před jednou kavárničkou v Kaze. Jako kdyby to byla náповěda, tedy spíš nakopnutí. Napovídat se dá jen chytrému, že. Už delší než krátkou dobu si mé tělo prochází všelijakými očištnými procesy. Od nadýmání, kdy můj pokoj obzvlášť po ránu nebo po jógovém cvičení připomíná plynovou komoru, přes průjmy doprovázené křečemi v břiše a zimnicí, až po úmornou bolest pravé nohy. Začalo to kolenem a postupně se to rozlezlo přes lýtko až ke kotníku. Přes den noha jakž takž funguje, za to si to vynahrazuje v noci. Není jí dobrá žádná poloha, bolí úmorně a úporně, a tak, že dokonce jednou musím vstát a chvíli se procházet. Postupně zkouším tejpky, mast, hřejivou náplast i hýčkání kolene, hlazení a domluvy. Jeden den je to lepší a další o dvě stě procent horší. Pevně věřím, že se z toho nepominu, protože léky proti bolesti s sebou nemám. Všechno více méně začalo ve chvílích, kdy jsem začala přemýšlet o poklonách během ranních púdž a pak je skutečně začala dělat. Po pár dnech poklony dostanou trochu jiný rozměr, to když si před sebou začnu postupně představovat všechny, komu bych se chtěla omluvit a poprosit je za odpuštění. Přede mnou v přední části malé motlitebničky je usazeno jednadvacet zlatých sošek buddhů a takhle jsou tam i ve své

nejpřirozenější podstatě postupně a průběžně usazeni i všichni ti, kterým mé myšlenky a přání směřují. A pak, ne, že bych vysloveně trpěla, ale... při prvních takhle doplněných poklonách mám srdce sevřené tak, že se mi derou slzy do očí. Ale tady se říká, že dualita neexistuje. Že samsára a nirvána jsou jedno. Takže, není ten smutek náhodou radost? Třeba z toho, že jsem tady. Ze všech příležitostí, které se mi tady skýtají. Život je najednou jednodušší.

63)

V Manali jsme měli klášterního Alíka, v Gowangu se zjevil zrzavý kocour. Nejspíš aby zaháněl myšky a abysme se měly s kým mazlit. Po pár dnech, kdy si v novém prostředí nejspíš nevěděl rady, dveřmi i okny chodil dovnitř a ven a neustále mňoukal, se se všemi skamarádil. V kuchyni putuje z klína do klína a nechává se hýčkat. Rýže mu moc nejede, zato čapáti a vařené brambory velmi. Maso si musí obstarat sám. Trochu se mu prášilo z kožichu, tak se holky rozhodly, že mu ho vyperou. Přistihnu je, jak chudáka kocoura dvě drží u hadice s vodou a třetí ho mydlí. Kocour se brání ze všech sil a nakonec se mu podaří ze spárů čistoty chtivých mnišek vymanit a zdrhnout. Říkám, že kočky vodu rády nemají a mnišky se mne ptají proč. Nevím, nikdy sem se jich neptala. Mokrá zkušenost našťěstí zrzka neodradila a též odpoledne se vrátil.

64)

Vůně domova

Pátý týden se z šesti hodin výuky scvrknul na jednu čtvrtedni, možná ještě bude jedna v sobotu. V pondělí tady obvykle máme celodenní volno, tentokrát je však pozvaná brigáda místních žen, které společně s mniškami pomáhají zedníkům. Holky už během mého pobytu párkrát pomáhaly, mou pomoc odmítaly, že prý je to těžká práce. Tak jsem aspoň udělala pár fotek. V úterý máme volno místo pondělka a ve středu se jde zase pracovat na stavbu. V pátek jsou tady volby a mnišky volí v místech svých rodišť, což prakticky znamená celodenní volno. Středeční stavební brigáda je už bez pomoci místních a jedna z mnišek mi dokonce nabízí, že se můžu přidat. No jasně, že chci. Zametáme hrubé podlahy v nových pokojích druhého křídla kláštera a pak i část střechy, poléváme vše vodou a holky do nich postupně vtírají různé směsi, připravené z vody, čerstvého kravského lejna, cementu (?), jemného písku, soli a naředěných obilných kvasinek. Pokud mohu soudit, první vrstva podlah je jen z hlíny a je hodně popraskaná, novými vrstvami se praskliny zahladí. Všechno se míchá ve velkých nerezových kádích. Krumpáčem, holýma rukama. Takže už je mi jasné, proč jsem v pondělí cítila kravičky. Přemýšlím, čím to, že jsem se z jednoho rozestavěného domu v Čechách dostala do dalšího v Indii a zakusila si, jak se věci dělají jinak. Víc ručně, s minimem náčiní a náradí a bez elektřiny. Vodováhu jsem neviděla ani i zedníků, natož u mnišek při vyrovnávání podlah, a mám nepatrné podezření, že i některé schody jsou různých rozměrů. No a podlahy jsou prostě trochu hrbolaté. Stejně se tady sedí na zemi a nastavení nízkých stolků se buď podlaze přizpůsobí nebo se noha podloží. Ovšem holky jsou do práce zapálené, přestože práce je chvílemi opravdu namáhavá. Nošení kýblů se směsí do patra nebo až na střechu, pytlů s cementem nebo s lejny a míchání v kádi je práce spíš pro pořádné chlapy, ale žádná nedává najevo únavu. A mě při tom všem běhání povolí pravé koleno tak, že večer můžu celkem pohodlně odcvičit jógovou sestavičku.

65)

Někdy přemýšlím, co mi tady chybí a nechybí zároveň. Nemusím se starat o jídlo, na druhou stranu si jen tak nemůžu udělat, na co mám chuť. Přestože mám do kuchyně volný přístup a Tanpa mi několikrát říkal, ať si kdykoli vezmu nebo uvařím, co budu chtít, tak jednoduché to není. Když se jednou opravdu do kuchyně vydám, v lednici najdu máslo, mléko, rajčata a čerstvé chilli papričky. Co bych z toho vyrobila, nevím. Uzmu aspoň jedno rajče, po dlouhé době si zase dávám čerstvou zeleninu. Příště si možná z bedýnky vylovím mrkev nebo papriku, když bude. Kromě chilli v různých podobách tady koření téměř nepoužívají, v kuchyni jsem viděla jen jednu dost zašlou, osahanou a omaštěnou plastovou krabičku s kurkumou. Zelenina se konzumuje prakticky jen tepelně zpracovaná, z té naší známé lilek, rajčata, brambory, paprika, mrkev, hrášek, cibule, česnek a občas žampiony. Z ovoce banány a meloun, na rozdíl od Manali, kde v době mého odjezdu akorát dozrávaly jahody a třešně, a které je také známé svými jablonoňovými sady. Další druhy zeleniny, které jsou ve Spiti vidět, neznám, ale dobré je vše. K obědu je vždy rýže a luštěninový dál, někdy trochu restované zeleniny. K večeři je dušená nebo restovaná zelenina, někdy trochu dálu a k tomu všemu placky čapátí nebo knedlíčky timos. Na večeře po prvních dnech lehce rozhozeného trávení nakonec chodím. Jednak nechci, aby o mě měli starost (což měli a dávali to jasně najevo) a jednak mám hlad. Mističku zeleniny žaludek snese, moučné přílohy si odpouštím. Budíček se ustálil na půl šesté, během ranní púdži půl hodiny poklon a snídaně až v osm, to už mívám opět hlad. Ke snídani někdy rizoto, někdy čapátí, jindy hustá polévka s noky a zeleninou - kapustou nebo špenátem. Taky pranty, prakticky naše obyčejné bramborové placky. Ty jsou nejlepší s jačím máslem a džemem. Zatím se mi nic nepředjedlo a když mám chuť na něco, co zrovna ten den není, stačí počkat do zítřka či do pozítří. Většinou na to ale stejně zapomenou. Z dalšího, co jsem nakonec bez násilí opustila, je internet. Tedy konkrétně stránky s novinkami nebo facebook. Když už se mi někdy něco podaří otevřít, zase to zavřu. Nějak mě to nebaví. U dat mi skončila platnost, ale online zůstávám. Jen se to odečítá z kreditu určeného primárně na volání. Takže se mi stahuje pošta a odpovím, až se dostanu na wifi. Během jednoho dne už mi ani nepřijde, že by mi chyběly chaty a messenger. Dokonce začínám uvažovat o rukou psaných dopisech. Taky občas přemýšlím, kdy si ještě naposledy holit hlavu a kdy už to nechat růst, ale nemám s sebou hřeben. Ten by se snad v Kaze na rozdíl od mycí houby a deodorantu (měli jen jeden předražovaný sprej) koupit dal. S deodorantem začínám šetřit, dokonce zkouším dny bez. Je to nepředstavitelná výzva, doma v Čechách by něco podobného vůbec nepřipadalo v úvahu. Zatím mi nepřijde, že bych smrděla, jelikož se myju. Mýdlem. Každý den.

66)

Nikdo tady nesmrká. Všichni popotahují, ať už mají plný nos nebo zahleněný krk a potřebují si odplivnout. Malí, velcí, muži, ženy. Taky u jídla hlasitě mlaskají a srkají teplé i studené nápoje, polévky, prakticky jakékoli jídlo. A nakonec si nahlas říhnou. Zvukům, které jsem v Čechách bytostně nesnášela a občas se mi z nich zvedl žaludek, jsem tu vystavena dnes a denně. Ale když si někdo u jídla škytne, zastydí se a omluví se. Ach, má milá, milovaná Indie, co všechno mě ještě naučíš?

67)

Volby

Jak bylo v plánu, v pátek vyrážíme volit. Tedy spíše mnišky a Tanpa, já jsem za turistu. Před námi je cesta do Hikkimu, Komiku a Langzy. Hikkim je malá víska něco přes čtyři a půl tisíce metrů nad mořem, tedy ještě o fous výš než Kaza. Cesta je krásná, Tanpa párkrát zastavuje, abych mohla fotit. V Hikkimu odvolí mniška Samten, v domě jejích rodičů si dáme šálek čaje, kuros a sedlé mléko a pokračujeme do ještě výš položeného Komiku. I tady je volební místnost ve škole, u vchodu je vylepený seznam kandidátů. Nepřečtu nic, kromě obrázků, které mají jednotliví kandidáti přiděleni nebo si je vybrali. Kniha, postava sportovce, plynová bomba (v téhle lokalitě hodně užitečná věc), ani si je všechny nepamatuju. Volí se stejně jako u nás, za plentou. Jen na volebním lístku jsou všichni kandidáti a volící svůj výběr označí razítkem. V Komiku volí Nawang a i tady se zastavujeme na čaj. Doma je jen tatínek a bratr. Nawangina maminka a švagrová jsou na poli, od rána do večera. V Komiku se podíváme i do jednoho z nejstarších místních klášterů. Z vnějšku, na první pohled, tak nějak nezajímavý objekt. Ovšem uvnitř nádherný chrám, nahlédneme i do kuchyně a prohodíme pár slov místními mnichy. Kromě nich tu žije ještě jeden pes, jeden kůň a jeden jak. Po obědě v klášteře nás čeká poslední víska, Langza. Tady volí Tanpa a navštívíme rodinu jeho strýce. Opět šálek čaje, sedlé mléko, sušenky. Kromě Tanpovy rodiny v Langze pozdravíme i velkého sedícího Buddhu a já se pokochám i pohledem na jeden z vrcholů, Shilla Peak. Cestou míváme stádo horských koz, zapózují mi před objektivem přímo vzorově. Pak ještě návštěva mužského kláštera v Kaze, kde tenhle týden probíhá velká mandala púdža. Uprostřed chrámu, na nízkém stolku mandala a okolo usazení mniši, hlubokými hlasy recitující mantry. Více netřeba dodávat. Mandala púdža je právě uprostřed, končí za tři dny. S Tanpou se domlouvám, že bych se chtěla na poslední den jet do Kazy podívat, nic proti tomu nemá. Den utekl jako nic, ovšem fotek mám opět další sbírku. V našem klášteře se sejdeme s osazenstvem minibusu, kterým se ostatní mnišky dopravily do Demulu, odkud jich je tady většina. Druhý den, při odpolední pauze na čaj, z kuchyně zpozorujeme jiný příjíždějící minibus. Holky se začnou radovat, mají rády jakékoli návštěvy a pokud to znamená odložení nebo snad zrušení odpoledních lekcí, tím lépe. Z minibusu před klášteřem vystoupí asi patnáct žen a několik dětí. Přijely se na nás podívat maminky a sestry mnišek pocházejících z Demulu, oplátkou za včerejší návštěvu. Dají si čaj a sušenky a zhruba po patnácti minutách se chystají k odchodu, jen se ještě jdou podívat do naší motlitebničky. Pro upřesnění, z Demulu jsou to do Kazy asi dvě hodiny cesty přes horské štíty. Návštěvy tady vůbec probíhají řekněme dost stručně. Hostitel se o hosty postará, ale pak si jde po svém, čaj si host může vypít sám. Takhle probíhala návštěva Pemovy sestry v Kaze, kde jsme se s Tanpou zastavili, i u Nawanginy a Tanpovy rodiny. Jen u Samten s námi poseděla maminka a sestra s malým synkem. Ovšem i tady jsme se zdrželi chvíli, žádné dlouhé povídání. Spitštinou na mě Tanpa mluví čím dál častěji. Asi budu žalovat Pemovi. Nevím, kdo tu má koho co učit.

68)

Život je tady tak jiný. Není to jen o tom, co mi chybí nebo čeho jsem se naopak ráda vzdala. Je o tom, že prožitím, nikoli přežitím situací se dostávám k samému základu, esenci života. Všechny ty věci, které považujeme za samozřejmé a neměnné tady mají úplně jinou hodnotu. Teplá voda, voda vůbec. Elektřina. Internet - který mimochodem už nemám, neb mě operátor kvůli minimálnímu kreditu definitivně odstříhl. Pojetí času. Blahobyť, kdy si po většinu času můžeme svobodně koupit, na co pomyslíme, na co máme chuť. Ne ve smyslu nového mobilu nebo dokonce auta, ale základních věcí. A

svobodná společnost, kdy se můžeme o většině svých záležitostí rozhodovat. Možnosti volby povolání nebo místa k žití.

Voda se do kláštera přivádí z hor hadicemi. Pár desítek metrů nad klášterem je ve svahu vybudovaný betonový svod, z něhož čerpáme vodu nejen my, ale i lidé z nejbližších osad. Ke kanálu se prostě přivedou hadice, které se na sebe napojí a voda teče. Hadice jsou k sobě pospojovány tenčím a silnějším průměrem a spoje jsou zpevněné pruhy nastříhanými ze starých pneumatik. Spoje se chodí kontrolovat a zpravidla i opravovat velmi často, několikrát týdně. Teplou, tedy teď v polovině června horkou vodu, zajišťuje Slunce za pomoci solárního panelu. Ještě před pár dny jsem myslela na to, že se ještě dlouho normálně neumyju a teď se koupu v nerezové kádě, ve které se míchá směs na podlahy. Je vymytá do čista a uskladněná v naší umývárce, pokušení bylo příliš velké. Koupel je to na "embryo", prostě se musím složit, ale stojí to za to. Beztak svým tělem vyplním většinu prostoru kádě a vody tak spotřebuju míň než při mytí s kýblem. Nikdy se mi z vody nechce, pokaždé si uvědomuju, jak moc si toho vážím. Jak je tady v horách voda vzácná. Velká oblast Spiti je závislá na jarním tání a letos bylo extrémně málo sněhu. I já si moc přeju, aby voda tekla. A místní chodí do klášterů a chrámů prosit mnichy a mnišky, aby dělali púdži za déšť. Prší tady málo, když už se zatáhne, spadne pár kapek. Zahrady a políčka je potřeba zavlažovat vodou přivedenou z hor, výše popsaným způsobem. Už tak namáhavá práce v zemědělství je tady ještě o úroveň namáhavější. Elekřina někdy jde, někdy prostě ne. Přes den to není zas až tak důležité, na práci je vidět a většina se stejně dělá ručně. Nebo i trochu hlavou, jako výuka angličtiny. Signál na telefon a potažmu internet je značně nespolehlivý, k práci se využít nedá. I v kavárně v Kaze, kde jsem na doporučení jedné turistky internet objevila, trvá připojení neskutečně dlouho. Zobrazí se mi úvodní stránka Seznamu, abych se dozvěděla, že mám něco přes padesát nepřečtených mailů, a pak celá wifi spadne. No nic, většinou to stejně budou reklamní maily a když tak se zase zkusím připojit příště. Aspoň jsem si dala kávu. Rozpustnou. Příště si dám raději masalu. Na co jsem si nezvykla a nejspíš nezvyknu je pojetí času. Půlhodina sem, hodina tam, někdy celý den. Jako kdyby tušili, že vše je předem dané a co se má stát, to se stane... ale hodinky tu nosí všichni. Je lepší cvičit se v trpělivosti nebo meditovat na pomijivost? Asi to vyjde na stejno. Na druhou stranu si opět začínám uvědomovat, že některé situace už mi přijdou úplně samozřejmé a přitom jsou vyjímečné. Třeba to, že sedím s mniškami na návštěvě u mnicha, v jeho pokoji v mužském klášteře, a koukáme tady na televizi. Taky jsme při procházce s jednou mniškou viděly na schodech jednoho z domů schoulenou babičku. To nic, ona tam jen spí, odpovídá na můj lehce vyjevený výraz mniška. Nebo že navštěvuji místní rodiny, což by se mi jako běžné turistce těžko povedlo. Mnišky hodně stojí o to, ukázat mi své domovy. Už před volbami bylo jasné, že se k některým podívám, měla jsem si jen vybrat, s kým na výlet pojedu. Zatím jsem viděla tři domovy, během příštích měsíců se mi snad podaří navštívit zbytek. A jak mi zatím přišlo, domy jsou ve své nesmírné jednoduchosti velmi útulné. Splachovací záchod si musím odpustit, malá plechová kamínka uprostřed obývacího jsou kouzelnější. Nebo že si jdu koupit místní šaty, jak mám domluveno, a pan prodavač mne zve na čaj. Myslím i cítím, že ve vši počestnosti. Prostě protože jsou tady lidé pohostinní, vstřícní a přátelští. Dnes tolik času nemám, ale příště to snad vyjde. Na malé misky už hrát zvládám, ale chtěla bych se naučit hrát i na ty velké. Do Kazy se mi z kláštera chce a nechce. Je prima dostat se občas mezi jiné lidi a občas prohodit slovo třeba i s turisty, ale obvykle je to výlet minimálně na půl dne. Ve velkém horku, prašnou cestou do sice malebného, ale zaprášeného města, . Prach je tady prostě všude.

No jo, holt jsem Evropanka. Občas kouknu do kalendáře, jak dlouho že už tady vlastně jsem a kolik toho ještě mám před sebou. Kolik času zbývá do návratu k pohodlnému a sterilnímu životu plnému starostí.

69)

Zřici se něčeho neznamena trpět. Zřeknutí se něčeho znamená znalost, vědomí a uvědomění si faktu, že nejste tělo.

(Osho, Jóga: věda o duši)

Jedinou skutečnou obětí je obětovat touhu.

(Buddha)

70)

Den D

Tak nervózní už jsem dlouho nebyla. Nastal den, kdy jsem tu za šéfkuchařku a mnišky celý den o ničem jiném nemluví, jsou zvědavé a natěšené. Já mám obavy ze všeho. Aby holkám a Tanpovi chutnalo, aby bylo jídla dost, protože pro šestnáct lidí jsem nikdy nevařila a odhad prostě nemám, nevím, kolik toho kdo sní. Večer se bude podávat smažený květák a brambory s cibulkou. Toustový chléb na strouhanku je nasušený, odpoledne jsme krajíce na drobky rozmačkaly rukama a válečkem. Začínáme květákem, ten se předvaří během chvilky. Nechci tu spotřebovat všechna vejčička, tak je ředíme mlékem - aby mě při té příležitosti, při nalévání do misky, mniška Nawang mlékem z větší části polila taky. Z krabice jí mléko vychrstlo tak, že mám zmáčené triko i kalhoty a obě dostáváme záchvat smíchu. Na řadě je cibulka do brambor a u krájení nemám daleko k pláči - ani ne tak kvůli cibuli samotné jako kvůli noži. V kuchyni je jeden celý a druhý ulomený, pak ještě dva sekáčky, vše tupější než motyka. Na drobno cibulka nakrájena nebude. Vařený květák mi holky pomohou obalit, mezitím se uvaří brambory, které pak rozmačkají rukama. Šťouchadlo jsem nechala v Čechách, no. Začínám smažit květák a první půlhodinu si můžu oči vykoukat, než někoho napadne rozsvítit další světlo blíž sporáku. Když jsem o rozsvícení prosila, holky prostě rozsvítily jednu hlavní žárovku. Kuchyň je poměrně velká a zatím nemám přehled, kde co a jak. Hořák žádný zásadní výkon, začínám mít velké obavy, že květák vůbec usmažím. Nakonec použijeme ještě další, o něco lepší hořák umístěný na zemi - na zemi je prostě na práci nejvíc místa - a proces se značně urychlí. Konečně je všechno hotové a jíst začínáme jen o pár minut později než obvykle, trochu se mi ulevilo. Tři mnišky a Tanpa si dokonce trochu přidají, ale žádné velké emoce se neprojeví. Já bych si dala pivo, aspoň nealko, a taky kyselou okurku. Květáku zbylo hodně a brambor ještě víc, stejně tak strouhanky a vaječné směsi. Ale snad lépe, než kdyby toho bylo málo. Zítra že zbytků ještě připravím placky, nechci tady jídlem plýtvat, i když se veškeré zbytky nosí kravám. Když pak z kuchyně jako první odcházím, Tanpa mi poděkuje a říká, ať určitě ještě květák udělám. Je to milé, ale já si tím vůbec jistá nejsem... Pomýšlela jsem na palačinky, ty bych snad se zdejšími vybavením zvládla. A taky na rajčatový salát, ale nikde jsem tu neviděla ocet a s citronem by to asi nebylo ono. Jinak už mě nic nenapadá, marně přemýšlím, co tu prakticky bez koření a s minimem náčiní připravit. Druhý den u snídaně holky

večeři přeci jen chválí a navíc s chutí baští placky připravené ze včerejších zbytků. Tak to snad přeci jen nebyla marná snaha. Já jsem nesmírně vděčná hlavně těm, co pomohly s úklidem.

71)

When the party is over, you've got nowhere to go.

(Morcheeba, Fragments of Freedom)

72)

Žabička, Thinly a tonglen

Čím dál častěji mi připadá, že dvě studentky z menší skupiny jsou tu proto, abych na nich mohla bezprostředně praktikovat tonglen. Tenzin Dolma, drobounká, brýlatá a s chodidly neustále rozevřenýma do V, které jsem jen tak pro sebe dala přezdívku Žabička, protože mi jí prostě připomíná, je rozpustilá, občas roztomilá a na hodinách angličtiny se chvílemi snaží a průběžně má potíž s udržením pozornosti. A taky je trochu na štíru s hygienou, nejspíš i po vykonání malé i velké potřeby. Robustnější Thinly dává při hodinách pozor mnohem méně a prakticky nerozumí ničemu, co po ní chci. Vše vysvětluje a překládá třetí studentka ve skupině, Tenzin Zangmo. Bohužel má v době výuky "velkých" sester hodinu tibetštiny, tak chodí na angličtinu s Tenzin Dolmou a Thinly. Moc nového se nenaučí, ale aspoň může poslouchat, mluvit a občas se na něco zeptá. A vypadá to, že jí pomoc a vysvětlování slabším spolužačkám hodně baví. Hodiny jsou pro mne už tak náročné, bez asistentky bych byla ztracená. Thinly, která zkraje prakticky nemluvila, už se mnohem častěji směje, v klášteře si rychle zvykla. Někdy se i při mých hodinách směje hodně nahlas a tak, že se svalí na zem. Mě si z nějakého důvodu oblíbila. Po večeři na mě čeká před kuchyní a společně pak ruku v ruce jdeme přes prostranství před klášterem ke vchodu vedoucímu do pokojů. Taky mi během těchto procházek bere z ruky a nosí termosku s horkou vodou, asi abych se nenadřela. Během ranních púdž s jednou nebo druhou praktikujeme uprostřed malé motlitebničky poklony a mě tak napadlo představit si, že bych si s nimi měla vyměnit život, vzít na sebe jejich utrpení (ač snad ve své nevědomosti nemají pocit, že by permanentně trpěly), a dát jim život svůj. Tenhle tonglen byl hodně silný zážitek, nesrovnatelný s jakýmkoli jiným.

73)

S hlavou v oblacích

Jedno pondělní ráno mi po snídani Tanpa oznamuje, že bychom se dnes mohli vydat na výlet. Pokud mu nezavolá kamarád a nebude potřebovat pomoc, vyrazíme do kláštera Kee a k vesničce Kibber. Telefonát se nekoná a tak nabereme čtyři mnišky (více se do auta na delší vzdálenost naskládat nedá) a jedeme. Cesta je podobným směrem jako jsme jeli do kláštera Komik, jen o jeden horský hřeben vedle. Zkraje je silnice ještě asfaltová, zhruba v poslední třetině už jen prašná. A možná právě proto je zážitek silnější, intenzivnější. Zatím jsem nedokázala přijít na to, co mě stále na těch obrovských masivech, hromadách kamení a jemného písku tolik přitahuje. Místy to tady vypadá, jako kdyby si obři chystali materiál na stavbu... A přece, když pak v údolí spatřím svěží, šťavnaté obdélníky a čtverce polí, srdce mi zaplesá. Možná proto, že zelená barva mi tolik připomíná Čechy. A tady skutečně znamená život, ve

svazích hor lze snadno poznat, kudy vedou prameny nebo vybudované kanály. Každá kapka vody je tu vzácná nejen pro lidi, ale i pro rostliny a zvířata. Podél pramenů je zeleněji, živěji, veseleji. Jen o kus dál už je zase jakoby nekonečná pustina, kde se daří jen nejodolnějším bodlákům. My se tentokrát nedostáváme tak vysoko, jako je Komik, přesto jsou výhledy jako ze sna a mraky na dosah. Znovu, tentokrát z jiné strany, vidím Shilla Peak a během cesty pár malebných a také dost těžko dostupných vesniček. Nahoře na hřebeni zastavujeme, vybalíme džus a sušenky a uspořádáme menší piknik, pak se vydáváme na cestu zpátky. Stavíme se ve zhruba tisíc let starém klášteře Kee, omrkáme tři různé staré motliblebny a nepohrdneme nabídkou na oběd. Rýže a luštěninový dál, jak jinak. Nakonec mi tohle jídlo asi bude v Čechách chybět. Doma v našem klášteře hned do tabletu stahuju fotky a znovu se kochám. Znovu a znovu se nemůžu vynadívat a když mám vybrat jednu fotku, kterou chci přátelům poslat mailem, výběr je opravdu těžký.

Jen o dva dny později slaví osmdesáté první narozeniny Jeho Svatost 14. Dalajláma a v Kaze se na jeho počest koná velká oslava. Jedeme se podívat také, podobnou událost si nemůžeme nechat ujít. Já si při téhle příležitosti prvně oblékám nové šaty, tradiční. Jsou tyrkysově zelené s drobným okrovým potiskem, v délce zhruba ke kolenům a s dlouhými rozparky po stranách. Místní ženy pod šaty nosí buď široké "turecké" kalhoty nebo legíny, u mě je to jasné - turecké kalhoty nemám. Jednoduchý je i výběr bot, pohorky to nebudou. Ale protože je poměrně chladno, dopouštím se tolik kritizovaného stylistického hříchu - do sandálů si беру ponožky. No co, Jeho Svatost by určitě nechtěl, abych na jeho oslavě nastydla. Módní policii jsem tu zatím nikde neviděla a na facebook to snad taky nikdo nedá. Nakonec ponožky stejně po celé hodině sundávám a strkám do batůžku, protože se udělalo teplo. S mniškami nejdřív pozdravíme "kolegy" mnichy v klášteře, kde se hlavní část oslavy koná a pak se vydáváme s průvodem po Kaze. Jako první jdou čtyři mniši s dlouhými troubami, pak na nosítkách Jeho Svatost, tedy jen ve fotografickém zastoupení, a vedle nosítek mnich držící tradiční slunečník, to aby Jeho Svatost zůstávala hezky ve stínu. Štrůdl projde Kazou a vrací se zpět. V průvodu jde odhadem tak stovka lidí, většina mnichů či mnišek. V uličkách Kazy nás, tedy spíš asi Dalajlámu, lidé zdraví a přejí hodně štěstí. Čiší z nich úcta, respekt a pokora...

Na prostranstvím před klášterem se bude konat podobný program jako na oslavě Buddhových narozenin, tedy tradiční zpěvy a tance, v nádherně zdobených krojích. Zahájení programu je motlitbou, kterou láma hlubokým hlasem recituje do mikrofonu a během které se mezi diváky rozdává sladká rýže s rozinkami a ořechy. Na zemi tentokrát sedí naprostá většina obecenstva, stejně jako tři nebo čtyři muzikanti, kteří některé účinkující doprovází. Diváků je hodně, sedíme na sobě namačkaní jako kuličky hrášku v přežralém lusku a mě po víc jak dvou hodinách dřevění celá spodní polovina těla, ale lidé přede mnou, za mnou a po obou stranách, ani nohy nejde natáhnout. Možná to nakonec vyhráli ti, kteří přišli později a protože by vsedě už neviděli, raději stojí. Nejlepší výhledy mají mniši sedící o pár metrů výš, na schodech vedoucích do chrámu. Podívaná i tentokrát stojí za to. Kromě dospělých vystupuje i mládež a skupiny dětí ve věku snad kolem čtyř či pěti let. Jeden soubor má připravený diskotanec a tahle "vsvuka" se u všech setkává s velkým ohlasem, bavíme se výborně. A zřejmě pro ještě větší zpestření projde mezi účinkujícími pes nebo proběhne jedno nebo více dalších dětí. Po programu jdeme na oběd, i tady se jídlo rozdává zadarmo. Na papírový talíř rýže, trochu zeleniny a luštěninové omáčky. Bez lžice. Takže si vyzkouším i místní způsob konzumace. Nakonec mi to celkem jde, talíř vyhazuju prázdný, dokonce aniž

bych se pokecala. Porce ale nebyly nijak zásadní, tak se jdeme ještě do města dojíst. Do malé restaurace, tedy spíše bistra. Dáváme si trochu vývarové polévky a nudle s masem a zeleninou. Maso jsem měla i při předchozím obědě s mniškami v jiné restauraci, asi měsíc zpátky, a v klášteře ho během mého pobytu vařili už také dvakrát. Jednou když ho jedna z mnišek dostala darem od své rodiny, podruhé ho přivezli dělníci, kteří na dva dny přijeli pomoci s prací na klášteře. V obou případech holky připravily cosi jako guláš, nebylo to špatné. Pořád bych se bez masa obešla, ale pokud mi jej někdo nabídne, neodmítám. A v bistru netrhám partu, aby s námi kuchařka neměla tolik práce. Projdeme se po Kaze několikrát tam a zpátky, párkrát průběžně nakoukneme do nádvoří místní střední školy, kde se koná další část programu, a vracíme se do mužského kláštera. V pokoji jednoho z mnichů si dáme čaj a vracíme se domů. Jsem ráda, to nicnedělání mě nějak zmožlo.

74)

Pokaždé, když mi nefunguje internet, nejde elektřina nebo obojí, vzpomenu si na momenty, kdy tady neteče voda. Té z hor je opravdu málo a lidé z osady pod klášterem na ni mají větší nárok, usadili se tu dříve. Takže pokud neteče, my můžeme teoreticky využívat vodu podzemní, přivedenou pumpou. Ale tlak je nízký a ani téhle vody není moc. Tanpa říkal, že mají souhlas s přivedením vody z druhé strany horského hřebene nad klášterem, teď už zbývá maličkost. Sehnat peníze. Některé situace jsou tu stejné jako u nás, ovšem dosah je nesrovnatelný. A můj internet nebo elektrický proud jsou k smíchu.

Dostali jsme dech proto, abychom si mohli uvědomit, jak je vše pomíjivé? Že žádný okamžik není stejný a nic nelze vrátit?

75)

A jsem v půlce. Po pár prvních týdnech mnišky plynule přešly z oslovení "nun" na "ma'am", tedy madam. Prý jako vyjádření respektu, takhle se tady říká ženám učitelkám, ale já si jako madam rozhodně nepřipadám. Téměř denně se je snažím přesvědčovat, ať mi raději říkají jménem, buď mým, nebo tibetským, které mi, sic na mou žádost, daly samy. Poté, co jsem na jejich žádost pojmenovala kocoura. Moc se mi je přesvědčit nedaří, trochu mi to připadá jako hra. Jsou mnohem "normálnější", než jsem čekala, prostě banda mladých holek. Neustále se o něčem dohadují (o čem, to si můžu jen domýšlet), pusou prakticky nezavřou. I během púdž se pošťuchují, házejí po sobě zrníčka rýže nebo ječmene, které se v motlitébně porůznu rozsypají coby obětiny a v pauzách mezi recitováním jednotlivých manter a motlíteb zase něco řeší. Na delší, tedy dopolední nebo celodenní púdži se připravují obětiny z tsampy, těsta z ječné mouky, cukru, másla a vody, které se tady jinak i normálně jí. Trochu mi připomíná naše těsto na vánoční cukroví, je dobré, ale nedá se toho sníst moc. Obětiny z tsampy se po púdžích odnáší ven, kde si je najdou místní zvířata. Psi, krávy, oslíci, myši. Po jedné takové púdži se s holkama domlouvám, že půjdu obětiny odnést s nimi. Běžně se střídají po dvou, tohle odpoledne nás nakonec vyráží několik. Jdeme roztrhané v malých partičkách, ale obětiny nevidím u nikoho. Zhruba po půl hodině cesty se dozvídám, že jsme prostě vyrazily na procházku, tsampu holky zapoměly a odnesou ji zítra. Na rozdíl od některých, které vyrazily jen v gumových pantoflích, mám pořádné boty, ale přesto se bojím šplhat po sypkých srázích a raději volím bezpečnější trasy. Pár metrů pode mnou asfaltová silnice, to by nemuselo dopadnout dobře. O kus dál je sráz hluboký několik desítek metrů a holky i v pantoflích po

něm šplhají jako kamzíci, já radši opět volím pěšinku. Fyzických pádů, interiérových i exteriérových, z různých výšek i terénů už mám ve sbírce bohužel dost a o další nestojím. Stačí, že jsem si tu před pár dny rozbila o nízký vchod do koupelny hlavu a v sic úspěšné, ale zároveň hloupé snaze rozlousknout zuby skořáčku mandle si nejspíš vylomila kus plomby. Holky ze mě asi mají trochu legraci, ač to nedávají moc najevo, a průběžně se mě snaží přesvědčovat, že cesta je "bezpečná". Druhý den se mě Tanpa, který s námi nebyl a kterému to nějaká dobračka vyslepičila, dokonce ptá, jak to, že jsem se bála, a taky se trochu culí. Tak se snažím vysvětlit, že o návštěvu lékaře nestojím. Nejen z finančních důvodů, ač mám pojištění snad dostatečné. Teď máme namířeno k jeskyni, ke které se váže zajímavý příběh. Žila, meditovala tu osamělá mniška. A otěhotněla. A některý z bohů (už nevím, jaký) se nad ní po narození dítěte smiloval a rukou nadzvedl strop jeskyně, protože byl příliš nízko, dva lidé by se tam těžko vešli. Jeskyně je asi hodně oblíbené meditační místo, je tu matrace, soudek s vodou, pár kousků nádobí. Taky několik fotek Dalajlámy a dalších vyšších představitelů buddhismu a velký kus nejspíš magnetitu, celý obalený drobnými mincemi. A ve stropě mi holky ukazují tři hluboké dólíky, po třech prstech, jak posvátná ruka strop nadzvedla. Při zpáteční cestě nakoukneme do internátní školičky, patřící k vedlejší vesnici. Dva zhruba padesátiletí učitelé nás pohostí vodou a čajem, jeden z nich se se mnou dokonce pobaví anglicky. Ve škole je zhruba stovka dětí věku do prvního stupně, domů se dostávají na víkend. V jedné budově jsou třídy, kuchyně i pokojíčky s trpasličími postýlkami, taky lehce smradlavá komůrka neboli wc. Celé zakryté střechem z průhledného vlnitého laminátu. Škola je postavená nově, mě přesto připadá, že jsem se ocitla na začátku minulého století, všechno mi tu připomíná fotky z dětství mých prarodičů. Zase jeden ze zážitků, které se mi vryly do paměti.

Taky jsem musela přetáhnout fotky na flashku, paměť tabletu byla plná. Ale pořád je co fotit, tak doufám, že budu mít dost kapacity a nebude potřeba další paměťky kupovat. Je to zvláštní pocit, nevydělávat a jen utrácet, koukat se, jak zdroje mizí. I když se jedná o dost nepatrné částky, počítám pečlivě. Nakonec, po kontrole zůstatku a předpokládaných nákladů, se rozhoduju pro koupi zpívající misky. Původně jsem si ji chtěla koupit až před odjezdem domů, ale vypadá to, že bych s financemi mohla vyjít. S trochou opatrnosti by mi rozpočet mohl vyjít i na výlet do Dharamshaly, pozdravit Jeho Svatost Dalajlámu. S cestou do Nepálu jsem se rozloučila, to už je moc velká položka. Na zázraky věřím, ale zadarmo se tam asi nedostanu.

76)

Při jedné hodině angličtiny je Thinly smutná, zamklá. Tenzin Zangmo se ptá, co jí je. Gela (tibetsky učitel, tedy kolega Tanpa), jen pokrčí rameny Thinly. Tenzin pochopí a mě situaci vysvětlí. Když jí něco nejde, Tanpa ji bije ukazovátkem. Od Tenzin se dozvídám, že fyzické tresty tu jsou tak nějak normální. Ještě než se stala mniškou, chodila do školy v Kaze. Měli tam učitelku. Mladou, hezkou, velmi upravenou. A děti bila, někdy tak, že jim tekla krev. A děti kolikrát ani nevěděly proč a nepomohlo, ani když se svěřily rodičům. Druhý den ráno Thinly na púdže spatřím bez vrchní části hábitu jen v triku bez rukávů. Obě nadloktí má poseté ošklivými modřinami. Nechce se mi věřit, že mnich v buddhistickém klášteře a vystudovaný učitel své svěřence takhle trestá a nejradši bych si s ním o tom promluvila, ale Tenzin mne moc prosila, ať Tanpovi neříkám, že se mi svěřily, a já jí to slíbila. Taky netuším, jak by Tanpa reagoval. Zatím tu tedy pro něj mám metta sutta, ale tím to rozhodně nekončí. Nejspíš se to dozví Pema a pak je tu ještě naděje v podobě dalšího učitele nebo učitelky, který/á by měl/a k nám do kláštera

nastoupit během srpna. Plány zatím ale raději dělat nebudu. Modřiny vidí i velké mnišky, všechny. Při púdzě a o chvíli později i během snídaně, nikdo nic neříká a já tu nebudu dělat vlny. Zatím.

77)

Dnes jsem se při cestě do Kazy svezla na korbě malého nákladáčku, kabina byla plná. Krásná cesta, opět připomínka dětství, kdy nás děda vozil ve valníku za traktorem. V Kaze jsem se nachomítla k velké púdzě v mužském klášteře. Hluboké tóny hlasů byly slyšet až do ulice, tak jsem neváhala a šla se podívat. Obrovská vrata kláštera byla otevřená, může se chodit dovnitř i ven kdykoli během obřadu, ale já, nevím proč, zůstala sedět před vchodem. Na mramorové podlaze, opřená o sloup. Kolem procházející mnich mne posílal dovnitř, stejně jako o chvíli později jeden z mladších, který mi dokonce přinesl kelímek s čajem. Slaným, stejným jako jsem snídávala v Manali. Mě se líbilo venku, poslouchat mantry, nechávat se ovívat větrem a pozorovat vrabčáka poskakujícího na prahu chrámu. Někdy mám pocit, že už jsem všechno jednou zažívala, že znám tóny i texty. Jen jsem asi nedávala dost pozor, tak teď mám šanci si to zopakovat. Odpověď na častou otázku, jestli jsem v Indii poprvé, bych nejspíš měla doplnit o spojení "v tomto životě" *ano*. Myslím, že splněné sny ve skutečnosti nejsou splněnými sny. Jsou realitou, kterou jsme mohli předem zahlédnout. Mnichy a mnišky si domů nejspíš nepovezu, abych je každé ráno mohla poslouchat, tak jsem si alespoň opravdu koupila zpívající misku. Byla za zlomek ceny, za kterou se prodává v Čechách, a já na ní ještě dostala slevu. Taky jsem si v Kaze dala za deset rupií zmrzlinu. Byla dost průměrná, ale aspoň jsem podpořila místní ekonomiku. Po návratu domů jsem zapřemýšlela, co dělat. Čteního je dost, můžu kreslit (rozděláno mám několik obrázků, které průběžně vybarvuju), můžu se jít projít, i když chůze do kopce mi stále moc nejde. Po rovině se pohybuju průměrně, někdy i rychle, ale při vyšší zátěži se projeví jak netrénovanost, tak řidší vzduch... Cvičit jógu budu později, po obědě by to nebyl dobrý nápad. Výuku mám připravenou na pár dní dopředu. Začínám mít pocit, že tady vedu příliš pasivní život, chybí mi fyzická práce i intenzivnější mentální aktivita. Pokojíček mám uklizený během čtvrt hodiny, občas aspoň umyju koupelnu. Nádobí by mě tady asi umývat nenechali, a nejspíš by si mysleli, že jsem se pomátla. Jiná práce, snad ještě kromě praní vlastního prádla v kýblu, tu není. Příští týden máme jako téma výuky běžný život v klášteře, možná bych se mohla zapojit do vaření. Jen tu teď máme skupinu dekoratérů, kteří štuky a barvami zdobí novou velkou modlitebnu, a s nimi i kuchaře na výpomoc, aby toho vaření nebylo na mnišky moc, tedy spíše aby kvůli službám v kuchyni nepřicházely o výuku. Trochu mám obavu, abych se jim při vaření spíš nepletla a dotazy, jak se připravuje to či ono, nezdržovala.

78)

Časoprostor mezi psem a vlkem

Nějakým způsobem jsem se ocitla v druhé polovině pobytu. Kdyby se mě ještě před měsícem někdo zeptal, co bylo nebo je na pobytu v Indii nejlepší, odpověď by byla stejná. Rozhodnutí se na cestu vydat. Na otázku, co bylo nejhorší, bych bývala řekla, že myšlenky na návrat. To už pominulo, domů se začínám těšit, i když vím, že budu muset uklízet, co jsem si nadrobila. Není to o pocitu, že by mi cokoli chybělo, už ani nevím kdy mi bylo naposledy smutno a život je tu do velké míry pohodlný. Trochu si připadám jako na prázdninách u babičky. Doma a přeci ne doma, s minimem povinností a maximálním servisem. Někdy

se těším na úplně obyčejné věci, jako je stůl se židlí, protože vsedě na matraci u sotva třiceticentimetrového stolku se moc pracovat nedá. Své nohy skládám všelijak pod sebe, kolem sebe nebo je natahaju pod stůl a pak je mám otláčené od hranolu, který spojuje nohy od stolu. Možná se těším na to, až zase začnu chodit plavat, budu denně používat deodorant, vyperu si prádlo v pračce, trochu se těším i na některá jídla, na čerstvou zeleninu a ovoce. Na rodinu a přátele myslím každé ráno při půdže, jsem s nimi a snad i oni se mnou. O těšení to celé ale moc není, nechci se myšlenkami na budoucnost okrádat o bytí v přítomnosti. Tady mám jedinečnou příležitost ke studiu, ke cvičení fyzickým i psychickým. Tolik jsem se toho chtěla dozvědět o místním životě a o místních lidech, o třeba o tom, proč se děti a mladí lidé stávají mnichy a mniškami. Odpovědi na většinu otázek se dozvídám tak nějak mimoděk, spíš průběžně než cíleně. A do toho se dost dozvídám i sama o sobě. Každý den si při různých příležitostech uvědomuju, že bych v klášteře natrvalo žít nechtěla a zároveň čím dál tím víc vidím, kolik toho my na západě děláme proto, abychom byli nešťastní. Jednou jsme tencí, tlustí, malí nebo vysocí, bledí či snědí, s vlasy dlouhými, kudrnatými, rozčuchanými nebo žádnými, a nelíbí se nám to. Jednou nemáme co dělat a nudíme se, pak toho máme moc a zase si stěžujeme, že nemáme čas na nic ostatní. Občas proto, že místo jedné skutečné věci řešíme tisíce představ a domněnek. Stále a pořád dokola chceme přesný opak toho, co máme. Neustále bojujeme sami se sebou, když chceme zhubnout, přestat kouřit, začít cvičit nebo nedej Bože, začít myslet "pozitivně". Máme strach, aby nám nebyla zima nebo horko, fyzickou práci považujeme za dřinu nebo jí dokonce pohrdáme a pak si huntujeme těla ve fitku. Bojíme se toho, co si o nás myslí ostatní, přitom ostatní se zase bojí toho, co si o nich myslíme my. Někteří z nás by tak rádi něčemu nebo někomu věřili, ale zapomínáme přemýšlet o tom, co vidíme a slyšíme, nebo jsme dokonce líní si vše přebrat a zvážit a tak buď věříme slepě nebo vůbec. Sami si stavíme hranice mezi vnější a vnitřní svobodou. Proč, proč, proč. Co je to za soutěž, kdo je vítěz a kdo poražený? Ke komu jinému bychom měli být upřímní, když ne sami k sobě? I mnišky v klášteře mají svá trápení, občas slyším, že se jim stýská po rodině, ač jsou dospělé. Chodí na kontroly k lékaři, některé průběžně berou léky a všechny jsou šťastné, když se dostanou do Kazy na "nákupy". Jednou měsíčně, tak jim to povoluje zdejší řád. Jsou to pořád bytosti ze stejného světa, jen s trochu jiným životem a jiným pohledem na něj. Já sama občas nedokážu rozklíčovat, v jaké situaci a v jakých souvislostech se ocitám a co jsem zač. Mniška nemniška, učitelka, která se tady sama spoustu věcí učí. Sestra nebo velký bratr, který beztak nejčastěji sleduje a hlavně neustále hodnotí sám sebe. Že bych chtěla shodit pár kil znamená odmítat místní pohostinnost a občas nedojíst oběd nebo nejít na večeři, což není žádná tragédie - zbylé jídlo se dává krávám a rozhodně nejsem jediná, kdo trochu jídla nechá. Po obědě vyběhnout na procházku je fajn, nedat si odpoledne k čaji svačinu se učím pomaleji, ale jde to. Žaludek a mysl se prostě musí naučit spolupracovat, jinak to nejde. Jídla je kolem pořád dost a pokaždé mi chtějí přidávat. Při snídani, při obědě, při večeři a mezitím při dopoledním i odpoledním čaji. Žádné strádání, jak by se mohlo předpokládat. I když se může zdát, že redukční dieta bude mít v klášteře jiný rozměr, je to zase jen o vůli, o ničem jiném. Taky se přede mnou stále objevují sušenky a další sladkosti. Při svačinách, při návštěvách rodin mnišek nebo při větších půdžách, kdy se část obětín rozdělí a odnese do nedaleké vesnice a část si rozdělíme mezi sebe. Kromě obětního těsta tsampy, pro půdži doplněné o oříšky a rozinky, jsou to velmi často právě sladkosti. Takže balíčky sušenek schovávám pro případné návštěvy a na horší časy, kromě toho na ně zdaleka nemám pomýšlení tak často. Mnohem lepší mi přijde třeba čerstvý hrášek, který tu mlsáme už několik dní, a po čase tak mám čerstvou, syrovou zeleninu. A kdybych přeci jen měla během dne na něco chuť, je to jednoduché. Je tu Ramesh, náš nový kuchař a

strážce kuchyně. Drobný a hubený jako většina Indů, s čokoládovou kůží, vlasy jako uhel a klidnýma, spokojenýma očima. Před pár týdny tady spolu s ostatními dělníky tvrdě makal na stavbě. Pak se nějakým způsobem dozvěděl, že Tanpa pro klášter hledá kuchaře, a přihlásil se, má zkušenosti s vařením v hotelu. Prostě bere práci, jaká se naskytne, a tak *existuje*. Jelikož pro něj v klášteře není volný pokoj, přespává v garáži. A protože je kuchyně mnohem útulnější, logicky tu tráví čas i pokud nemá zrovna co na práci. Takže si odpouštím někdy dopolední, někdy odpolední výlety tu do lednice pro zeleninu, jindy pro timok od včerejší večeře nebo i za rozpustnou kávou, kterou jsem objevila v jednom z regálů. I když mě Ramesh nejspíš v místní mini hierarchii považuje za výrazně nadřazenější než je on sám, mě je stydno do kuchyně chodit. Každé jídlo má svou danou dobu, porce jsou velké dost a z jakého důvodu bych měla chtít a mít něco navíc? Samozřejmě se můžu zaměstnat důležitějšími věcmi, než šmejdít po kuchyni. Času nakonec není tolik, jak bych si přála, a neklid se opět vytratil. Taky mi přijde, že návštěvy kuchyně byly spíš ukojení tužeb, touhy po svobodě a troše nezávislosti, nebyla jsem zvyklá, aby mi někdo denně připravoval a servíroval všechna jídla. Do vaření se nakonec zatím nezapojuju, Ramesh neumí anglicky a jen koukat by mě nebavilo. Kromě toho, v klášteře průběžně pracuje několik dekoratérů, kteří se tu i stravují a mnišky sestavily týdenní menu z těch nejjednodušších jídel, aby při momentálním větším počtu strážníků měly snadnější plánování nákupů. Ke snídani na střídačku dvakrát týdně rizoto, dvakrát polévka thukpa, pak ječná kaše, chapati s máslem a smažené placky kura s cizrnou. K obědu rýže s dále, sic každý den z jiné luštěniny, k večeři dušená zelenina s moučnou přílohou, na střídačku timok nebo čapati. Při vši skromnosti, tohle všechno bych zvládla připravit i bez názorné ukázky a kromě toho to už buď stejně znám nebo to doma vařit nebudu.

79)

Kuba, Nunu a Estefan, mistr kolumbijský

Z Kazy je na náš klášter moc hezký pohled a občas tak přiláká různé návštěvníky. Turisty z Indie i jiných koutů světa. Někdo se jen projde kolem Buddhy, někdo s námi posedí u čaje nebo na púdže, pokud se právě koná, většina si nás fotí. Někdo občas i nabídne pomoc, ptá se mnišek, jestli něco nepotřebují. Holky se stydí a pomoc vždycky odmítnou, taky asi honem nevědí, jak by měly zareagovat. Jsou skromné, co potřebují, to většinou mají. Nicméně mě to nedá a jednu mladou Indku prosím, jestli by nám nemohla poslat pár fix na tabuli. Po klasické černé s křídami tady máme novou bílou a s ní Tanpa sehnal jen dva markery, které už dosluhují. A v Kaze prakticky nejsou k sehnání, museli bychom poprosit někoho, až bude mít cestu do Manali, aby je přivezl. Při výuce bez učebnice je jakákoli tabule nepostradatelnou pomůckou. Pooja, naše nová kamarádka ujišťuje, že fixy zařídí, je to pro ní maličkost. Nakonec nám po pár týdnech přijdou krabičky dvě. Jednu Pooja poslala hned z Manali, přes které se vracela domů do Dillí. Pár dní po zaslání volala jedné z mnišek, ale balíček se někde zatoulal, tak z Dillí poslala ještě jeden. Měsíc po její návštěvě, jen pár dní po sobě, přišly balíčky oba. Píšu jí vděčný mail, Pooja brzy odpovídá a vypadá to, že bychom mohly po nějaký čas zůstat v kontaktu. Jindy se u nás zastaví starší bratr jedné z mnišek a v autě s ním sympatický mladý muž. Vozičkář. Chtěl by u nás na pár dní zůstat a meditoval. Bohužel pro něj opravdu nemáme místo a tak jej musíme s těžkým srdcem odmítnout. Tanpa mu nabízí i možnost zůstat venku ve stanu, je stále teplo a jídlo by dostal, ale to by pro něj nejspíš bylo komplikované, tak odjíždí. Doporučuju mu zeptat se v klášteře v Kaze, jestli by mu nepomohli, i když jsou tam téměř všude schody a ani tam by situace nebyla ideální. Pak mi jednou odpoledne Tanpa oznamuje,

Naslouchat tichu

že v Kaze potkal lidi z Čech a že bysme se za nimi mohli ještě večer podívat. Druhý den odjíždějí do Demulu, kde budou v soukromé škole podporované Sapan Foundation učit děti angličtinu. Je s nimi domluvený, že se sejdem u chrámu v Kaze. Tam je nenajdeme, tak se jedeme podívat do penzionu, kde jsou ubytovaní. Ani tam je neseženeme, tak ještě projedeme hlavní ulici Kazy, vrátíme se ke klášteru, do penzionu, stále nikde nikdo. Na recepci penzionu aspoň nechávám napsaný vzkaz, že se snad uvidíme druhý den, než odjedou do Demulu - kam je má vézt Tanpa - nebo ať se určitě u nás v klášteře zastaví, až se budou z Demulu vracet. Z Tanpa vyprávění nejsem moudrá, o kolik lidí vlastně jde, jestli jsou to ženy nebo muži a vypadá to, že ne všichni jsou Češi, ale to je celkem jedno. Druhý den mi jedna z mnišek do pokoje přináší klášterní mobil, na druhé straně drátu je Čech Kuba. Na delší povídání nemá moc času, tak se jen domlouváme, že po dvou nebo třech týdnech v Demulu určitě přijede. Není si jistý, jak dlouho tam budou chtít zůstat a jak to všechno půjde. Přijíždí po třech týdnech a s ním jeho španělská přítelkyně Nuria, které tady pro zjednodušení říkají Nunu. Potkali se v Anglii, při práci v hotelu a teď cestují. V Indii už toho projeli hodně, pak mají namířeno do Nepálu a do jižní Asie. Po pár týdnech si můžu úplně obvykle s někým popovídat, strávíme společně celý večer. Vyměňujeme si zkušenosti s výukou, jídlem, s ubytováním, s hygienou. Kuba a Nunu vypráví i o pobytu v Demulu a o tom, jak měli děti učit základní hygienické návyky, jak byli domluveni s Pemou. A že to vzdali, protože tří- až šestileté děti neměly ponětí, o čem je řeč, nebyl způsob, jak jim to vysvětlit a kromě toho, doma se stejně potřeby konají po místním způsobu. Bez toaletního papíru, maximálně, a to jen občas, s trochou vody. Škola je v pronajatém domku s malým oknem, bez jakéhokoli vybavení a jako wc slouží díra za domem. Kuba s Nunu zůstávají bydlet u rodiny Pemova bratra a i to je pro zážitek, zapojit se do běžného života himalájských vesničanů. U nás v klášteře pobudou pár dní, konkrétní plány nemají. Druhý den nás mniška Tenzin Zangmo zve na návštěvu do domu jejích rodičů, je to pár minut chůze. Po obědě se tam vydáváme, posedíme u čaje a sušenek a pořád povídáme. Tenzinini rodiče doma nejsou, jen babička, kterou pozdravíme. Tenzin chvílemi kouká na televizi, povídá si s Thinly, která se k nám připojila, nebo různě probíhá po domě. S Kubou se bavíme o cestování po Indii a o hledání Mistra. I já měla představu, že tady potkám *někoho*. Staršího, učeného mistra, který mi třeba ukáže cestu nebo se mi vysměje. Kuba s Nunu projeli velkou část Indie, byli ve Varanásí a na spoustě dalších míst, kam lidé za mistry jezdí, a pár zajímavých lidí potkali. Ale pořád to prý stále není ono. Já v plánu vzhledem k rozpočtu moc cest nemám, což Kuba po delších pracovních pobytech v západní Evropě moc nechápe, cestování po Indii je přeci tak levné. No jo, je rozpočet a rozpočet. A taky mi stále připadá hezčí dívat se tam, kde právě jsem, než být turistou. Zvedáme se a vydáváme zpátky, po cestě nám Tenzin Zangmo ještě ukáže prázdný dům, kde dříve pobývala babička. Připadá nám to trochu jako minihrad z doby gotiky - úzké kamenné schody, temné místnůstky s hliněnými podlahami a ve stropěch díry pro kouřovod. Pak jim vyprávím o mladíkovi, který chtěl u nás v klášteře meditovat a Tenzin hlásí, že onen dotyčný nakonec zůstal v domě jejího strýce kousek odsud. Všichni ho chceme vidět, ale další Tenzinina příbuzná si není moc jistá, jestli jej můžeme navštívit a vyrušit ho. Nakonec se rozhodneme, že to zkusíme. Dům je jen o pár metrů dál a Tenzin Zangmo vchází jako první, po ní já a ostatní. Na podlaze prosluněné verandy sedí na matraci s pár dekami mladý muž a když nás spatří, široce a upřímně se usměje a zve nás dál. Je rád, že jsme přišli, nijak ho nerušíme a později se ukáže, že i on o mě se chtěl víc dozvědět, bílou tvář v klášteře nečekal. Zkraje se bavíme o všem možném, po krátké chvíli se debata stočí do filozofických rovin. Kuba se hodně ptá a Estefan klidně a rozvážně odpovídá, i když onen široký úsměv za celou dobu nezmizí. Když jsem Estefana viděla prvně u nás v klášteře, měla jsem jej za Indu. Tmavá tvář, velké černé oči a dlouhé černé vlasy

stažené do jednoduchého culíku. Teď se dozvídám, že je z Kolumbie a v Indii je už téměř rok, cestuje a medituje. Pozval jej sem Svámí, se kterým se potkal doma v Kolumbii, kam Svámí jezdí každoročně. Ačkoli prý doma už nějaký čas praktikoval meditace, různé formy jógy a zajímal se o východní filozofie, o cestě do Indie i vzhledem ke svému hendikepu nikdy nepomýšlel. Svámí mu později z Indie zavolal a pozval ho sem na piknik, tak se sbalil a vyrazil. Pobýval v ašrámech, přemýšlel o ústraní v jeskyni i o pobytu v klášteře, ale nechce utíkat před životem. Před sebou má cestu do Japonska, kde chce vyhledat autora své oblíbené knihy, dál nic dalšího neplánuje. Vypráví nám o svých meditačních zkušenostech, o lidech, které během cest potkal - třeba o Mojim, a pořád se směje. Teď má za sebou klidný týden v místě, kde prakticky neprojede ani auto, Tenzini příbuzní mu jen nosili jídlo. Chtěl odjet už včera, ale rozhodl se zůstat o dva dny déle a i on sám má naše setkání poutníků za dar. I on se vyptává nás, proč jsme v Indii, co nás k tomu vedlo a pak se krátce zmíní o pokusu o sebevraždu, po kterém je už osm let na vozíku. O práci v Kolumbii, kdy byl zaměstnaný v organizaci pro lidi s podobným osudem, jako má on sám. A kde skončil, protože po pár letech cítil, že vše dělá jen z poloviny srdce. Mě připadá, že jsem potkala mistra, nikoho tolik vyrovnaného a spokojeného jsem nikdy neviděla. Kuba má čím dál záladnější otázky, Estefan odpovídá jednoduše a stále stejně klidně. Nikdo z nás nic neví, všichni hledáme něco a nevíme co. Místo, odkud začínáme hledat, je obvykle stejné místo, kde vše později najdeme. Všichni žijeme ve stejné temnotě, čas je zvláštní pojem a mysl je stejně pomíjívá jako čas, stále je jen vědomí. Ego je náš doklad pro přebývání na téhle planetě, bez něj by ani náš rozhovor nebyl možný. Situace a stavy mají přesně takovou hodnotu, jakou jim my sami přidělíme. Vypráví o úrazu, kdy si přiskřípl ruku do garážových dveří a jen se koukal, jak má roztrženou kůži a nic necítil. Nakonec nás k mému velkému překvapení vyzývá, ať mu napíšeme mailové adresy, že nám pošle odkazy, kde jdou stáhnout jeho oblíbené knihy. Momentálně jsem bez dat, další plánuju kvůli rozpočtu koupit až za dva týdny, ale je mi celkem jedno, jestli, tedy pokud, Estefan někdy něco pošle. Jeho pohled, úsměv a klid nikdy, nikdy nezapomenu. Později večer, po návratu do kláštera, nás Tanpa ještě bere na kratičký výlet k meditační jeskyni, kde jsem byla před pár týdny s mniškami. Tentokrát jedeme autem, je to rychlejší. Jeskyně je tentokrát bohužel zamčená, tak aspoň dělám pár fotek kolem. Volné pondělí se jako obvykle vydařilo, v úterý a ve středu se Kuba s Nunu zapojí do výuky obou skupin. Pro mne i pro mnišky je to příjemná změna, zrovna probíráme kulturu a tradice. Takže se nevyhneme otázce na zvyky kolem svateb, které padají směrem ke Kubovi a Nunu, ale jim to evidentně nijak nevadí. Mnišky vypráví o tom, že ve zdejších krajích je stále běžné, že sňatky, tedy včetně toho, kdo si koho vezme, domlouvají rodiče. A že se tu ještě i dějí únosy mladých žen, tedy předem domluvené s rodiči, ale bez vědomí budoucí nevěsty. Na druhou stranu je i tady stále častější, že se do sebe prostě dva zamilují a vezmou se, ať už v místě bydliště nebo si na svatbu někam tajně odskočí. Rodině pak nezbyvá nic, než sňatek přijmout. Mě osobně z místních zvyků připadá nejzajímavější tradice jmen. Lidé tady stále vnímají původní význam a podle toho pojmenovávají své potomky nebo i zvířata. Jmen se tu používá pár, krásná a zajímavá jsou všechna. A na rozdíl od Evropanů nepoužívají příjmení, každému rodiče prostě vyberou dvě jména. Po vstupu do kláštera pak mniši a mnišky dostanou další dvě jména od některého z vrchních představitelů své buddhistické linie. Těmito jmény se pak oslovují navzájem, rodina je z úcty oslovuje mnichu či mniško. Během jedné návštěvy se i mě Pema jakoby jen tak mimochodem zeptá, jestli bych se nechtěla stát mniškou. Nechtěla, snad si to ani nedovedu představit. Možná je to na mě příliš semknutá komunita, mé ego vydávající se za individualitu by to neskouslo. Na podobný krok nemám odvalu, klášterní život mi z jistého pohledu připadá mnohem náročnější. Nedovedu si představit, že bych neměla chodit do práce,

věnovat se koníčkům, dát si, na co mám chuť, občas se jen tak někam vydat, byť třeba jen do vedlejšího města, a hlavně, být závislá na hmotné podpoře zvenčí. Tedy nevím, jak vše funguje v buddhistických klášterech v Evropě, ale zjišťovat to nejspíš nebudu. Připoutanost k představě vnější svobody je příliš silná.

80)

Léto bylo v červnu

Je konec července. Dny se pomalu začínají krátit a ve Spiti zřejmě nastalo období mraků. Pokud je zataženo po většinu dne, znamená to i chladnější vodu na mytí, zase se pomalu začínám otužovat. Červnové počasí bylo opravdu horké, sluneční paprsky byly ostré tak, že téměř pronikaly skrze tělo. Teď je výrazně příjemněji. Ráno a večer na mikinu a ponožky, během dne tak akorát na tričko s krátkým rukávem. Zimu si představovat raději nechci. V oknech jsou jednoduchá skla bez jakéhokoli těsnění. Ač je klášter nový, někde jsou skla už i popraskaná, já si své okno hned zkraje pobytu vyspravila izolepou. V učebně kus skla v okně dokonce chybí. Těsnění není ani ve dveřích, ty jsou úplně nejjednodušší, jaké jsem kdy viděla - bez kliky, jen s madlem a jednoduchou petlicí, takže všude neustále profukuje. Hliněné podlahy jsou studené, na nich jen obyčejný zátěžový koberec. V mém pokoji vínově červený, v barvě mnišského roucha a mé jógové podložky. Topení tu není, loňskou zimu měly mnišky v pokojích malá kamna na dřevo. Letos nejspíš opět odjedou někam jižněji, bylo to tady hodně náročné. O hygieně v zimě, vzhledem k situaci s teplou vodou a vodou vůbec snad raději ani nechci přemýšlet. V srpnu je tady prý počasí ještě o něco chladnější a já pomalu začínám přemýšlet, kdy se vydám na zpáteční cestu. Teoreticky plánuju dvě varianty - buď pobýt poslední týdny před odjezdem domů v Manali a znovu učit Wangchuka a mladé mnichy a pak se na pár dní zastavit v Dharamshale, odtud pak do Dillí. Nebo se pokusit najít si v Dharamshale práci a pobýt tam déle, což bych raději. Zatím nevím, jestli mi v tomhle pomůže Pema nebo jestli to půjde jiným způsobem. Ze Spiti bych se chtěla vydat, než tady bude velká zima, na druhou stranu do Manali se mi zas tolik nechce, hlavně kvůli komfortu - koupelně, velikosti pokoje, klidu kolem. A smradu ze skládky obklopujícím tamější klášter, co dodat. Ve Spiti jsem si zamilovala absolutní ticho a v noci nekonečnou tmou, po obojím se mi bude stýskat. I když často poslouchám hudbu a od Kuby jsem si zkopírovala pár filmů a písniček, klidu si nesmírně vážím. Pořád mě baví chodit sama na procházky do hor, nechávat se objímat větrem a znovu a znovu upírat pohled na štítý hor. Nakonec si užívám i "stav" offline, bez internetu. Je příjemné nemuset kontrolovat, jestli mi náhodou někdo nepíše, i když zpráv z Čech je stále méně a méně a když už se dříve nějaká zpráva objevila, sama jsem byla občas překvapená, kdo a proč mi asi tak píše. Kromě toho připojení fungovalo spíše v noci než během dne a pokud jsem nechávala tablet puštěný, aby se zprávy stahovaly, data rychle ubývala, taky jsem hůř spala. Jako všechno, i tohle je jen o pocitu a o egu, které má rádo pocit důležitosti, a o připoutanosti k pozornosti ostatních. Bez internetu je to pohoda a psina zároveň. Připadám si tak trochu uklizená, nedosažitelná a nedostižná, na dovolené od všeho a od všech. Co se mám dozvědět, to se dozvím, dříve nebo později. V Čechách něco podobného asi dlouhodobě zažívat nebudu, tak proč si to neužít tady.

Po dvou měsících se s těžkým srdcem rozhoduju, jestli nemám či mám zrušit výuku Thinly a Žabičky. Tenzin Zangmo by se přesunula do skupiny k velkým mniškám. Thinly se během hodin čím dál častěji

ztrácí ve svém světě, nedává pozor, neudělaly jsme žádný pokrok. Pořád dokola se učíme barvy a na obrázcích poznáváme zvířata a předměty, nikam to nevede. Žabička je na tom o něco líp, alespoň občas uhodne barvy, ale s gramatikou to na ní nezkouším. Po pár pokusech jsme skončily tam, kde jsme začaly - u přidání "s" v množném čísle podstatných jmen. A přestože už před mým příjezdem znala anglickou abecedu, nepodařilo se mi naučit ji číst, ani to, co to sama napsala. Prostě odhláskuje písmenka a je spokojená. Nevím, jak jí mám naučit spojovat písmenka do slov a slova do vět. I Tanpa už se Tenzin Zangmo ptal, jestli by chtěla k velkým mniškám, párkrát byl svědkem našich hodin. S Tanpou se nakonec domlouvám, že starší mnišky rozdělíme do dvou skupin a Thinly a Tenzin Dolma mít angličtinu nebudou, nemá to žádný smysl. Vypadá to, že Thinly nakonec nebude "studovat" nic, v klášteře zůstane jen tak a bude pomáhat v kuchyni a s dalšími pracemi. Asi je to nejlepší, co ji mohlo potkat. Starší mnišky mají různé úrovně znalosti a výuka ve dvou skupinách bude efektivnější. S Tanpou jsme přečetli jednu učebnici pro děti a teď jedeme další, o něco složitější. Nejen pro něj, ale i pro mě, Tanpa občas nechápe zadání cvičení a vysvětlení toho, co má udělat, zabere víc času než cvičení samotné. K mé radosti mnišky lehce poupravily jídelníček. Jídlo se víc střídá, na snídaňové menu zařadily i mé oblíbené bramborové pranty. Taky *mirku* - sladké noky z odpalovaného těsta, omaštěné máslem a promíchané s drobnými kousky sladkého sušeného tvarohu. Tohle jídlo mi trochu připomíná naše ovocné knedlíky. Hodně zasytí, žaludek doslova zaplácné. Je výborné, ale kalorickou hodnotu raději ani nechci znát. A k obědu je dvakrát týdně fazolový dál, který Ramesh dělá vynikající. Pořád se snažím být s jídlem opatrná. Někdy se daří, jindy méně, spíš to i míň řeším. Na některých částech těla stále zůstávají měkoučké tukové polštáře, jinde, třeba na kolenou, v horní části hrudníku a kolem ramen začínají vylézat kosti. Od poklon při púdžách už začínám mít prošoupané tepláky. Ty tu stejně nejspíš nechám, stejně jako pár dalších kusů oblečení. Trička po bráchovi, která jsem si sem vzala, protože jsou dlouhá a netáhne mi na záda. Fusekle, spodáry. Ze zásob už zbývá jen pár žvýkaček, tři bonpary a jedna hašlerka. Po odevzdání dárků, spotřebování učebních materiálů a oblečení a zkonsumování dobrot bude bágel na cestě domů výrazně lehčí. Suvenýry povezu jen drobné a lehké.

81)

Komik podruhé

Kuba a Nunu u nás pobýli tři dny, pak uložili velké bágly do komory vedle mého pokoje a jen nalehko se vydali prozkoumat další části Spiti. Původní plán na jeden či dva dny se protáhl na necelý týden a my si pomalu začínali dělat starosti. Nebylo po nich vidu ani slechu, Tanpa dokonce jeden večer strávil objížděním Kazy, jestli je nepotká. Já si vzpomněla na svou cestu do Spiti, kdy se o mě maximálně postarali, na indické poměry mi přišla cesta zajištěná velmi dobře. Až na to, že pokud bych se neptala a nevyzvídala, sami by mi nejspíš nic neřekli a z Manali do Kazy by mne dopravili jako zavazadlo. Takový trochu paradox, mají hosty, kterým obratem splní, co jim na očích vidí, ale hosté samotní nemusí nic vědět, o nic se starat. Ovšem když host projevívá svobodnou vůli, sami si dělají starosti. Kuba s Nunu nakonec do kláštera dorazili a Tanpa se nabídl, že je vezme do Komiku, který ještě neviděli. Jsou rádi a já též, na cestu se k nim přidám. Na výlet jedeme i přesto, že v Kaze už druhý den není nafta a my nádrž doplňujeme z klášterních zásob. Že už jsem v Komiku byla není překážkou, klidně bych sem jezdila každý týden, jak jsou ty hory krásné. Kratší trasa je tentokrát kvůli špatnému stavu komunikace zavřená, tak jedeme objížďkou přes Langzu. Zastavíme tu se na čaj u rodiny Tanpova bratra a jak ve vesnici samotné,

tak i několikrát během cesty potkáváme místní, kteří nabízejí zkameněliny. I ty nejmenší děti za námi běží a volají fossils, fossils... ale v jejich taštičce jsou jen obyčejné kameny, bez otisku. Od jedněch dospělých prodavačů nakonec Kuba s Nunu za sto rupií zkamenělou ulitu koupí. Jsou krásné, ale mě se za ně nechce moc utrácet, mám raději suvenýry, které lze alespoň nějak používat. Když o něco později dorazíme do Komiku, je tu rušno. Turistický byznys dorazil i sem, u kláštera je jedna budova vyhrazená pro ubytování a oproti minulé návštěvě tu stojí několik aut. Potkáváme tu i Pemu a dalšího kamaráda mnicha, Gatuka. Přijeli zkontrolovat stavbu nové budovy, která bude sloužit jako muzeum, předtím byli v Demulu obhlédnout práce na nové knihovně. Moc spokojeni nejsou, práce jsou odvedené dost ledabyle. Okna usazená nakřivo, řemeslníci tak trochu nespolehliví. Asi by potřebovali víc dozoru, ale na to teď nejsou lidi. V klášterní jídelně nám mniši připraví oběd a i tady na starém kredenci leží s cedulkou *for sale* pár fosílií. Neodolám, vybírám tu nejmenší, asi dvoucentimetrovou ulitu, a jdu se ven mnichů zeptat, co za ni chtějí. Klášter bych eventuelně pár rupiemi podpořila. Mniši se na mne podívají a pak jeden klidně odvěti - *nic*. "Vážně, jsi si jistý?" ptám se raději. "Ano," odpoví mi. "Nic." Tak i já mám suvenýr, mnichům několikrát děkuju a jsem jim vděčná... A jen o pár dní později, při jedné z odpoledních procházek, nacházím tři zkameněliny kousek od našeho kláštera. U cesty, po které chodím téměř denně už několik týdnů. Bez brýlí a pořád vidím dost špatně, prostě jsem se sehnula a kamínky sebrala. Pak mě napadá, kolik toho kolem nás leží, stojí či běží, a my to nevidíme, neslyšíme, ignorujeme. Při procházkách se mi otázky do hlavy vkrádají pořád a na spoustu z nich stále nemám odpovědi. Proč přikládáme význam a hodnotu lidem, věcem, situacím? Čím menší výskyt, tím vzácnější? Proč si spjatost s místem či člověkem vykládáme jako pocit bezpečí, když je to pořád jen pocit a za hodinu nebo zítra může být vše úplně jinak? Kdy jste naposledy zapomněli něco udělat a kdy jste naposledy zapomněli po něčem toužit, něco chtít? A pak se ptám, jestli jsou všechny ty otázky položené správně. Jestli se neptám způsobem - Jakou ponožku si ráno oblékáte první, pravou nebo levou? Ale ponožka není pravá nebo levá, je jen pravá a levá noha. A kdo řekl, že levá je levá a pravá je pravá? Tak takhle to vypadá, když má někdo spoustu času na čtení a přemýšlení.

82)

Holky mi dělají radost. Po dlouhém přesvědčování mne přestávají oslovovat *ma'am* a začínají mi říkat jménem. Asi tomu napomohlo to, že jsem jim to prakticky přikázala, když jsem tu zavedla tři nová pravidla. Pravidlo první - na hodinách angličtiny mluvit jen anglicky trochu ignorují, pravidlo druhé - oslovovat mne jménem respektují a na pravidlo třetí - nestydět se mluvit anglicky, si zvykají. V obraně proti oslovení *ma'am* jsem jim začala při odpovědi za jména přidávat slabiku *la*, kteroužto se v tibetštině vyjadřuje úcta a respekt. Thank you, Lahmo la. Yes, Tashi la. Holky se nejdřív bránily, že to tedy ne, ale pak se toho chytly a občas si tak odvěti navzájem. Tralala, tralala, kráva trávu spásala. Výuka jde dobře, i když jsem v jednu chvíli jsem měla krizi. To když mi docházely nápady na konverzace, hry a cvičení. Nakopírované materiály, které jsem přivezla, jsou pro ně z velké části obtížné, a tak je používám spíš pro inspiraci. A nemá cenu učit je slovíčka typu hobby, sport, práce (tady se pořád dokola točí farmář, lékař a maximálně ještě úředník), jednoduché je to i s jídlem. Rýže, zelenina, dál, polévka a sušenky. Za celou dobu jsem je neviděla sledovat zprávy, dívají se jen na všelijaké seriály. Fakt není legrace učit bez učebnice, všechno vymýšlet, psát a připravovat tak, aby se to dalo vysvětlit jednoduše, a tudíž pochopit. Naštěstí tu mají aspoň knihu se základní gramatikou, která mi ušetří spoustu času s vymýšlením cvičení.

Zatím vypadá, že se velmi osvědčilo rozdělení starších mnišek do dvou skupin. V menší skupině jedeme rychleji a probíráme víc gramatiky, ve skupině mnišek s horší znalostí víc procvičujeme a opakujeme. Když byly všechny pospolu, tyhle obvykle seděly vzadu. Teď, když jim můžu věnovat víc pozornosti, aniž by se jiné na hodinách nudily, jsou mnohem živější. Nestydí se mluvit, nestydí se jít k tabuli a psát. Na odpolední čajovou přestávku jsem vzala krabičku s hromadou slov napsanou na nastříhaných kousků kartonu a nestačila jsem se divit. Holky hážou věty na vybraná slova o sto šest, nakonec je u toho i sranda, když některá vymyslí větu a ostatní se buď začnou vyptávat proč nebo začnou oponovat. O pár dní později vezmu nastříhané papírky s otázkami, baví je to úplně stejně a hned po prvním pokusu se mi papírky vrací pomuchlané, to jak šly z ruky do ruky, a taky pokapané čajem a dále, to když si některé mnišky dojívaly zbytky od oběda. Pár studentek též iniciativně dělá "domácí" úkoly. Buď jen tak píše věty, které je napadnou, nebo sepisují slohy. Nejčastěji na téma Má rodina nebo Náš klášter. V druhém případě se nevyhnu popisu svých dvou učitelů a tak se o sobě dozvídám, že jsem *beautiful and cute*, což ve mně vyvolá upřímný záchvat smíchu. Další mniška mne chce nejspíš pobavit ještě víc, když napíše *She teaches us very well and helps poor children like me*. Dívce je přes dvacet a působí jako veselá a spokojená mladá žena... Všechny bez rozdílu stále hodně baví křížovky a ještě víc šibenice. Obojí jim jde, v šibenici jsem je ještě neporazila. Ale učitelkou, natož někde na běžné škole, bych být nechtěla. Ve větší skupině se mnišky často baví a tuším, že o spoustě jiných věcech než o angličtině. Když se ptám, jestli je jim probírané cvičení jasné, odpovídají kladně nebo se zeptají. Občas mne taky ve chvíli, kdy jsem uprostřed vysvětlování a rozepisuju vše na tabuli, rovnou hlásí, že nechápou. A mě přijde, že je to vždycky, když se přestanou bavit. Nejraději bych jim řekla - kdybyste dávaly pozor, bylo by to fajn pro obě strany. Časté štěbetání evidentně ruší nejen mne, ale i některé ostatní, které dávají víc pozor. Napomínat je nechci a nebudu, jsem tu na chvíli. Jen občas začnu mluvit hlasitěji, spíš aby mne *lépe slyšely*, když už je mám něci naučit, a nad nějakým rozčilováním se a pocity marnosti v duchu mávnu rukou. To nic, to se jen ozývá ego a spolu s ním otravuje mysl. Celkem jsem rozmluvila i Tanpu, pro toho mám občas nějakou záluďnou buddhistickou otázku. Nejdřív se obvykle brání, že je to moc těžké a neví, jak to vysvětlit, ale pak se zasnáží a rozpovídá. Jednoduše, s chybami, nicméně pochopitelné a srozumitelné to je a o nic víc nejde. Společné téma je fajn a otázky občas dává i Tanpa. Třeba jaká u nás převažuje víra, přesvědčení. Když odpovím, že u nás je většina ateistů, připadá mu to smutné.

Taky nám přivezli nová okna. Tedy okna - jen nezasklené dřevěné obdélníky, skla se do nich budou dávat později. Montují se do ráků v levém, nedokončeném křídle kláštera. Nejspíš to byla jednorázová zakázka s omezeným rozpočtem, neboť to zdaleka nejsou všechna okna, ale v každém jen ta otevírací půlka, druhá bude zasazená napevno. Dělníci tyhle rámy během pár dní přimontovali a zmizeli. Zůstaly tu po nich hromady voňavých hoblin.

V sobotu jsem neodolala a za deset rupií si v Kaze koupila hrušku. Z hromádky omačkaných plodů jsem si vybrala tu největší a byla dobrá. Prodavač měl i jablka, ta byla jednou tolik dražší. Jo, jablko si dám nejpozději za necelé tři měsíce, to už uteče jako nic. U jiných stánků ovoce neměli, tedy pokud pomínu banány. Jak jsem se mnišek ptala, tak tady syrovou zeleninu prakticky opravdu nekonzumují, na tu si tedy ještě chvílku počkám.

Co mě nepřestává mile překvapovat je vřelost a pohostinnost místních lidí. Jedno nedělní odpoledne se Tanpa rozhodne, že pojede k řece umýt auto a ptá se mě, jestli chci jet taky, prý se tam dá hezky projít.

Jedu a s námi ještě tři mnišky. Tanpa nás vyloží u řeky a jede ještě něco vyřídít, my po prašné cestě scházíme ke korytu širokému dobrých dvacet metrů. Vody je tu ale málo, je tu jen jeden větší proud a pak spíš drobné potůčky, tu a tam se spojují a zase rozdělují. A mezi nimi na ostrůvcích tráva, místy schovaná po rozloženým sušícím se oblečením, které tady místní perou. Jdeme dál, dostáváme se k rozlehlější travnaté ploše, kde si hraje a dovádí několik desítek dětí. Základka z Kazy si vyrazila na piknik a když nás spatří několik učitelů, hned nás usazují a dostáváme talíře s výbornou kari cizrnou, pak ještě sedlé mléko a smažené placky kuras. A navrch banán a bonbon. Někteří z učitelů se mnou i prohodí pár slov anglicky. Třeba o tom, jak je tohle místo hezké a jak je potřeba ho udržovat čisté, bez odpadků. Taky mluvím s Joe, Novozélandčankou středního věku, která ve škole pomáhá. Pro děti připravuje různé aktivity, projekty, kroužky. Děti s ní často tráví i odpoledne, to když rodiče nemají čas. Něco mi to připomíná. Jiné odpoledne mi mnišky do pokoje přinesou misku polévky, prostě jen tak. Udělaly si pozdní svačinu a přišly se rozdělit. Misku si беру a děkuju, ač polévku vzápětí odkládám do své šatny, aby se mi v pokoji nešířila vůně jídla. Mám "rozcvičeno" a protože jsem poslední dny jógu trochu odbývala, chci nejdřív cvičení dokončit. Kromě toho na polévku nemám moc velkou chuť, neboť jsou to jen dochucené instantní nudle Maggi. Holky je mají celkem rády, chroupají je i jen tak suché, berou si je jako svačinu na cesty. Já po zbytek cvičení přemýšlím, co s polévkou udělat. Sníst, nesníst, kam s ní... Nakonec po cvičení studené a tou dobou už důkladně nasáklé nudle spořádám, nejmíc asi z úcty k mniškám.

83)

Rinpoče

Mniši z nedalekého kláštera Kee nás osobně přijeli pozvat na slavnost. Jako VIP host je na pozvánce uveden rinpoče, takže tuhle událost si rozhodně nemůžeme nechat ujít. I přesto, že na stejné datum připadá jedna z velkých púdž, kterou nakonec "odslouží" sám Tanpa. Pro nás, tedy pro mnišky a pro mne, zařídí minibus z kláštera z Kazy. Na místo dorazíme akorát před obědem, stihneme ještě zhruba půlhodinu úžasných mnišských tanců. Pak se na malé nádvoří začne v kýblích nosit jídlo a lidé jakoby se zbláznili. Na rozdíl od oslavy Buddhových či Dalajlámových narozenin, kdy se všichni v klidu stavěli do fronty, tady nastává absolutní chaos. Být na místě, kde se rozhodne zastavit jedna dvojice výdejců jídla, není vůbec žádná výhra. Lidé se kolem nich tlačí jeden přes druhého, aby se posléze navzájem polili dále nebo pokydali rýží či dušenou zelelninou, na měkkých papírových talířích se toho moc udržet nedá. I já mám řídkou omáčku, ať už svojí či cizí, téměř všude. Na šatech, batohu, obalu od fotáku i na sandálech. Raději z davu unikám a odcházím si svůj skromný úlovek sníst na plastovou židličku naproti hlavní tribuně. Místa jsou pro kohosi vyhrazená, ale židle jsou prázdné a nikdo se o ně nehlásí. Tak tu ještě s pár mniškami poobědváme a já si chvíli povídám s Nickem, profesionálním fotografem původem z Británie a momentálně žijícím na Taiwanu. Srovnáváme zážitky z cest a jiných slavností, tady je třeba oproti jiným akcím i velké množství bílých turistů. Je vidět, že sezóna je v plném proudu. Nick mi nakonec dává vizitku, docela se těším, až se - někdy na podzim, kdy budu mít normální přístup na internet - mrknu na jeho webovky. Po obědě je chvíli pauza, jako by se nic nedělo. Ale děje se. Při pohledu na tribunu upozorju, že k rinpočemu chodí lidé, občas někdo, žádná fronta. Domlouvám se se dvěma mniškami, které zůstaly se mnou, že půjdeme také. Jdeme, khatag mám a vyndávám ho už po cestě. Vyjdeme na tribunu a zezadu obejdeme usazené hosty, ale zprava nás k rinpočemu pustit nechtějí. Prý tak za hodinu. Co se dá dělat, vracíme se zpátky. Zleva na nás mává jeden z mnichů, že prý

jestli chceme k rinpočhemu. Nakonec jdu jen já, holky bez khatagu jen tak jít nechtějí. Rinpoče i kolem něj usazení mniši se na mě smějí, rinpoče mi khatag přehodí přes krk a začne se vyptávat. Odkud jsem, co tady dělám, jestli jsem mniška. Odpovídám a za každou odpověď děkuju, i když nemám pocit, že bych tu kohokoli rušila. Po pár minutách couvám ven, tak nějak překvapená a spokojená zároveň. Co mě to napadlo, takhle se na tribunu rozeběhnout, a jak to hezky klaplo. Vracíme se zpátky, odkud jsme přišly, naše židle jsou pořád volné a z míst je navíc parádní výhled. Program pokračuje magickými tanci mnichů v neuvěřitelně krásných a bohatých kostýmech, rituálem s ohněm a obětinou představující vše zlé a špatné, jež se v ohni spálí. Pak se na prostranství vystřídá několik skupin s tradičními tanci a zpěvy, my se pomalu sbíráme a vyrážíme zpět. Fotek mám zas o několik desítek víc a tentokrát přibyla i videa.

84)

A v tu chvíli plamen svíčky, jen on, byl mi blízký. Už nejsem námořníkem na poušti, kterého anděl strážný opouští.

85)

Při jedné z delších procházek jsem narazila na partu silničářů. Od těch českých, potažmu evropských, se liší velmi. Nejen minimem strojů a nástrojů, ale hlavně životními podmínkami. Většinou jsou to Nepálci, kteří asi v Indii jinou práci shánějí těžko. Na stavbách či opravách silnic pracují celé rodiny a tam, kde jsou zrovna potřeba, i bydlí. Pod přístřeškem z obyčejné plachty, poblíž jim stojí cisterna s vodou. Nejspíš pitnou. Vypadá to, že vše, co mají, se jim vejde do náruče. Včetně jídla na několik dní, protože do nejbližšího obchodu jsou to minimálně dvě hodiny chůze. Pak jsem taky u jedné vesnice potkala jakéhosi kouzelného dědečka. Pozdravili jsme se, pak se se mnou chtěl dát do řeči. Moc dobře to nedopadlo, moje spitišina je stále velmi chabá.

K svátku jsem dostala púdžu. Jogini vadžra púdžu, zasvěcenou ženskému božstvu. Púdžu, kterou dělají jen mnišky. Jeden z nejhezčích obřadů, které jsem kdy viděla. S hrou na trubky, velký buben, činely a velkou mušli, se zpěvy a sérií jakoby kouzelných muder, a taky s voňavým kouřem z malého kadidla. Na konci se rozdají obětiny. Něco ven zvířátkům, něco v taškách do nedaleké vesnice. Můj příděl zahrnuje homolku tsampy, hrst buráků a cukrových kuliček, pár bonbonů a žvýkaček. Pak taky balíček sušenek, chipsy a jedny instantní nudle. Zásoby na horší časy se zase o něco rozrostly. Sama sobě jsem pak nadělila koupel v kádi a poslední hašlerku.

86)

Spiti festival

15. července Indové slaví Den nezávislosti. Jelikož svátek letos připadá na pondělí, tedy klášterní volno, mnišky se vydávají do Kazy. Hlavně na nákupy, prý bude během celého týdne v Kaze spousta nových obchodů, tedy spíše stánků. Mě od brzkého rána trochu trápí zrychlené zažívání, tak raději zůstávám doma. Nakupovat nic nepotřebuju a do Kazy se beztak nejspíš vydám ještě později v týdnu, kdy se tam koná třídní Spiti festival. S Tanpou se domlouvám, který večer bych se měla jet podívat, všechny tři

večery vidět asi nepotřebuju. První den jsou prý obvykle jen řečníci, takže volba padá na druhý den, tedy čtvrtek. Předběžně plánuju, že bych si domluvila přespání v mužském klášteře, ale Tanpa by mě vyzvedl a odvezl zpátky do našeho klášteřa, což zní mnohem lépe. Nicméně ve středu večer na mě mnišky volají, že přijel Pema a že se jede do Kazy. Rychle přeskočím z tepláků do kalhot a vyrážíme. Nádvoří místní školy už je plné diváků, z části postávajících a z části usazených na několika řadách plastových židlí a na dlouhých, vysokých schodech podél prostranství. Tady se usazujeme i my. Beton studí našťestí jen na chvíli, než si svá místečka zahřejeme. Výhled na pódium máme ze strany trochu omezený, ale slyšíme dobře. Během dvou hodin se na pódiu vystřídalo několik zpěváků, zpěvaček a tanečních souborů. Oproti slavnostem konaných v klášteřech je tu k poslechu i modernější hudba a tak vidím a slyším i místní popové hvězdy. Spiti, Hindi, mix, hudba živá a živelná. Pár lidí i tančí, jeden z opilců se několikrát protančí před pódium. Pokaždé ho vzápětí odvede policie, pak je odvádění asi přestane bavit a na mladíka dávají větší pozor. Jakmile se přiblíží, chytají ho a strkají pryč. Představení končí před desátou, škola je uprostřed města a evidentně se tu drží noční klid. Mnišky jsou šťastné, že se do Kazy dostaly a Pema slibuje, že nás druhý den vyzvedne ráno hned po snídani, kolem půl deváté. Přes den si projdeme Kazu a večer se zase půjdeme podívat na koncerty. Druhý den jsou holky připravené před osmou, ovšem čekání po snídani se trochu protáhne. Deset, jedenáct, dvanáct, Pema nikde. Včera mi říkal, že má dopoledne nějaké jednání se zástupci Kazy, nejspíš se mu to nějak zkomplikovalo. Zpoždění mi rozhodně nevadí, v maličké Kaze toho k vidění příliš není, představení bude až navečer a takhle jsem aspoň přečetka kus knížky. Mnišky do Kazy nadvakrát nakonec odveze klášterním autem Tanpa, já se pak po obědě přidám do posledního svozu. Už to není klášterní džíp, ale auto, které speciálně pro mne Pema z Kazy poslal. Ano, tak trochu VIP... Se mnou jedou ještě poslední tři mnišky, v Kaze se rozdělujeme a domlouváme se, že se sejdeme někdy později. Dávám přednost nezávislému a rychlejšímu putování před zastávkami u každého stánku s ponožkami nebo mikinami. Trh mne trochu zklame, těšila jsem se na prodejce tradičního zboží - tašek, šál nebo ozdob. Nic takového tu nevidím, asi nemám utrácet. Co je ovšem hodně zajímavé, jsou pouliční zubaři. Na stolečcích mají na hromádkách vystavené vytrhané zuby a vedle nich vyrovnané nástroje. Zájemce o ošetření usedá stranou proudícího davu na malé plastové sedátko a otevírá ústa. Pan doktor si pod vodou z lahve omyje ruce a já odcházím. Nepřipadá mi vhodné podobné představení sledovat a ani o to dvakrát nestojím. Jen by mne zajímalo, na kolik podobný zákrok vyjde, ale raději se neptám. Trhy v Kaze projdu ještě párkrát sem a tam a pak se vydávám do mužského klášteřa, ve městě už mě to moc neba. Taky jsem odvykla davům a hluku, v klášteře bude líp. V obchodě u brány si od mnicha kupuju balíček sušenek a usedám na kraj velkého schodiště pod hlavním chrámem. Sotva sušenky schroupu, objeví se přede mnou mladík a začne si se mnou povídat. Je Tibeťan, narozený v Nepálu a v Indii má statut uprchlíka. Podařilo se mu dostat se na střední školu založenou speciálně pro uprchlíky nebo jejich potomky, vyučit se uměleckým truhlářem a tady v klášteře má něco jako několikaměsíční praxi. Spolu se dvěma kolegy v klášterní dílně vyrábí vyřezávané stolky do klášterů, ozdoby na zárubně, prostě co je potřeba. Na telefonu mi ukazuje fotky ze školy i z rodného Nepálu, včetně Mt Everestu. A ptá se mě, jaký je rozdíl mezi paraglajdem a parašutem. No, odborník nejsem, ale vzít si paraglajd do letadla mu moc nedoporučuju. Chvilí ještě pobydeme ve voňavé truhlářské dílně, kde mniši také suší byliny na místní medicíny, v kuchyni dostaneme příděl odpoledního čaje a já jdu zpátky do Kazy, zkontrolovat, co je nového. Zastavím se ve svých dvou oblíbených obchodech se suvenýry. Prodavači s tržbami moc spokojení nejsou, místní lid suvenýry nezajímají a turistů je málo. V druhém obchodě trávím s milou paní trochu víc času. Jednoduchou angličtinou se bavíme o životě, o práci, o

mužích. Taky dostanu čaj s citrónem, na který už mám dlouho chuť. V klášteře pijeme jen černý s mlékem. Tedy černý čaj... spíš je to mléko naředěné obarvenou vodou, žádná vzpruha, co by se občas hodila. V obchodě jsem původně nic kupovat nechtěla, ale na oplátku aspoň vybírám tři pohledy a slibuju, že se ještě zastavím. Při placení vytáhnu pětistovku, drobné mi nestačí. Paní ovšem nemá nazpět, tak si mám pohledy vzít a peníze přinesu příště. Nechce si vzít ani třicet rupií, polovinu z celé částky. Já zase nechci odejít jen tak, takže nechávám alespoň zálohu. Pětistovku se mi podaří rozměnit o chvíli později, když si kupuju mýdlo a dluh jdu obratem smazat. Pořádek dělá přátele. Jen do představení zbývá ještě poměrně dost času, tak se vracím do kláštera. Najdu tady Pemu, v jehož pokoji společně s dalším kamarádem, věčně se culícím mnichem Gatukem, zabiju zbytek času. A taky do sebe naliju další dva hrnky zeleného čaje, tentokrát s medem. Krátce po šesté jdu do školy, hlediště je poloprázdné, ač už se program začíná rozjíždět. Vyberu si židličku na kraji, aby mne mnišky mohly lehce najít, a přemýšlím. Je zima, jestli tady budu sedět ještě skoro čtyři hodiny, nebude to žádná výhra. Ale pořad lepší židle než studený beton jako předchozí den. S postupujícím časem se hlediště začne zhusta zaplňovat a program je čím dál tím zajímavější, už to nejsou jen místní soubory, ale i profesionálové, kteří se svými vystoupeními jezdí po Indii. Část jedné písně je i v angličtině a tak si poslechnu, jak jsou Tibeťané vděční za azyl v Indii. Hrdí na svou kulturu a zároveň milující novou vlast. Ne, že by místní umělci nebyli šikovní, ale rozdíl znát je. Kvalitu oceňují i diváci, kteří vystupující odměňují hlasitým potleskem a voláním. V hledišti už není k hnutí, stojící diváci se tlačí i do prostoru vyhrazeného pro židle. Což má ovšem výhodu v tom, že s sebou *tlačí* teplo a brání sedící před studeným větříkem. Už mi není zima a ani nemám starost, jestli mne mnišky najdou nebo ne, protože mne našel Gatuk, který nás poveze domů. Ještě s pár mnichy stojí pár metrů za mnou a mává. Jak jednoduché. Po příjezdu do kláštera je mi přeci jen trochu chladno, nejradši bych si dala panáka slivovice. Tu tady nevedou, tak nepohrdnu miskou pálivých instantních nudlí. Na noc jídlo nic moc, ale trochu zahřeje. Voda v koupelně je studená, mytí sice zestručním, ale úplně si ho odpustit nedokážu, pořad jsem tak trochu princezna na hrášku. Druhý den se od holek dozvídám, že o mne měly starost. Hledaly mne po Kaze, myslely, že jsem se ztratila. Omlouvám se jim a směju se. Ztratit se v Kaze, to nelze. Nebojte, starosti si nedělejte. Jsem nezávislá jako Indie, dodávám. Větší starost máme o Ramishe, který se do Kazy vydal taktéž, ale jakoby se po něm slehla zem. Ani nikomu nic neřekl, nedomluvil se a holky jen doufají, že se vrátí a ony nebudou muset znovu pravidelně vařit. Jak se dozvídám, je v klášteře podobně jako já jen za stravu a ubytování, přičemž komfort mého pokoje a *jeho* garáže se srovnat nedá. Asi by se mu nemohl nikdo divit, kdyby vzal roha. V klášteře, stranou od civilizace, si nemá ani s kým popovídat. Nakonec ho holky spícího přeci jen v garáži objeví, dva dny po skončení festivalu. Prý asi vypil moc vína nebo piva.

87)

Morang

Na jednu sobotu máme naplánovaný výlet do nedaleké dívčí klášterní školy Morang. Sice patří k jiné buddhistické linii než my, ale obyvatelky nejspíš usoudily, že návštěvy jsou fajn, a pozvaly nás. Některé naše mnišky tu mají kamarádky nebo dokonce příbuzné, já si s sebou pro jistotu přibaluju knížku. Že bych se někde uklidila, usadila, zatímco si ony budou povídat. Vyrážíme těsně po poledni, do Morangu je to od nás asi půl hodiny cesty. Po příjezdu nás usadí v jídelně, dostáváme čaj a sušenky. Jen o chvíli později pak začnou mnišky servírovat oběd - rýži, čapátí, několik druhů zeleniny, fazolový dál a kuře.

Naštěstí jsou tu s námi Pema a Gatuk, oba vegetariáni, tak ani mně není trapné maso odmítnout. Na kuře opravdu chuť nemám, obzvlášť když si vzpomenu na Manali, kde jsou všude vidět ubohé, polomrtvé slepice zavřené v klíčkách, ve kterých se sotva mohou postavit. Maso jsem měla před pár týdny, kdy ho přede mne při obědě bez ptaní postavili, a zas ho mít nějaký čas nemusím. Ne, že by mi nechutnalo, ale tak nějak ho nepotřebuju, lépe je mi bez něj. Po obědě jdou mnišky ke kamarádkám do pokojů a já se vydávám na krátkou procházku skrz malý areál a jeho okolí. Po cestě jsem viděla starou bránu a zbytky nejspíš původního chrámu či kláštera, musím to jít prozkoumat. Je hodně zataženo a chvílemi spadne pár kapek, atmosféra místa je mocná. Hory jsou tu zase o trochu jiné než v Gowangu, osada pod klášterem skýtá sotva sedm domů a široko daleko prosté a pusté nic. Místo je to odlehlé, do Kazy to odhaduju na dobrých dvacet či pětadvacet kilometrů, po rozbité asfaltce nebo kamenité polňačce. Za bránou najdu rozbořené obvody maličkého domu a rozbitý sloup, na první pohled nic zajímavého. Dá se ale vyběhnout trochu výš, ke staré stúpě, a odsud udělat pár kouzelných fotek. Zpátky v klášteře jsem během pěti minut a podle hromady bot snadno poznám, ve kterém pokoji mé mnišky právě jsou. Klepu a dveře se otevrou. V maličkém, útulném pokojíku s kamínky uprostřed jsou namačkané všechny a s nimi představená kláštera, postarší mniška. Vypráví jim o historii místa, což se kvůli jazykové bariéře dozvím až později. Nějak mi nevdá, že nikomu nerozumím ani slovo, je mi tu dobře. Z termosky mi nalijí čaj, pak do misky nandají hrstku sladkých nudlí a nabízejí i sušenky. O chvíli později se přesouváme do dalšího pokoje, k mladším mniškám. A pak ještě do dalšího a dalšího a dalšího a v každém následuje stejná scéna. Čaj, různé druhy sušenek, popcorn, někde navíc pražený ječmen nebo suché instantní nudle, rozlámané na kousky a posypané kořením ze sáčku. Jinde nudle uvařené na kamínkách uprostřed pokojíku. Pohoštění se nedá moc odmítnout, trochu mi to připomíná české Vánoce. Totálně přejedené a přepité nás nakonec místní mnišky odvádějí do jídelny, kde jsme návštěvu začaly. Tady je pro nás připravený další čaj a miska kaše z tsampy. Mám pocit, že nebudu muset jíst ani pít minimálně dalších čtrnáct dní. Ovšem kromě pohoštění je tu pro nás připravené i překvapení. Nejmladší mnišky nejdřív předvedou ukázkou debaty a pak v několika skupinách tradiční tance a písničky. Jsou kouzelné, všichni jim nadšeně tleskají a shodujeme se, že by klidně mohly vystoupit na Spiti festivalu. Návštěva pomalu končí, chystáme se k návratu domů. Loučíme se, děkujeme. Pema a já ještě od představené kláštera dostáváme khatag a pletené ponožky. Jsou krásně barevné, myslím, že mi budou slušet. Ale stejně si znovu, jako už tolikrát, připadám nepatřičně, když mi tady lidé projevují úctu. Že to musí být nějaký omyl. Minibusem pomalu odjíždíme a z okének ještě dlouhou chvíli máváme mniškám stojícím před branami Morangu. Budu si pamatovat další místo. Místo magické s lidmi skutečnějšími než ve skutečnosti. Nebo je to naopak?

88)

V druhé polovině srpna dorazily do Gowangu Gábi s Johankou z Mostu pro Tibet. Kromě spousty další práce budou během zhruba dvou týdnů objíždět kláštery a rozdávat mniškám a mniškům dopisy a dárečky od českých sponzorů a sbírat odpovědi, které po návratu do Čech sponzorům předají, taky fotit nové mnišky a mnišky a sbírat jejich příběhy, aby pro ně mohly v Čechách najít podporovatele. Holčím jejich práci moc nezávidím a dost je obdivuju. Sice, pokud můžu soudit z pohledu pozorovatele, si je za jejich podporu v klášteřích opravdu hodně vážím, ale organizace je neuvěřitelně náročná. Plán návštěv jednotlivých klášterů a vesnic se porůznu, průběžně a plynule mění. A čas je tady flexibilní, jak jim prý

kdysi někdo naznačil. Taky komunikace v angličtině není pokaždé jednoduchá, obzvláště po telefonu. Tedy pokud vůbec máme signál. Na některé cesty po klášterech se k nim přidám, šance vidět zase další kus kouzelného Spiti je vzácná. Jednou navštívíme menší klášterní školu v Pin Valley, kde studuje asi pětadvacet mnišek od dvanácti let. Je vidět, že místo je ještě odlehlejší než Gowang a nejezdí sem moc turistů, mnišky se opravdu hodně, hodně stydí jak při focení, tak při sepisování příběhů. Od mnišky Dawy, která má chod kláštera na starosti, se dozvídáme, že největší položkou v rozpočtu kláštera je jídlo a otop. Něco dávají rodiny mnišek, něco jim prodávají lidé z vesnice pod klášteřem. Hlavní zásoby jídla jezdí nakupovat linkovým autobusem do Kazy, odsud hodinu cesty. Auto v klášteře nemají. Nedovedu si představit nákup pro skoro třicet lidí, natož jeho dopravu. Od silnice je to do kláštera ještě pořádný kus cesty, navíc do kopce. Tahat nahoru pytle s rýží, moukou, luštěninami je úkol spíš pro pořádného chlapa než pro drobné mnišky. Dřevo naštěstí vozí nákladákem. Ale ve Spiti je to nedostatková položka a v klášteře ho využívají hlavně v kuchyni, v pokojích se topí málo nebo vůbec. V místě položeném ve vysoké nadmořské výšce, s tuhými zimami, ledovým větrem a hromadami sněhu. Gábi v klášteře nechává první příspěvek, částku určenou na otop.

Dva dny po příjezdu Gabči a Johanky se v Gowangu objeví dalších pět Češek. Spolu s místním průvodcem Tenzinem objíždějí vesnice a kláštery, jejichž obyvatele některé z nich podporují. Je to skupinka různého věku a různých profesí, ale se společným zájmem o lidi z opačné strany zeměkoule, o jejich životy a kulturu. V našem klášteře se zastaví na jednu noc, pak pokračují dál. Naše mnišky jim uvolňují své útulné pokojíčky a dočasně se stěhují do učebny v přízemí. Taky pro hosty, tedy ve spolupráci s Pemou a Gatukem, připravují hody. Co se týče množství dostatečná, ale jinak velmi jednoduchá klášterní strava je rozšířena tak, že by se za to nemusel stydět ledajaký hotel. Ke snídani se na stole objevují sýry, vajíčka, burákové máslo, med, obilné lupínky, jablka, káva... a odněkud mnišky donesou i topinkovač, který jsem tady za celé dosavadní tři měsíce neviděla. Z jídla mi přechází zrak, mám chuť úplně na všechno. A to jsem si myslela, jak se bez dobrot obejdu, když už jsem si na ně, tedy snad kromě čerstvého ovoce, drahnou dobu nevzpomněla. Připadám si jako u zkoušky. Jen to není o tom, co vím nebo nevím, ale o tom, čemu odolám a čemu ne. Zpracovat to opravdu chvílemi není jednoduché. Mnišky samotné si nic z dobrot nedávají, vše nechávají pro hosty. I mě naštěstí nenažranost přejde, jednoduchá strava tělu vyhovuje víc. Hlad je hlad, najíst se můžu dostatečně a chuť na něco je věc druhá, podružná, zbytečná a pomíjející. Tedy čistě teoreticky.

Po snídani se ke skupině spolu s Johankou a Gabčou připojujeme a vyrážíme do zhruba půl hodiny cesty vzdáleného kláštera Kee a odsud pak ještě s necelou stovkou mnišek a jejich dozorem na piknik. Cíle máme máme vlastně dva, nejdřív je na programu púdža a pak jídlo a hry. Obřad venku v horách, s výhledem téměř do nekonečna, čerstvým větrem a šeptáním praporků s posvátnými texty je silný, na to slova nestačí. Sedět na kameni a poslouchat mnichy recitující mantry a zvonění zvonků by se snad dalo navěky. Po púdže se popojede o kus dál, na planinu. Tady to víc baví mladší mnišky, hlavně když dostanou míče, frisbee a deskové hry. Oběd nám z dovezených surovin připraví několik obyvatel nedaleké vesnice. Rýže, dál, dušená i čerstvá zelenina a jako dezert jogurt s ovocem. Co víc si přát. Nasycení pokračujeme v zábavě, mnišci nám pomáhají hledat zkaměneliny a někteří jich nosí celé hrsti. Vyvětrání a taky trochu připálení od sluníčka se vrátíme do kláštera. V Kee dnes ještě přespíme, pak se česká delegace rozdělí. My s Johankou a Gábi zpět do Gowangu, ostatní dle plánu na další místa. Bylo

příjemné si po čase popovídat, na druhou stranu ve mně vyvstává otázka, kolik a jak toho chci skutečně sdílet. Některé z otázek, které jsem od české delegace dostala, vůbec nebyly jednoznačné a dalo by se na ně odpovědět různými způsoby. Pro tuhle chvíli vybírám ty nejjednodušší možnosti a pak se můžu připravovat na další, návrat domů se nezadržitelně blíží. Noc v tisíc let starém klášteře je plná snů a snů o snech, ráno nevím, co z toho se mi zdálo a co ne. Správí to ranní procházka k Buddhům a púdža, zase jiná, než je s holkami v Gowangu. Po snídani se loučíme s krajankami a jde se do práce. Větším i menším mníškům předáváme dopisy, po obědě pak vybíráme odpovědi. Ve většině z nich se objevuje přání dobrého zdraví a dotaz, kdy se sponzor přijede podívat. Psaní od mníšků jsou doplněná obrázky zvířat, Buddhů nebo tibetské vlajky. Kluci jsou šikovni a podle Johanky mají zase o něco lepší angličtinu než vloni, pokrok je znát. Naše trojka se navečer ještě zastaví v Kaze a pak domů. Druhý den se tak ráda vracím k mníškám a k učení, do běžného režimu. Výlety jsou krásné a všude dobře, ale doma nejlíp, byť je to domov dočasný. Holcám opravím úkoly zadané na dobu mé nepřítomnosti. Je vidět, že to byla kolektivní práce, ve většině sešitů jsou úplně stejné chyby. Během výuky nedostatky probereme, gramatiku znovu vysvětlím a pak se jako obvykle zeptám, jestli mají nějaké dotazy. Ano, mají, chtějí naučit pár vět česky, protože by se tu za pár dní měli na návštěvu zastavit další Češi. No nic, jedna hodina už nás nevytrhne, pro tentokrát vyměníme angličtinu za můj rodný jazyk.

89)

Česká enkláva pokračuje

Pár dní po návštěvě sponzorek do Spiti dorazila skupinka z Walk for Help. Z původně očekávaných šesti dorazili jen tři trekaři - Pavel, Vašek a Nataša. Ostatní měli dřívější odlet a návštěvu Spiti už nestíhají. I Pavla s Vaškem a Natašou čeká poslední túra, návštěva pár zajímavých míst a cesta domů. Z dosavadních cest po několika částech severní Indie píše deníky a dává fotky a zprávy na facebook a snaží se tak podpořit školu v Demulu, založenou Sapan Foundation. Škola je otevřená zhruba tři roky a i díky pomoci z Čech se podmínky pro výuku postupně lepší. Na návštěvu školy a následný trek z Demulu (něco přes čtyři tisíce metrů n.m.) do Komiku se k Walk for Help připojím. Do Demulu nás Pema vezme autem, z Komiku se pak dolů do údolí také svezeme s mnichy. Škola v Demulu zatím funguje v pronajatých prostorách starého domu a z našeho pohledu v horších než nedostatečných podmínkách. Mokrý zdi s opadávající omítkou, bez topení, bez wc a jen s minimálním zázemím. Bez stolků a židliček, na hliněné podlaze jen slabá umělohmotná pěna, která se u nás dává pod koberec. Školu navštěvuje asi pětadvacet dětí od tří do sedmi let, které jsou rozdělené do čtyř skupin. V každé třídě se učí dvě skupiny pohromadě, jako postaru v českých malotřídkách. Většina dětí se zpočátku dost stydí, ale po pár minutách zábrany padají a kluci i holčičky si s námi začínají povídat, hrát, lézt po nás a zkoumat naše foťáky a mobily. Někteří i zpívají a tancují, nahlas počítají anglicky nebo odříkávají abecedu. Je tu opravdu veselo a taky hlučno, ovšem před panem učitelem i před Pemou se dětičky zklidní. Pokaždé jen na chvíli. Pan učitel nám po chvíli donese podrobně rozepsané osnovy, plány a hodnocení a taky štos písemek. Každému žáčkovi píše zadání ručně na samostatný list, musí mu to zabrat spoustu času. Kdeže by se tady vzala kopírka... Shodujeme se, že i přes zásadní nevybavenost se dětem může díky stále se zlepšujícímu systému opravdu dostat přinejmenším průměrné vzdělání. Ve škole strávíme zhruba dvě hodiny, pak jdeme na oběd k Pemovým příbuzným. Johanka s Pemou se vrací do Gowangu, my čtyři máme v plánu druhý den vyrazit na trek. Odpoledne v Demulu je fajn, projdeme si vesničku s tradičními staveními,

pozdravíme pár místních a pak odpočíváme a povídáme. K večeři je výborná polévka thukpa, druhý den ke snídani dostáváme vajíčka na zelenině a s sebou na trek i svačinu. Brambory vařené ve slupce, vařená vajíčka, čapáti a pár plátků toustového chleba. Pemovi příbuzní, u kterých jsme přenocovali, jsou stejně bezvadní jako on sám. Po snídani nám hostitelka ukazuje směr, kterým se máme vydat, a vyrážíme. Stoupání do prudkého kopce je pro mne náročné, i když mám na zádech jen batoh se spacákem, kartáčkem na zuby a občerstvením. Sotva funím a když se vyškrábu nahoru, dost se mi uleví. V téhle nadmořské výšce má každý pohyb úplně jiné rozměry, je to skoro jako jiná dimenze. Nad Demulem si děláme pár fotek a chceme vykročit dál, ale z druhého kopce naproti na nás intenzivně mává a volá nějaký muž. Když se s ním o chvíli později pod horizontem sejdeme, lámanou angličtinou nám vysvětluje, že nám ukáže cestu. Po počátečním stoupání jsme vyrazili špatně a když nás zezdola z vesnice viděl, vyrazil za námi. Nakonec s námi jde skoro hodinu. Po cestě trpělivě čeká, když ve svazích hledáme zkameněliny, u stúpy nás fotí a pak se zase vrací zpátky do Demulu. My si děláme pauzu na oběd a podle informací místních, že cesta trvá přibližně tři až čtyři hodiny odhadujeme, že za chvíli bychom měli v Komiku být. Ovšem před námi se postupně objeví pár křižovatek a ani nepotkáváme sběrače kravského trusu, jak nás ujišťovala hostitelka, kterých bychom se mohli na cestu zeptat. Ze stezky scházíme na širší prašnou cestu pro auta, která snad vede do našeho cíle. A která se ve svahu před námi vlní jakoby do nekonečna. Věříme, tipujeme a odhadujeme, že za další zatáčkou se už Komik objeví a naše přání se nakonec skutečně splní. Cesta nám nakonec i s pauzami trvala zhruba pět a půl hodiny, i přes občasnou nejistotu jsme si trek a hlavně úžasné výhledy na obrovské, nesčetné a více či méně zasněžené štíty užili. Kousek před Komikem a pak i během cesty dolů do údolí narážíme na party cestářů, kteří tu evidentně fungují podobně jako ti, na než jsem narazila před pár týdny kousek od Gowangu. Přes den tvrdě dřou na údržbě prašných cest a přespávají pod jednoduchými stany. Někteří na nás koukají zvláště a já přemýšlím, jestli si o nás vůbec něco myslí. Proč se vydáváme vysoko do hor, téměř na hranici vegetace, co nás na tom baví.

V klášteře Komik právě končí několikátýdenní retreat, během kterého mniši intenzivně meditují. Dnes se tady koná velká púdža a v následujících dnech budou mniši slavit, dobře jíst a bavit se. Mraky jídla jsou tu už dneska, pro mnichy i pro hosty, kteří se přijeli na púdžu podívat. Do chrámu na chvíli zajdeme posedět i my, obřad je zase jiný než všechny, co jsem doteď zažila. Pak nás Pema zavede do jednoho z mnišských pokojů, kde si můžeme před odjezdem odpočinout. Taky nám pouští televizi, abychom se dozvěděli, že v Dillí jsou povodně a v jižní Indii řádí hmyz přenášející jakousi nebezpečnou nemoc. Prima. Radši zkusíme přepínat jinam. Chvíli sledujeme rozhovor s očním lékařem, pak indickou gangsterku a potom už pro nás jeden z mnichů přichází a jede se do Gowangu. V autě stejně jako po cestě do Pin Valley posloucháme cd s Elánem, dávný dárek od jedné z Pemových českých kamarádek. Některé momenty jsou tady tak neskutečné, že nemá cenu nad nimi dumat. Druhý den dorazí dorazí další Čech, Honza. Během několika dní tu bude pro Most pro Tibet natáčet dokument o mniškách a krátký spot na podporu Tibetu. Johanka s Gábi mají vytipovaných pár míst, teď ještě zbývá vybrat správné herce a připravit rekvizity. České a tibetské vlajky, komunistickou uniformu pro hlavní postavu spotu a naplánovat jednotlivé dny. Honza přijíždí z Manali nejrychlejším způsobem - na silné motorce z půjčovny, a mě začínají svrbět ruce, i když už jsem motorku pár let neřídila. Protože je tady v horách lehce nespolehlivý signál, holky z MpT nedostaly zprávu, kdy přesně Honza dorazí. Gabča je v Komiku a Johance není dobře. Času je málo a tak s Honzou za Gábi vyrazím já. Naštěstí se nám v klášteře v Kaze

podaří sehnat druhou helmu, už tak je to dost velký adrenalin. Po klikatých cestách, většinou prašných, asfaltových jen výjimečně. Vysoko do hor, pod námi prudký svah s finálním převýšením přibližně tisíc metrů. V Komiku pobudu jen chvilku, na motorce se chce zpátky svézt Gábi a tak naskakuju do minibusu k mnichům a mniškám, kteří zrovna odjíždějí dolů. Zpátky v Gowangu jsem během třech hodin, na místní poměry obratem. V sobotu se začíná natáčet. Ráno púdzha a příprava snídaně, pak něco z běžného programu mnišek a odpoledne Kaza. Mě, podobně jako všechny z Walk for Help a Johanku, přepadl jakýsi bacil. Tlačí mě žaludek, od rána je mi zima a tak ruším odpolední výuku, nasadím homeopatika a jdu spát. Odpočinek pomohl a později tak můžeme s mniškami do Honzovy kamery předvést ukázkovou hodinu angličtiny a trochu pro legraci i češtiny. Aby u nás nebylo Čechů málo, večer se objeví ještě Karolína, která do Spiti přijela na prázdniny. Po několika kratších pobytech v Indii má za sebou téměř rok studia v Dharamsale a do Spiti přijela strávit část volna. Na neděli připadlo natáčení spotu. Ještě během sobotního večera Honza s vydatnou pomocí Pemy po Kaze hledá představitele hlavní postavy, Čířana. Pár předchozích vytipovaných jedinců buď nespĺňuje kritéria nebo jednoduše nedokáže zahrát zápornou roli, ale Honza toho správného týpka nakonec v Kaze najde. Natáčení probíhá v exteriéru mužského kláštera, kromě Čířana Tenzina ve spotu hraje i pár mnichů. Role nejsou jednoduché, kromě toho dost pálí slunce a Tenzin se celý den peče ve vojenské uniformě. Pomáhat při natáčení s focením, osvětlováním nebo zajištěním občerstvení je proti tomu hračka a já zjišťuju, že mě práce hodně baví, tak snad se po návratu do Čech podobně snadno zapojím i do dalších procesů. Nedělní natáčení končí v kuchyni našeho kláštera v Gowangu, pro účely filmování dočasně přeměněnou na kancelář. Slunko zapadá, světla ubývá a únava roste, ale Tenzin je výborný a natáčení se zvládne dokončit. Před večeří беру motorku, nakládám Tenzina a jedeme do Kazy. Kromě odvozu našeho hrdiny mám pár dalších úkolů. Sehnat kanystr a natankovat na zpáteční cestu do Manali, což se ukáže být velmi veselé. Při příjezdu k čerpací stanici se dozvídáme, že benzín bude asi tak za dvě hodiny a ne v sedm, jak bylo dané odpoledne avízováno. Po pár minutách čekání obsluha informaci ještě lehce upravuje. Benzín sice cisterna dovezla, ale nefunguje pumpa, takže benzín bude někdy. Možná dnes, možná zítra. Motorku necháváme v klášteře v Kaze a zpátky do Gowangu jedu minibusem s Pemou a Walk for Help, kteří byli v klášteře navštívit Pavlem adoptovaného mniška. Benzín, tedy až bude, načerpají mniši, kteří to mají k pumpě přes ulici. Na druhý den ráno máme všichni naplánovaný odjezd k jezeru Chandra Tal. Všichni Češi, mnišky, Pema s Gatukem a Tanpou a pár mnichů z kláštera Kee. Česká skupina, tedy kromě mne a Karolíny, bude pokračovat směr Manali a později postupně domů. Cesta k jezeru trvá i s pauzou na oběd přes šest hodin, cesty nejsou nic moc. Do kempu kus od jezera dorazíme zaprášení a vykodrcaní, ale na náladě to neubírá. K jezeru vyrážíme po krátkém odpočinku, ještě též odpoledne. Postupně se všichni sejdeme na travnaté ploše u druhého břehu, děláme několik společných fotek a Honza s Gábi a Pemou zase natočí kus materiálu. Začíná se ochlazovat, nadmořská výška skoro čtyři a půl tisíce metrů nad mořem o sobě dává vědět. Ovšem stany v kempu, kde jsme ubytovaní, jsou víc než solidní a vybavené silnými matracemi a huňatými dekami. Spát se po návratu do kempu ještě nejde, mnišky chystají výbornou večeři. Zeleninu, timok a pro masožravce i jehněčí guláš. Po večeři se česká enkláva schází v jednom z větších stanů vybavených malými kamínky na dřevo a taky repráčky. Z mobilů postupně zní všechna možná hudba, nejdéle vydrží soundtrack z Himalayas. Asi ne náhodou. Ve společnosti lidí, které jsem ještě před pár dny neznala, si připadám jednou nohou doma. Tady, stejně jako během předchozích dní, sdílíme čas, prostor, myšlenky a spoustu dalších věcí. Slivovici, toaletní papír, pastu na zuby, deodorant. Jen nám to sdílení nikdo nelajkuje, není potřeba. Čeština, oheň v kamnech a silný vítr zvenčí

vytvářejí unikátní atmosféru, která stejně nejde zachytit a zachovat. Pomine stejně jako každý západ i východ slunce. Druhý den ráno mniši a mnišky rozvěsí motlitébní praporky, připraví obětiny a vykonají púdžu, pak jdeme snídat. Dopoledne Honza dokončuje natáčení, několik rozhovorů s mnichy a mniškami. Po obědě balíme a loučíme se. Převážná část české enklávy má namířeno směr Manali, já s Karolínou a mniškami ještě do Spiti. Naše část kempu po odjezdu několika aut utichá, pár mnišek se vydává na procházku. Vypadá to, že návrat do kláštera bude někdy pozdě večer. Sedíme a povídáme, za chvíli se u našeho stolku objeví Pema a nabízí mě a Kajdě, jestli se taky nechceme jít projít. Koukáme a ptáme se, v kolik že se tedy pojedeme domů. Zítra, zní odpověď. Máme za to, že si dělá legraci, ale mnišky to potvrzují. A vzhledem k tomu, že už je celkem pozdě odpoledne, nakonec uvěříme. Další večer je o poznání klidnější, spát jdeme brzy. A ráno ještě o něco chladnější než to předešlé, venku na nádobí se blyští kousky ledu. Sluníčko naštěstí brzy ohřeje jak vodu na mytí, tak vzduch. Ke snídani je tentokrát thukpa smíchaná se zbytky jehněčího guláše z předchozích dní. Jestli jíme maso nebo ne se nás nikdo neptá, takže volba je jednoduchá. Na cestu domů je lepší se najíst. Mnišky ještě připraví svačinu, tedy rizoto, a definitivně balíme a odjíždíme už i my. Cesta zpátky uteče tak nějak rychleji a já jsem docela ráda zpátky v klášteře, po třech dnech si kromě rukou a obličeje můžu umýt i zbytek těla. No ano, čistota půl zdraví a druhá polovina...

V dalších dnech se režim pomalu dostává do starých kolejí. Na stolečky se vrací jednoduchá strava a na obrazovku telenovely, kterými se mnišky nechávají dobrovolně hypnotizovat. Televizní zprávy, jež se Pemovi nikdo neodvážil přepnout, už tady zase asi delší dobu nikdo neuvidí. Před sebou mám posledních pár dní, přesun do Manali, výuku Wangchuka a návrat domů. Když si tohle uvědomím, všechno se ve mě sevře. Ne, že by se mi do Čech nechtělo, ale vím, že se mi po všech ze Spiti bude stýskat. Zatracená připoutanost.

Thanks to impermanence, everything is possible.

(Plakát s citáty, škola v osadě Demul, oblast Spiti, Himachal Pradesh)

90)

Demul podruhé

Týden po výletu k jezeru Chandra Tal znovu mnišky dostávají den volna navíc. Spolu s nedělním odpolednem a pondělkem to znamená dva a půl dne. Až na dvě, které se v klášteře budou starat o stravu dekoratérům, všechny vyrážejí do svých domovů. My s Karolínou se připojujeme k největší skupince, která má namířeno do Demulu. Začátek výletu je trochu jako čekání na Godota. Nejdřív nás kolega Tanpa odváží do Kazy, odkud budeme pokračovat mninibusem. Mnišky nás odvedou k příbuzným jedné z nich a po chvíli prakticky beze slova odejdou. Což o to, dostaly jsme čaj a sušenky, postaráno o nás je. Jen jaksi nevíme, co, tedy spíše kdy, bude následovat. Povídáme a probíráme se fotkami v mobilech a tabletu skoro dvě hodiny, až usoudíme, že čekat můžeme i v kavárně. Loučíme se s hostitelkou a jdeme do města, třeba bude v kavárně fungovat internet. Což by bylo velké překvápko, poněvadž při několika předchozích pokusech nešlo nic, kromě naší trpělivosti. Překvapení se nekoná, jen asi po půl hodině pro nás přicházejí mnišky, že už pojedeme. Do Demulu dorazíme kolem sedmé večer a bere nás k sobě Yangdon, sestřenice Gatuka. S pusou neustále od ucha k uchu jako on sám. Všichni její

Naslouchat tichu

sourozenci už vylétli z hnízda, ve velkém domě zůstávají jen vřelí rodiče. Kteří o naší návštěvě předem nemají tušení, protože v Demulu nefunguje telefonní signál. Kdo chce volat, musí nahoru na kopec. A kdo chce do Demulu poslat zprávu, musí si vybrat z jiných způsobů. Snad jsme nikoho moc nezaskočili, pokoj i výborná večeře jsou připravené během chvíle. Po jídle chvíli posedíme a jdeme spát, na druhý den jsou naplánované návštěvy dalších domácností. Ráno se mi ani nikam moc nechce, pohled z okna je dechberoucí. Je bych si tak sedla a dívala se... Pár pastvin s kravami, políčka a dál už jen hory, zase ty hory. Po snídani se na chvíli přesouváme na střechu domu, čekáme na další mnišky. Nejdou, tak se my s Karolínou jdeme projít. Pak už se přesouváme do další domácnosti, kde dostáváme pro dnešek první čaj a sušenky. Kromě mnišky je doma jen sestra se dvěma malými dětmi, asi dvouletým vážně se tvářícím chlapečkem a drobounkou dvouměsíční holčičkou. Všichni ostatní jsou venku v horách, sbírají trávu pro krávy na zimu. Pokračujeme do další domácnosti, kde už dostáváme oběd. Rýži s dále a trochou zeleniny, jak jinak. A zase další návštěva, tentokrát k sestře jedné mnišky původem z Komiku, Karolíniny známé a Pemově švagrové. I tenhle dům je poměrně velký, i když v něm mladá žena žije téměř sama, u sebe má jen malého synka. Manžel je voják a většinu času je mimo domov, ve službě. Nabídku na další oběd odmítáme, dáme si jen kousek tibetského chleba. A pak zas jdeme na chvíli ven, projít si malou osadu vystavěnou v prašném terénu. Domy i domácnosti jsou si tady podobné. V kuchyni kredenc s vyrovnanými hrnečky a talíři, uprostřed malá kamínka, na kterých se ohřívá voda. Jídlo se vaří obvykle na plynových vařičích, bomby si lidé dovážejí z Kazy. Podél zdí matrace s kobercem na sezení, někdy je v kuchyni navíc televize. Suché wc s vchodem většinou zvenku domu, pro vodu se chodí k hadicím, kterými se do vsi přivádí z hor. V kamínkách se topí kravským trusem nebo suchými větvičkami keřů, stromy v téhle nadmořské výšce nerostou. Naprostá většina rodin v Demulu nemá stálý příjem, lidé se živí zemědělstvím a prodejem výrobků z vlny. V posledních letech i ubytováním turistů. V tom se rodiny střídají, zisk tak jde rovnoměrně mezi všechny. Život je tady možná tvrdý, ale poklidný, nikdo nikam nepospíchá. A lidé jsou spokojení, vlídní, vstřícní a usměvaví. A skromní. Moc toho nemají, přesto neváhají se rozdělit. Při návštěvách si chvílemi připadám jako ve filmu, jen by se hodily titulky. Anglicky tu mluví jen pár mladších lidí, tak většinou chvíli posedíme a vypijeme další čaj, Kajda za nás obě aspoň prohodí pár slov tibetsky. Během odpoledne zvládneme i piknik. S mniškami a Gatukem zajdeme na travnatý plácek pod osadou, schroupeme pár sáčků chipsů a suchých instantních nudlí a vypijeme dvě lahve sladké limonády. Z jedné strany nás pozoruje kravka, z druhé nás obejdou oslíci naložení hromadami trávy. Po pikniku se jdeme podívat do školy, děti zrovna mají hudebku. Mladá učitelka vybubnovává rytmus na prázdný plastový kanystr a děti tančí a zpívají místní lidovky. Na chvíli přenechají prostor i nám a stejně jako my se baví víc tím, jak nám tanečky nejdou. Ze školy jdeme na návštěvu ke Gatukově rodině. V jednom domě společně žije jeho bratr s manželkou, dvěma menšími dětmi - vlastními a momentálně jedním od sousedů navíc - a bodrou maminkou. Je tu veselo, děti se trochu předvádějí a dospělí si s námi chvílemi povídají. Nejvíce tedy Gatuk, bavíme se možnostech podpory klášterů a důležitosti studia mnichů a mnišek. A o možnostech a cestách předávání buddhismu na západ. Gatuk při povídání pomáhá krájet zeleninu na večeři, jeho švagrová mezitím chystá moučné placky. Vypadá to, že zůstaneme na jídlo tady, ale přijde jakási starší žena a s Gatukem něco řeší. On nám pak vysvětlí, že se máme přesunout o dům dál, večeřet budeme s rodinou další mnišky. Jdeme s Kajdou samy dvě, Gatuk šel pozdravit ještě další příbuzné. V další domácnosti je složení obyvatel trochu odlišné. Rodiče mnišky, její bratr s manželkou a malou dcerkou. Taky je tu poměrně ticho, skoro nikdo nemluví. Mniška Yangchen s bratrem a švagrovou připravují plněné knedlíčky momo, maminka se chvílemi

objevuje a zase mizí. Nejrady bychom s přípravou večeře pomohly, ale nepokoušíme se to navrhnout. Víme, že by se to nesetkalo s pozitivní odezvou. Tady ve Spiti má host jen jíst, pít a odpočívat, nic jiného mu nepřísluší. *Now you rest* je věta, kterou jsem tady během celé doby slyšela snad nejčastěji. Tak s Kajdou pozorujeme přípravu jídla, malou holčičku usínající dědečkovi na klíně a posloucháme mantry, motlitby a cvrnkání korálek mály. Mniščin tatínek sedící vedle nás k meditační praxi nepotřebuje žádné ústraní, je sám se sebou a s námi všemi zároveň. Najednou se zvedá a jde ke kredenci. Vytahuje láhev, naleje si do sklenky čirou tekutinu a nabízí i nám. Ječná pálenka. Fajn, k tomuhle filmu za chvíli titulky potřebovat nebudu. Alkohol mi ve Spiti nijak moc nechyběl, ale teď přišel k chuti, pálenka v *bio kvalitě* je dobrá. Místní si ji ředí vodou, stejně činíme i my. Trochu upijeme, trochu nám ještě hostitel dolije. Pak už se servírují momos, plněné směsí restované zeleniny a sójového masa, a salát z čerstvé zeleniny. Jíme mlčky, dopijeme sklenky, poděkujeme za výbornou večeři a loučíme se. Pozvání na přespaní odmítáme, batůžky stále máme v první domácnosti. Yangchin s maminkou nás odvedou do správného domu, po tmě bysme tam ani jedna netrefily. S Kajdou dáme před spaním ještě cígo a pak na kutě. Po týdnu opět dvě noci po sobě bez mytí, už mi to ani nepřijde. I další ráno, stejně jako předchozí, tady máme v koutě sloužícímu k umývání nádobí i osob, připravený kýbl s horkou vodou. Ovšem svlékat se nebudeme, koupelnový závěs tu není a tak spláchneme jen obličej, ruce a chodidla. A jak bylo včerejší ráno pomalé a líné, to dnešní je o poznání rychlejší. Sotva se nasnídáme, už jsou tady další mnišky a že se odjíždí zpátky do Kazy. U minibusu se sejdeme s Gatukem, který nabízí odvoz později, minibus je beztak narvaný k prasknutí. Jdeme si ještě na chvíli sednout k němu domů, znovu pozorujeme ranní cvrkot v himálajské domácnosti a snažíme se bavit s dětmi. Škola tu začíná až v deset a děti se tváří, že by si ještě dopoledne udělaly úkoly, ale kromě rozložení sešitů na stole se nic dalšího nekoná. Pobíhají, pošťuchují se a baští pikantní kořeněné chipsy. Ty jsou tady oblíbené stejně jako všechny druhy instantních polévek, s Kajdou se shodneme, že osvěta by nebyla marná. Místní potraviny, vypěstované bez jakýchkoli chemických přípravků, jsou bezpochyby mnohem kvalitnější a nám přijdou i výrazně chutnější. Jen lidé si myslí, že je jejich strava chudá a prostá. Akorát k jejímu získání nepotřebují peníze, tak si ji snad ještě nějaký čas zachovají. Za chvíli už s Gatukem odcházíme k autu a vydáváme se na zpáteční cestu. Přes hřeben kousek nahoru a pak už po serpentýnách dolů, do údolí. Myslím na všechny, které jsem během těch dvou dnů v Demulu potkala. Jak se usmívali, smáli a zároveň jak na jejich tvářích i shrbených tělech byl znát tvrdý život. Kolik toho mají a co všechno nepotřebují. Co všechno máme my a za jakou cenu. Jestli mi pestřejší jídlo, lepší hygiena a fungující internet doma přinesou štěstí a spokojenost a pokud ano, tak na jak dlouho. Že bych si chtěla oholit nohy a promazat kůži vysušenou větrem a prachem nebo vyprat prádlo v pračce mi najednou přijde úplně absurdní. Tečou mi slzy.

91)

Po cestě z Demulu se zastavíme v Kaze a v mužském klášteře, v Pemově pokoji, se na chvíli napícheme na wifi. Během krátké chvíle jsem zase v další dimenzi, je to jak přepínání programů v televizi. Pak ještě jedeme do kláštera Kee, kam se Karolína chtěla před návratem do Dharamshaly podívat. Tady dostaneme oběd a pak projdeme všechny motlitebny. Tentokrát nám otevírají i jednu, kam se veřejnost normálně nepouští, kam smí jen mniši. Nahlédnout můžeme a náš průvodce dokonce ze štůsku vytahuje proužky bílé látky a uvazuje nám je kolem krku. Slouží jako ochránce, určitě se budou hodit. Pak si ještě dáme čaj, rousloučíme se a vyrážíme zpátky do Kazy, znovu na chvíli na internet. Moc

nefunguje, takže spíš jen tak posedět a popovídat. Nejspíš mi ještě pár dní není souzeno dostat se do seznamového mailu, musím vydržet do Manali nebo ještě dál. V Kaze před mužským klášterem se sejdeme s mniškami, kolega Tanpa pro ně přijel klášterním džípem. Všichni bychom se do auta nevešli, tak s Karolínou holkám dáváme jen své batohy a vyrážíme na stopa. Tanpa se nám směje, že nám nikdo nezastaví, ovšem zásadně se mylí. Sotva nám klášterní džíp zmizí z očí, zastavuje nám jiné auto a řidič nás sveze téměř tři čtvrtě cesty. Zbytek dojdeme, procházka po dvou dnech sezení a neustálé konzumace není od věci. A aby nám cesta lépe utíkala, zpíváme si. Lidovky ani táborákové písničky si ani jedna moc nepamatujeme, repertoár střídáme po prvních slokách. A tak náš koncert bez posluchačů, pár desítek metrů před klášterem, zakončujeme hymnou. Další den je jakoby běžný, jen Karolína se pomalu chystá k odjezdu naplánovanému za další dva dny. S mniškami si dáváme hodiny angličtiny a s Kajdou se ještě jdeme projít k meditační jeskyni asi hodinu cesty od kláštera. Je tu krásně a ač je to má již několikátá návštěva, jsem za ni ráda. Všechny předešlé byly krátké, teď tady můžeme chvíli jen tak posedět. Snad se mi ještě podaří vypravit se sem úplně sama, porozjímat a připravit se na návrat do civilizace. Mnišky zatím neví, že i já nejspíš už během dalšího týdne sbalím krosnu a vydám se zpět. Dozví se to hned další den, neplánovaně. Při hodině angličtiny se mě naprosto bezelstně jedna zeptá, jestli zase nechci půjčit strojek na vlasy a ostříhat se. Díky, nechci, odpovídám. Proč? Protože už brzy pojedu domů a vlasy si chci zase nechat trochu narůst. Holkám jako kdyby spadly hračky do kanálu, po všech návštěvách je opustím i já. A kdy budu odjíždět? Nejspíš už příští týden. Není mi vůbec příjemné o odjezdu mluvit, tak dodávám, že teď jsem ještě tady a pár dní ještě máme před sebou, není proč smutnit. Řekne se lehko.

Následující neděli se v klášterní kuchyni objevila delegace několika maminek. Přišly poděkovat a rozloučit se s Tanpou, který také odchází. Doba jeho působení vypršela podobně jako ta moje, od příštího týdne budou mít mnišky nového učitele. I se mnou se mamky loučí dojemnými slovy. Že si mého působení moc váží, že vzdělání je pro jejich dcery, byť mnišky, opravdu, opravdu hodně důležité. A že mi nemají co dát, dostávám "jen" khatag s požehnáním. Snažím se vysvětlit, že největším darem je pro mne to, že jsem tady vůbec mohla být. Že tuhle zkušenost mi nikdo a nic nezveze, zůstane napořád. A že Spiti je nádherné místo s nádhernými, vřelými lidmi, a že udělám všechno pro to, abych se sem mohla někdy vrátit. V těchhle chvílích mám pocit, že jsem během posledních pár měsíců prožila celý jeden život. Od narození, přes dospívání, dospělost, stáří a smrt. Akorát se brzy znovu zrodím do podobné samsáry, jakou jsem opustila, nirvána se zatím nekoná. Na poslední večeři se mnou mnišky připravily mé oblíbené momos, tentokrát kapustové. Jen samy u talířů sedí jak zařezané, některé dokonce pláčou. Nemůžu to vidět, ale ani proti tomu nemůžu nic dělat. Po večeři si chvíli popovídáme s Tanpou, taky mi děkuje. Za to, že jsem s nimi byla podstatně déle než předchozí dobrovolníci a že moje práce je pro ně z určitého pohledu důležitější než sponzoři. A já znovu odpovídám, že děkuju já. Za to, že jsem s nimi mohla být. Pak Tanpa odejde a holky v tu ránu všechny skočí ke mně a chtějí, ať si rozbalím dárečky, které leží na stolku přede mnou. Tričko v mé oblíbené tyrkysové barvě, taška s vyšitými jaky, ručně pletené ponožky, nádherná pašmína a vyšívané místní šaty. Holky za tohle všechno musely utratit majlant, až je mi z toho mdlo. A já jim před pár dny každé dala jen malý přívěšek vyrobený z křišťálových korálků přetržené mály a dohromady tašku žvýkaček, které všechny milují. Teď už to nemám šanci napravit, s Pemou a Gatukem odjíždíme zítra ráno. Ale z Čech jim kromě alba s fotkami budu muset připravit a poslat nejlépe nějaký poklad. Poslední noc v Gowangu spím stejně mizerně, jako tu první.

Usínám někdy kolem půl dvanácté, probouzím se asi po třech hodinách a pak už se můžu snažit usnout jak chci, vše je marné. Tak tady naposledy naslouchám tichu a vlastnímu dechu. Při rozbřesku se vyhrabu z peřiny, přede mnou je poslední púdža. Ke starým teplákám si беру nové tričko a vyrážím na poklony. Holky na mě mrkají, jakože mi to sluší a mě po pár vteřinách vytrysknou slzy. Nejradši bych se sebrala a utekla se vybrečet, ale to by bylo moc zbabělé. Pěkně od začátku až do konce, řeknu si. A vzpomenu si na Karolínino heslo - be strong. Pláč zadržím, nudli ne. A protože se tady nepovažuje za slušné na veřejnosti smrkat, tahám ji zpátky až do konce púdži, protože poklony přerušovat nechci. Posledních pár hodin před odjezdem je nakonec veselejších. Abych holkám udělala radost, беру si na snídani nové šaty, pak se ještě venku společně fotíme. Na cestu si zpátky oblíknu nové tričko, šaty jsou bílé - a příliš vzácné na to, abych je při desetihodinové cestě horami do Manali zaprášila a ušpinila. Z okýnka auta ještě intenzivně zamávám a jedeme. Proč je těžší opouštět nová místa než ta stará?

Během cesty je mi všelijak. Ze Spiti se mi nechce, ale domů se začínám těšit. Naštěstí mě v autě průběžně zabavují Pema s Gatukem. Některé hovory s nimi vůbec nejsou mnišské, naopak. Když si začnu při místní hudbě poklepávat do rytmu, Pema jako už po několikáté pronese, že bych si ve Spiti měla najít přítele. A na to se přihlásí Gatuk, že by do toho šel, tak se domluvíme. Že až přijede do Čech, už tam zůstane, se mnou. Pema se směje, nevím proč. O pár hodin později se rozesměje Gatuk. Pema vypráví, že už v životě dělal všechno. Řidiče všeho možného, manažera, obchodníka... Ale od malička jsi mnich a mniši nemají přítelkyně, takže *všechno* jsi dělat nemohl, namítá Gatuk a řehtá se na celé kolo. Cesta tak utíká zvesela a po několika hodinách se začíná měnit krajina. A já po čtyřech měsících vidím obyčejné bláto, souvislý travnatý porost, lesy. Neuvěřitelné... Jsem ze všeho jako u vytržení, nějak mi nepřišlo, že by mi podobné věci tolik chyběly. A pak, v posledních hodinách cesty, najedeme na normální asfaltku. Po prašných kamenitých cestách ve Spiti možná příjemná změna, ale stejně jsou ty hory hezčí bez cest.

92) Manali, přestupní stanice ... Ukončete prosím výstup a nástup, dveře se zavírají. Příští stanice: západní civilizace

Do Manali dorazíme k večeru. Všude auta, všude lidi. Smog, troubení, odpadky, psi a krávy. Vše při starém, co by se tady za těch pár měsíců mohlo změnit. Snad jen pár rozestavěných hotelů je o kousek blíž hotovému stavu. Vracím se do stejného kláštera, kde jsem pět týdnů učila na začátku, teď mám před sebou týdnů zhruba tři. Místo Tenzina je tu nová kuchařka, kterou ubytovali ve třídě. Nová třída je teď v bývalém pokoji mladých mnichů, ti jsou přestěhovaní do komůrek, které jsme obývali my s Tenzinem. Sangmo mě odvádí do hlavní budovy kláštera, kde jsou před vchodem do motliblebny dva přístěnky. Tady teď budu bydlet, v pokoji, kde před časem spal a maloval thangky pan Malíř. Můj osobní prostor se scvrkl z dvanácti na sotva dva metry čtvereční, ale komu se poštěstí spát v buddhistickém chrámu? V regále nad postelí jsou v rámech napnuté tři thangky a rozložené dózičky s barvami. Možná bych taky mohla něco namalovat, už by bylo na čase. Po probdělé noci usínám jako dřevo, budí mě zvon o páté ráno. Ještě hodinu a půl poslouchám mantry, které mniši při obcházení chrámu recitují, pak vstávám. Během dopoledne roztřídím pár fotek a s Wangchukem se domluvíme na rozvrhu, po obědě vyrážím zjistit, co je nového v Manali. Hlava mě rozbolí už po cestě do centra, klid a ticho Gowangu je ta tam. Asi si na civilizaci budu muset zvykat pomaleji a v menších dávkách.

92)

"Tak co podnikneme na tvoje narozeniny?"

"Půjdeme do kavárny na horkou čokoládu, sedneme si do kuřáckého oddělení a budeme inhalovat kouř z cizích cigaret. Snad to není krádež?"

93)

Týden v Manali utekl neuvěřitelně rychle. Ještě mi zbývají dva, pak cesta do Dillí a domů. Dnes jsem při procházce potkala novou Škodu Rapid a taky potřebuju k zubaři, už je tedy nejspíš opravdu na čase. Na civilizaci, tedy zatím tu indickou, jsem si zvykla rychle. Není od věci mít spolehlivou elektřinu a fungující internet. V Manali jsem okoukla obchody a naplánovala nákup pár drobných suvenýrů, něco se snad ještě sežene v Dillí. Žádné velké věci, krosnu mám těžkou a plnou. Radost z toho, že jsem se pár věcí zbavila a budu mít o pár kilo míň, byla předčasná. Prázdné místo zabral sušený tvaroh, pražený ječmen a mouka z něj (tsampa), taky nové knihy, které jsem tu dostala, a pár zkamenělin. Čistě teoreticky bych mohla pár věcí poslat poštou, ale pětikilový balík vyjde - podle pana pošťáka - na skoro sedm set korun, za to radši nakoupím blížkým a možná i sobě ještě něco hezkého a ehm, malého. A poslat lehčí balík asi nemá moc smysl. Kvůli těžké krosně jsem nakonec odpískala i výlet do Dharamshaly, moc se mi se všemi věcmi nechce nikde tahat. Navíc, když je to cesta přes noc a ráno bych tam dorazila tak jako tak mimózní. V Manali je dobře. Nová kuchařka, která v bývalé třídě bydlí i s dvouletou dcerkou a manželem, vaří nejlépe ze všech. Na snídani jsou tedy většinou placky buď pečené nebo smažené, ale k nim na střídačku buď vajíčko a ghí nebo restovaná zelenina. Nebo tsampa, ze které je po smíchání s čajem a kouskem másla výborná kaše. Porce podušené zeleniny je i k obědu. Ale stejně mám občas na něco chuť. Kromě pořádného hrnku kafe bych si dala třeba kus sýra, lívance se skořicí, smažený květák nebo celerový salát a taky kyselé zelí. I přes dostatek odpočinku a minimum práce a povinností jsem občas slabá a ospalá, opravdu mi asi něco chybí. Vitamíny, minerály, přátelé, pořádná práce, peníze? Taky jsem v Manali znovu potkala svého ctitele, který na mne už při prvním pobytu na jaře několikrát ze sedla motorky volal, že mě miluje. O přízeň se uchází i tentokrát. A já ho znovu, podobně jako obrovského chlupatého pavouka v koupelně, ignoruju. Kdo z nás třech má smůlu a kdo štěstí netuším. Během šesti měsíců prázdnin, kdy po mě nikdo nic nechtěl a neříkal mi, co bych měla a co ne, jsem si neuvěřitelně odpočinula. Taky jsem zapoměla hesla k několika účtům včetně toho bankovního, heslo k účtu života naštěstí ještě ne. Hlavu jsem si holila naposledy zkraje srpna a teď už mám vlasy, které jdou skoro česat a které jsou povětšinou bílé. A hezké. A taky jsem, tedy když pomínu sušenky a pár dalších sladkostí, půl roku nejedla průmyslově zpracované potraviny. To už se mi v Čechách asi moc dařit nebude, tedy přinejmenším ne v takovémhle rozsahu. Učím už jen Wangchuka, mladí mniši toho prý teď mají hodně. S Wangchukem procvičujeme a prohlubujeme to, co jsme probírali na jaře a myslím, že to jde dobře a že nás to baví oba, stejně jako předtím. Pro mne tohle znamená spoustu volného času, protože už nemusím dělat žádnou přípravu, jen vybírám konkrétní pracovní listy na jednotlivé dny. Ale z nějakého důvodu mi to tady teď utíká snad nejrychleji z celého pobytu. Sotva ráno otevřu oči, je večer... Kromě výuky chvílemi čtu, chvílemi cvičím a chodím na procházky. Jen tak do klidnějších ulic nad klášterem nebo až do Manali, zvykat si na ruchy a hluky. Začala tu podzimní turistická sezóna a hustota provozu - vzhledem k velikosti města - nemá daleko k Dillí. Při jedné cestě jsem podruhé potkala novou škodovku.

První dva týdny bylo v Manali ještě poměrně horko, užila jsem si zbytek léta. Sklidila se tu všechna jablka z okolních rozlehlých sadů a všude voní posekaná tráva. Zkraje třetího týdne jsme oslavili druhé narozeniny kuchařovic cácoriky. Slavilo se velkým dortem zdobeným máslovou pěnou a obrovskými granátovými jablky. Výběr hraček v místních obchodech je dost tristní, prakticky všude mají jen příšerné plastové kýče z Číny. Nakonec jsem sehnala malého měkoučkého medvídko. Vydržel přesně tři dny. Pak mu holčička rozpárala zádičku a vykuchala vnitřnosti, ale mé ruce, jehla a niť to spravily. Taky se ochladilo, tedy hlavně v noci, kdy teploty kesají k deseti stupňům a v mém útočišti není o moc víc. Ani jedno ze dvou oken nejde pořádně zavřít a prkna, ze kterých je přístěnek poskládaný, jsou místy rozklížená. Tak se ráno vždycky těším na termosku s horkým čajem a na slunce, které vykoukne zpoza štítů hor kolem půl deváté a krásně všechno prohřeje. Pak už je to zas až do odpoledne na tričko, možná se ještě trochu opálím. Když ne v Manali, tak v Dillí, kde je teď kolem šestatřiceti stupňů a kde bych měla strávit poslední tři dny. Předběžně domluvené ubytování u naší kamarádky Pooji, se kterou jsme od její návštěvy ve Spiti zůstaly v kontaktu, moc nevyšlo. Pooja bude někde na cestách, mohla bych dorazit až na druhou noc v Dillí. Ale spíš to vidím tak, že to zapáchnu v prvním hotelu po výstupu z autobusu a zůstanu tam, na přesun s krosnou přes půl indického velkoměsta kvůli jedné noci jsem líná. Ani nevím, jestli se mi během těch tří dnů chce nějak zásadně zkoumat Dillí, spíš moc ne. První den bude beztak lepší po celonoční cestě z Manali nic nehrotit. Nitro mám plné sentimentu a nostalgie, to když si pročítám zápisky z počátku pobytu. A před definitivním návratem by se pár dní sama se sebou mohlo hodit. Taky bych ještě v relativním klidu mohla doladit připravené koncepty přednášek a vybrat fotky. A popřemýšlet, jestli se mé ego o rozloze několika kilometrů čtverečních za ten půl rok alespoň trochu smrsklo.

94)

Cesta z Manali

Na rozloučenou jsem od našeho lámy v Manali dostala látkový pytlíček na málu, kosmetickou taštičku z brokátu a motlitébní praporky. Na cestu pak ještě khatag a požehnání, jako kdyby věděl, že to budu potřebovat. Cesta samotná utekla rychle. Za světla si ještě užívám poslední pohledy na hory, pak na chvíli беру sluchátka a poslouchám hudbu, nakonec se mi podaří na pár hodin i usnout. Do Dillí přijíždíme ráno po sedmé hodině, na autobusové nádraží Kashmere Gate. Podobně jako v Manali se na cestující, rozespalé a lehce dezorientované, hned sesypou místní taxikáři, jen tady jsou ještě o něco neodbytnější. Ptám se, za kolik mě hodí na metro, mělo by to být kousek. Sto rupií, to je fakt dost. Čekám, až z autobusu vystoupí jedna holčina, které jsem si dříve všimla, vypadá jako Evropanka. Zkoušíme se s řidiči rikš domluvit, že bysme část cesty sdílely, ale nějak to nejde. Mě nenapadne cenu smlouvat a tak se nechám odvézt na metro za nekřesťanské, tedy tady spíš nehinduistické peníze. Namířeno mám k Lokeshovi, se kterým jsem přes Coachsurfing byla v kontaktu už před odjezdem do Indie. Ještě v Manali jsem se s ním zkusila spojit znovu a zareagoval okamžitě, že můžu přijet a dvě noci u něj přespat. Poslal mi celkem jasný a podrobný popis cesty, tak to snad najdu. V metru se tady dá orientovat velmi dobře, stanice jsou značené i anglicky a ve vestibulech jsou všude velké cedule s ukazateli. Naštěstí ani nemusím přestupovat, jen hlídat krosnu a batoh, což ve vagónu určeném jen pro ženy je pohoda. Po výstupu si беру další rikšu a podle Lokeshových instrukcí rovnou sama řidiči hlásím

cenu, kterou budu platit, tedy 30 rupií. Abych posléze zjistila, že cesta trvala téměř stejně dlouho jako ta předchozí, za kterou jsem dala třikrát tolik. Teď mi řidič zastaví před velkým hindu chrámem, vedle kterého Lokesh bydlí. Pohoda, i vchod jsem našla hned. Okoljdoucího mladíka se ptám na Lokeshu, ten kamsi na parkoviště pod domem zavolá a Lokesh se objeví. Vede mě do suteréních prostor, dvou pokojů naplněných změtí nábytku a věcí a se zaprášenou podlahou. Na stolku otevřený notebook, vypadá to spíš jako sklad s kanceláří. Ptám se, tak v tomhle domě bydlíš? Jo, tady bydlím, to je můj byt. Tamhle si můžeš dát věci, ukazuje do druhé místnosti s jednou velkou postelí. Fajn. Tak nevím, kde budu spát, jestli na zemi, ale vůbec mě nenapadne sebrat se a jít pryč. O chvíli později Lokesh dodá, že pokud má návštěvy, nechává jim svou postel a sám spí na lehátku v kuchyni. No, takhle tedy vypadá ubytování zadarmo. Panenko svatá, kdepak bych se nadála, že skoro ve čtyřiceti se přes internet spojím s cizím chlápkem a pojedu k němu spát... Na jednu stranu tahle situace nemůže být absurdnější, na druhou mi všechno přijde tak normální, že normálnější to být nemůže. S Lokeshem si chvíli povídáme, ptám se co dělá a tak. Prý se živí obchodováním s hovězí kůží, ale byznys upadá, není to nic moc. Vláda strká malým živnostníkům klacky pod nohy a vymýšlí spoustu nesmyslů, pořad musí něco vyřizovat. Strýce má v Anglii, kde už za ním párkrát byl, jinak cestuje hlavně po Indii. Jeho byt se kromě dvou pokojů skládá ještě z kuchyňského koutu a prťavé a velmi špinavé koupelny. A taky tu má wifi, heslo je thebigguns, ale žádné zbraně jsem tu nikde neviděla. V ložnici jsou elektrické hodiny, které každou celou hlasitým skřehotavým hlasem zahrají melodii. I v noci. Po cestě z Manali jsem trochu unavená, tak se natáhnou na postel a chvíli odpočívám, pak během pár hodin projdu všech 218 mailů v seznamové schránce, do které jsem se ve Spiti celou dobu nedostala. Na oběd jdeme s Lokeshem do nedalekého bistra, pak zas brouzdám po internetu. Facebook, první maily ohledně možné práce, a trochu čtení. Den utekl rychle, jdu spát. Na druhý den mám naplánovanou návštěvu Tibet House, malého centra na záchranu tibetské kultury, založeného Dalajlámou. Indické národní muzeum, které mi doporučila Sangmo, vynechávám. Podle internetových stránek bude určitě krásné, ovšem pro cizince je vstupné 650 rupií, to se mi zdá dost. Pro místní je to 20, ale že jsem Indka asi nikoho nepřesvědčím. Do Tibet House vyrazím dopoledne, prohlídnu malé muzeum a pár knížek v knihovně a pak ještě projdu pár ulic se stánky poblíž Lokeshova domu. Žádné velké nakupování, další den chci ještě na větší trh na Paharganji. Poslední suvenýry a večer na letiště, odlet v šest ráno následující den, tedy v sobotu. V noci po Dillí cestovat nechci. Čas utíká rychle, na letiště se nakonec taky vydávám metrem. I s těžkou krosnou se to dá zvládnout. Na letišti je salonek s pár lehátky, tak se i trochu prospím a k ránu při cestě z wc vidím, že už se můžu jít odbavit, ač do odletu zbývají ještě skoro čtyři hodiny. Beru krosnu a jdu si vystát frontu. Po několika desítkách minut se dostávám k přepážce a mladá zaměstnankyně Turkish Airlines si bere pas a letenku. Koukne na mě a říká - měla ses registrovat, víš to? Vím, byla jsem se registrovat, odpovím. A kde máš potvrzení? Nemám. Tak to je problém, to tě nemůžeme pustit do letadla. COŽE??? Vytřeštím oči. Ne, nemůžeme. Tady kolega s tebou půjde támhle na imigrační kontrolu a tam ti řeknou, co dál. Imigrační úředníci si mě chvíli předávají jak horký brambor, odvádí k jiným přepážkám, kde mě nechávají čekat. Pak definitivně sdělí, že dnes nikam neletím, že se musí vyřídit registrace. Marně se je snažím přesvědčovat, že jsem v Manali na policii byla, ať jim tam zavolají a ověří si to. Ne, to není naše zodpovědnost, to si musíš vyřídit sama. Chci zavolat na ambasádu, říkám jim. Tak mi aspoň přes pult půjčí telefon a o půl páté ráno budím zaměstnance, který drží pohotovost. Několikrát a celkem dlouho s úředníky mluví, ale neúspěšně. Musím počkat do pondělí, jeden z úředníků se mě ještě dost nekompromisně snaží přesvědčit, že si pro potvrzení budu muset zajet zpátky do Manali. To se mi tedy vůbec nechce. A v tuhle ranní hodinu ani

netuším, co bych měla v Dillí dělat, tak se jdu ještě na chvíli ubytovat na letištní lavičky. Pak nakonec ze zoufalství vytahuju permit do Spiti a s krosnou běžím k přepážce Turkish Airlines, jestli to nestačí. Oni mne ale znovu posílají na imigrační, že to musí potvrdit tam. Ne, tohle není ten správný papír. Nakonec před nimi padám na kolena, zoufale prosím, ať mě pustí domů a rozpláču se. Ne. Nepustí. Připadám si jako zločinec. Kolik chcete peněz, ptám se v náznaku úplatku. Tím jsem to celé zazdila, hlavního úředníka to rozzuřilo k nepříčetnosti. Zaměstnanec Turkish Airlines mne odvádí pryč a prosí, ať nepláču, že to bude dobré. Ale já netuším, co mám dělat, kromě vyřizování registrace budu muset koupit novou letenku a vůbec nevím, jestli mi na ni budou stačit peníze. Něco mám na kartě, ale tam jsem si před odletem nastavila nízké limity, takže s platbou to nebude jednoduché. Tak jak bezdomovec, uvězněná v Indii, přemýšlím, co dál. Nejspíš zpátky k Lokeshovi, jen jestli bude doma. Co když ne? Posílám sms úředníkovi z ambasády, jestli bych u někoho nemohla zůstat, že nemám moc peněz. Zhruba za hodinu mi volá konzulka. Domlouváme se, že se v pondělí ráno sejdem na ambasádě a ubytování nabízí v hostelu. Nakonec volám Pooje, kterou znám ze Spiti. Do špinavého bytu k Lokeshovi se mi moc nechce. Domlouváme se, že se sejdem zhruba za dvě hodiny u metra poblíž jejího bydliště. Jsem tam o něco dřív, na Pooju čekám ještě další hodinu. Je pátek a doprava je příšerná. Pooja dorazí i s přítelem a jdeme do nedaleké kavárny, kde jí odvyprávím, co se přihodilo. Já se na oplátku dozvím, že oni dva dnes letí na týden pryč, nemůžu tedy u nich zůstat. Voláme Lokeshovi, ten řídí a slibuje, že za chvíli zavolá zpět. Pak mi řekne, že je někde na cestách a neví, kdy dorazí domů. Ani k němu tedy nemůžu. Naštěstí mi v mobilu přistane sms od Pemy, se kterým se mezitím spojila konzulka. Mám jet do tibetské čtvrti a ubytovat se v klášterním hotelu, o platbu se starat nemám, to vyřešíme později. Poojin přítel mi poradí nejbližší metro a cenu za rikšu a loučíme se. Ani teď nemusím přestupovat, za což jsem ráda. Krosnu i sebe už sotva vleču. Po cestě přemýšlím, jak budu hledat hotel, aby mne řidič nechtěl odvézt někam jinam a pak si ze mě udelat bankomat, jak se to tady občas stane. Nejlepší bude hned v metru zeptat se na cestu někoho dalšího, což se povede. Spolu se mnou vystupují dva Tibetané a potvrzují, že cestu znají. Vezmou mě k sobě do rikši a jedeme. Z metra celkem daleko, pěšky čas nedokážu odhadnout. Pak mě odvedou k hotelu a sami pokračují dál, prostě měli stejnou cestu. Na recepci v hotelu se ptám, zda vědí o vzkazu o Pemy ohledně ubytování pro mne, nevědí. Ale vedou mě k lámovi, na kterého mě Pema odkázal, ten Pemovi volá a domluví se. Pak láma odloží velký smartphone a pokračuje ve čtení manter, ze kterého jsme ho vyrušili. Tak sedím na křesle, pozoruju mladého Inda, nejspíš lámova posluhovače, sedícího na vedlejším křesle a sledujícího gangsterku v televizi. Prostě do posledních několika hodin mám zhuštěné všechny situace, představitelné i nepředstavitelné. Ale konečně jsem ubytovaná. Ve velkém pokoji, s čistou koupelnou a televizí a funguje tu i wifi. Je to obrovská úleva. Po sprše začínám vyřizovat, co se dá. Email domů, dotaz na změnu letenky, přes kamarádku nové cestovní pojištění. Mailem odvolávám všechny schůzky domluvené na příští týden a raději vytvářím jen seznam úkolů, bez datumu. Po přesunu do postele, usínám ve zlomku vteřiny a v tu ránu spím jak špalek. Další den odvolám zbytek schůzek a jdu se projít po Majnuka Tille, maličké tibetské kolonii. Čtvrť má úplně jinou atmosféru než třeba centrum Dillí, přesto i tady se toulají žebrající děti, ruce po pár drobných natahují i mrzáci. Bez ruky, s chromou nohou, mladá žena na provizorním vozíku stlučeném z dřevěné desky a čtvero malých koleček. I kdybyste se rozkrájeli, všechny nenakrmíte. Po obědě trochu odpočívám, píšu a jedím uchem sleduju BBC. S konzulkou po mailu ladím zítřejší schůzku, nabízí se, že mě vyzvedne na metru, abych si nemusela brát rikšu. Super. Druhý den vyrážím hned po sedmé, abych byla na místě včas. Najdeme se dobře a pokračujeme na ambasádu. Znovu odvyprávím celý příběh a dostanu kontakt na jednoho z vysokých

úředníků cizinecké policie, že ten bude vědět, jak dál postupovat. Z ambasády to není daleko, vrátňý mi navíc pomůžte domluvit cenu za rikšu. Padesát rupií a víc mu nedávej, radí mi. Přesto to na mě řidič při vystupování zkouší. Šedesát? Ne, padesát, odpovím bez mrknutí a skáču ven. Na cizinecké policii čekám před kanceláří skoro hodinu, úředníci začínají pracovat až během dopoledne. Tak pozoruju uklízeče, jak zametají smetí a odpadky z místa na místo, jak z jedné kanceláře vynesou malý odpadkový koš a vysypou ho na chodbě na zem. No co, až sem dorazí služba s velkým odpadkovým košem, smetí do něj nabere. Nakonec se dočkám pana Kumara a ve stručnosti mu znovu všechno odvyprávím. Mezitím už mu volala paní konzulka, takže nemusím zacházet moc do detailů. Pan Kumar se na mě podívá a pronese - No, potřebuješ exit permit, tedy povolení pro výstup ze země. Ten ti musí vystavit v Manali a poslat ho k nám, může to trvat tak dva týdny. Prosím??? Nebo týden, deset dní, nevím. Víš, jak tady úředníci pracují. A nejde to zařídit elektronicky, aby se to aspoň trochu urychlilo, ptám se. Ne, nejde. Musíš mít originál papíru, ale pokud to chceš urychlit, zajed' si pro to osobně, vystaví ti to hned. No dobrá, myslím si. Indové si mě zřejmě oblíbili natolik, že mě nechťejí pustit domů. A já se natolik zamilovala do Manali, že se tam před návratem ještě jednou musím podívat. Jedu zpátky do hotelu a balím malý batoh s pár věcmi, kdybych se v Manali na pár dní zasekla. A riskuju, když si rovnou kupuju zpáteční jízdenku. Dnes večer tam, zítra večer zpátky. Cesta trvá zhruba čtrnáct hodin, jezdí se přes noc. Ale já se rozhodla, že to zítra prostě vyřídím a dvě noci za sebou v autobuse zvládnou. Krosnu ukládám do hotelového skladu a jdu na bus. V kanceláři při kupování jízdenky jsem si potvrdila místo odjezdu, zhotelu je to zhruba patnáct minut. Když dorazím na místo, které jsem měla za autobusové nádraží, vypadá to, že je něco špatně. Sice tu pár dálkových autobusů stojí, ale všechny jsou prázdné a kolem není ani noha, kromě snad jednoho řidiče. Ptám se na spoje do Manali, řidič jen máne rukou kamsi vpravo. Nemám žádnou velkou časovou rezervu a tak se rozeběhnu, začínám chytat nerva. Po cestě se ještě ptám postaršího policisty, směr potvrzuje. Naštěstí to bylo kousek, už je tady i ten správný autobus. A po nalodění cestujících zůstává poloprázdný, mám pro sebe celé dvojsedadlo. Ale místo mám hned za dvěma řidiči, kteří si skoro celou cestu dost nahlas vykládají, takže toho stejně moc nenaspím. Po rozednění se znovu kochám pohledy na hory, domky usazené ve svazích a taky stánky s ovocem, připomínajícími malířovu paletu. A sleduju čas, posledně jsme do Manali dorazili někdy před osmou. Tentokrát to vypadá na pozdější příjezd, což se mi ale vůbec nehodí. Se Sangmo mám potvrzené, že busy do Kullu jezdí každou čtvrt hodinu, spoj zpátky do Dillí z Manali odjíždí o půl páté. Na vyřízení nejdůležitějšího papíru na světě mám tak nějaké tři až čtyři hodiny, to by mohlo stačit i v Indii. Prostě kancelář neopustím, dokud mi exit permit nedají. Dorazím do kláštera, kde mě nakrmí miskou tsampy a pak se Sangmo ještě vyrážíme na policii v Manali. Je tu i oficír, kterému jsem na jaře odevzdávala kopii pasu a víza. Teď se tváří, že neví, že si nepamatuje. Po mém dotazu, kde kopie dokladů skončily, jen pokrčí rameny. Pak se otočí a vyjde z kanceláře. Venku nasedne do auta a odjede. Odcházíme i my se Sangmo, tady evidentně nic nevyřídíme. V Kullu bychom měly být úspěšnější, čeká nás úřednice, se kterou byla Sangmo celé pondělí ve spojení. Sám láma nám objednává taxi, abychom byly v Kullu co nejdřív. Svezeme se tak téměř až před úřad a v té správné kanceláři jsme hned. Je tu pár cizinců, se kterými paní Usha vyřizuje dokumenty. Tak nějak zároveň se všemi najednou a průběžně. Náš čeká a tak se okamžitě zařadíme do procesu. Je potřeba vytvořit profily v elektronické databázi. Za organizaci, která za mne ručila, za osobu, která je za organizaci, zodpovědná a můj osobní. Kolonek je asi milión. Něco vyplňujeme na tabletech - mém nebo Sangmině, něco v nedaleké internetové kavárně, něco přímo v kanceláři paní Ushy, za pomoci několika jejích asistentů. Podle toho, jak zrovna komu funguje internet a co je potřeba do systému vyplnit a nahrát. Aby to nebylo tak

jednoduché, protože v kanceláři nejde kvůli jakési poruše nahrát fotka, v internetové kavárně a logicky ani z tabletu pak formuláře nejdou vytisknout a naneštěstí ani zkontrolovat, prostě zpětně se do nich nemůžeme dostat. Paní Usha naštěstí ano a pak se jí je podaří i vytisknout. Nakonec musím ručně sepsat čestné prohlášení, že jsem v původně plánovaném termínu skutečně opustila oblast Himachal Pradesh a s tím jít za nadřízeným paní Ushy, který exit permity schvaluje. Tedy jít... Prý mi na zítra sjednají schůzku. Ne, mám zpáteční jízdenku do Dilli na dnešek a pozítří ráno už musím letět. Po několikáté v posledních dnech úpěnlivě prosím, jestli by proces nešlo vyřídit rychleji. Paní Usha se zamyslí a pak mě za nadřízeným pošle rovnou, i když je znát, že z něj má velký respekt. Ovšem postarší pán je sympaťák. Nechá si ve stručnosti všechno odvyprávět, zakroučí hlavou a prohlásí, že když jsem měla v pořádku pas i vízum, pustit mě mohli. Ale nepustili a po zkušenostech z posledních dní tomuhle názoru ani nepřikládám velkou váhu. Každopádně exit permit mi schválí a teď už zbývá jen vyplnit poslední formulář v indické elektronické databázi a vyrazit zpátky směr Dillí. Vyplňování trvá skoro půl hodiny a já raději mezitím Sangmo prosím, jestli by nemohla zavolat do rezervační kanceláře a vyřídit, že do autobusu směr Dillí nastoupím až v Kullu a ne v Manali. Jet autobus opačným směrem, musela bych opravdu v Manali zůstat další noc, odjezd bych nestihla. Sangmo i zjistí, kde mám do autobusu nastoupit, a taxi, co ji odváží zpátky do kláštera, mě tam vysadí. Trochu zvláštní místo, křižovatka stranou od města, ale stojí tu policista a průběžně se tu objevují cestující, kteří nastupují a vystupují z jiných spojů. Já mám na lístku napsanou spz autobusu a i číslo na řidiče - kterému policista během další hodiny dvakrát volá. Nejdřív aby se ujistil, že spoj pojede a pak ještě když se zpozdí. Aniž bych o to policistův jakkoli prosila, prostě se přišel zeptat, jestli mám číslo a zkusil to. Možná měl strach, abych mu nezůstala na krku, myslím si. Ale jsem ráda, během čekání se setmělo. Autobusy zastavují a odjíždějí, jen ten můj pořad nikde. Bez policisty poblíž bych se nejspíš cítila dost nejistě, i když po posledních dnech je mi chvílemi všechno, úplně všechno jedno. Ale nakonec dorazí i ten můj správný autobus. Stejný, jako jsem s ním cestovala z Dillí do Manali. I teď je poloprázdný, to se ale během pár příštích zastávek změní a autobus se zaplní prakticky do posledního místa. Mě je to fuk. Po předchozí probdělé noci spím jak zabitá, nevyužiju ani jednu čůrací zastávku. Místo mám tentokrát v uličce a mnich, který sedí vedle mne u okénka, mě tak musí přelézat. Zaregistruju to jednou, pak už ne, ani jeho cestu zpátky na své místo. Budím se kolem páté ráno, chvíli před tím, než dorazíme k periférii Dillí. Ještě zhruba hodinu a půl a budu zpátky v Majnuka Tille, dám si sprchu a půjdu znovu spát. Během úterka se mi podařilo zajistit si - za skvělé pomoci mé drahé mamky - novou letenku. S odletem ve čtvrtek v šest ráno, takže mě čeká další noc na letišti. Po příjezdu do hotelu si ještě dám dobrou snídani a po sprše zkouším spát. Nejde to, takže vstanu a jdu se projít po Majnuka Tille. Je horko, v Dillí je tou dobou kolem pětatřiceti stupňů. Naštěstí už není takové vlhko jako na jaře, kdy si můžete ulici snadno splést s prádelnou, a v užoučkých uličkách mezi vysokými domy je celkem příjemně. Pár krámků a malé náměstíčko, spíš vlastně nádvoříčko před chrámem, vše mám proběhnuté během chvilky. Vracím se zpátky do hotelového pokoje a pouštím televizi, BBC mne znovu pomalu začíná ladit na západní kulturu. Spěch, spousta informací, které si musíme přebrat a odfiltrovat nebo odignorovat. Moc mě to nebaví, stejně jako pár filmů, které ulovím na dalších kanálech. TV vypínám a znovu jdu ven, to se do večera opakuje ještě párkrát, nějak nevím, kam se vrátit a co s časem. Odpočívání mě nebaví a na čtení se nemůžu soustředit. Nakonec si dám poslední sprchu, sbalím příruční batoh, vyzvednu z hotelové úschovny velkou krosnu a po odhlášení z hotelu se podruhé vydávám na letiště. Druhý pokus opustit Indii snad klapne. Paní Usha předávala exit permit se slovy, že teď už mě nikdo zastavit nemůže, ale pořád jsem v nevyzpytatelné Indii, takže

všechno беру s rezervou. I druhá noc na letišti uplyne v klidu, i tentokrát se mi podařilo zabrat jedno z lehátek. Spím ale sotva dvě hodiny, a spíš jen jedním okem a půlkou mysli. Napětí, jestli tentokrát odletím, je příliš intenzivní, nedá se jen tak odbourat. Tak trochu adrenalinová záležitost, přijde mi. Konečně se otevřou odbavovací přepážky a já si jdu vystát kratičkou frontu. S pasem a novou rezervací letenky slečně podávám exit permit a zdravím se s jejím kolegou, který mne tu před pár dny ne moc úspěšně uklidňoval. Pamatuje si mne, ani se tomu nedivím. Slečna všechno pečlivě projde a ... Vytiskne mi palubní vstupenku, na krosnu nalepí jmenovku s cílovou destinací a já se teď skutečně vydávám na cestu do Čech. Nevracím se, neletím zpátky. Cesty zpátky neexistují, prostor je nekonečný a neustále se mění. V čase se vrátit neumíme a beztak je to jen iluzorní koncept.

Epilog

Life is a journey, not a destination. (Nápis na autobusu, Indie, Dillí, tibetská čtvrť Majnu Ka Tilla, duben 2016)

You plan, God loves. (izraelské přísloví, Eyal Bone)